

Nr 207.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga; given Stockholms slott den 9 april 1948.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Allan Vougt.

Sammanfattning.

Enligt beslut av 1947 års riksdag har den i 1941 års värnpliktslag fastställda utbildningstiden för värnpliktiga provisoriskt förkortats med 30 dagar. Nu föreslås, att utbildningstiden skall förkortas med ytterligare 60 dagar. Den förkortade utbildningstiden — för huvuddelen av de värnpliktiga 360 dagar — föreslås skola fullgöras efter följande grunder.

Vid armén och kustartilleriet fullgöres en första tjänstgöring om 270 dagar. Återstoden av tiden disponeras för två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning, vardera om 30 dagar. Ställning toges dock icke till huruvida sistnämnda övning skall bibehållas för framtiden. Vissa värnpliktiga vid kavalleriet och det hästanspända artilleriet fullgöra repetitionsövningarna i omedelbar anslutning till första tjänstgöringen.

Värnpliktiga vid flottan och flygvapnet fullgöra tjänstgöring i en följd under 360 dagar.

För vissa värnpliktiga räknas med ett skördeuppehåll under sommaren om 14 dagar, som icke inräknas i utbildningstiden men varunder utgå ekonomiska förmåner såsom under tjänstgöring.

I avvaktan på vissa ytterligare utredningar rörande värnpliktsfrågor — närmare berörda i proposition denna dag angående vissa frågor rörande försvaret — föreslås allenast provisoriska bestämmelser i ämnet.

De nya bestämmelserna föreslås skola tillämpas å värnpliktiga, som inrycka till tjänstgöring efter den 31 mars 1948, samt å de värnpliktiga i övrigt, beträffande vilka Kungl. Maj:t så förordnar.

Förslag

till

Förordning

**med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden
för vissa värnpliktiga.**

Härigenom förordnas, att beträffande utbildningstiden för *dels* de värnpliktiga, som påbörjat eller påbörja första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd efter den 31 mars 1948, *dels ock* de värnpliktiga i övrigt, beträffande vilka Kungl. Maj:t sådant förordnar, skola tills vidare gälla följande avvikelser från bestämmelserna i 27 § 1 mom. värnpliktslagen.

1. I 27 § 1 mom. A värnpliktslagen föreskriven tjänstgöring skall förkortas med nittio dagar på det sätt att, där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräckningstjänst annat bestämmer,

armén eller kustartilleriet tilldelad värnpliktig skall fullgöra första tjänstgöring under tvåhundraogjuttio dagar samt repetitions- och efterutbildningsövningar enligt bestämmelserna i angivna lagrum samt

flottan eller flygvapnet tilldelad värnpliktig skall fullgöra tjänstgöring i en följd i trehundraogjuttio dagar.

2. Värnpliktig, som i 27 § 1 mom. D värnpliktslagen avses, skall fullgöra tjänstgöring under sammanlagt högst femhundraogjuttio dagar.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Genom denna förordning upphäves förordningen den 30 maj 1947 (nr 228) rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga. Beträffande utbildningstiden för värnpliktig, som varit underkastad bestämmelserna i sistnämnda förordning och å vilken den nya förordningen icke blir tillämplig, skola dock den äldre förordningens bestämmelser fortfarande gälla.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 9 april 1948.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vougt, fråga om provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för värnpliktiga och anför därvid följande.

I. Inledning.

Enligt beslut av 1947 års riksdag (propositionen nr 227; riksdagens skrivelse nr 259) har genom förordningen den 30 maj 1947 (nr 228) förordnats om en provisorisk förkortning av utbildningstiden för värnpliktiga med 30 dagar.

Samma dag, den 30 maj 1947, uppdrog Kungl. Maj:t åt försvarsgrenscheferna att enligt vissa till statsrådsprotokollet antecknade direktiv verkställa utredning rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning inom ramen för en ytterligare förkortad utbildningstid. I anledning av uppdraget ha försvarsgrenscheferna avgivit utredningar i ämnet, chefen för armén och chefen för flygvapnet den 29 samt chefen för marinen den 27 november 1947.

I sitt den 25 november 1947 dagtecknade betänkande med förslag angående försvarets organisation (SOU 1947: 72 och 73) har även 1945 års försvarskommitté avgivit vissa förslag rörande de värnpliktigas utbildning.

Över försvarsgrenschefernas utredningar ha efter remiss utlåtanden avgivits av överbefälhavaren — vilken överlämnat av försvarsgrenscheferna avgivna förslag rörande värnpliktsutbildningens ordnande under det närmaste året — arbetsmarknadsstyrelsen, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Riksförbundet Landsbygdens Folk, Tjänstemännens centralorganisation och Sveriges lantbruksförbund.

Över försvarskommitténs betänkande ha utlåtanden avgivits av ett stort antal myndigheter och organisationer.

Det är mig icke möjligt att på grundval av den nu föreliggande utredningen framlägga slutliga förslag rörande värnpliktsutbildningens ordnande på längre sikt. För närvarande torde endast böra prövas, hur utbildningen bör ordnas under det närmaste året. Jag anhåller att nu få upptaga denna fråga till behandling.

II. Gällande bestämmelser.

Enligt 1941 års värnpliktslag (SFS 1941:967) är *utbildningstiden för värnpliktiga i allmänhet* 450 dagar, däri inberäknat tid för i vederbörlig ordning anbefallda övningsuppehåll.

Såsom närmare framgår av 27 § 1 mom. A värnpliktslagen fullgöres tjänstgöringen av armén eller kustartilleriet tilldelad värnpliktig med en första tjänstgöring, i en följd eller i två omgångar, om 360 dagar, två repetitionsövningar om vardera 30 dagar samt en efterutbildningsövning om likaledes 30 dagar. Flottan tilldelad värnpliktig fullgör tjänstgöringen antingen i en följd eller ock med en första tjänstgöring om 420 dagar. Av flygvapnet tilldelad värnpliktig fullgöres tjänstgöringen med en första tjänstgöring om 360 dagar, en repetitionsövning om 60 dagar eller två dylika övningar om vardera 30 dagar samt en efterutbildningsövning om 30 dagar.

Beträffande värnpliktiga i handräckningstjänst äger Konungen besluta om annan fördelning av den angivna utbildningstiden.

I 27 § 1 mom. B—D meddelas bestämmelser rörande *fortsatt utbildning m. m. för vissa särskilda kategorier av värnpliktiga*. Sålunda är värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer vid armén eller kustartilleriet eller till underofficer vid flygvapnet, skyldig att, utöver den i det föregående angivna tjänstgöringstiden, efter första tjänstgöringens avslutande fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst 360 dagar och för utbildning till underofficer under högst 180 dagar. Vidare äro marinen tilldelade värnpliktiga med viss angiven utbildning skyldiga att undergå fortsatt utbildning under en tid av 120 dagar, fördelade på två repetitionsövningar om vardera 60 dagar. Slutligen ha särskilda bestämmelser meddelats rörande värnpliktiga som idka studier för utbildning till läkare, tandläkare, apotekare, veterinär eller ingenjör m. fl. Värnpliktiga av dessa kategorier kunna sålunda åläggas fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst 180 dagar, varjämte Kungl. Maj:t äger förordna, att den för värnpliktiga i allmänhet föreskrivna tjänstgöringstiden om 450 dagar skall, med rätt till avbrott för studiernas fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning, dels fackutbildning och facktjänstgöring.

Den av 1947 års riksdag beslutade provisoriska förkortningen av utbildningstiden innebär, att armén, kustartilleriet eller flygvapnet tilldelad värnpliktig skall fullgöra första tjänstgöring under 330 dagar och att flottan tilldelad värnpliktig skall fullgöra tjänstgöring i en följd under 420 dagar eller första tjänstgöring under 390 dagar. Flygvapnet tilldelad värnpliktig fullgör en repetitionsövning om 30 dagar i omedelbar anslutning till första tjänstgöringen. För värnpliktiga, som idka studier för utbildning till läkare, m. fl. har föreskrivits en sammanlagd tjänstgöring av högst 600 dagar.

De provisoriska bestämmelserna rörande förkortning av utbildningstiden ha erhållit tillämpning å samtliga värnpliktiga, som påbörjat första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd efter den 31 mars 1947, och därjämte på vissa värnpliktiga, som inryckt till tjänstgöring tidigare.

III. Utbildningsfrågan vid 1947 års riksdag och utredningsdirektiven.

Vid anmälan av *propositionen 1947: 227* framhöll jag, att en avkortning av övningstiden för värnpliktiga icke borde få medföra en kvalitativ försämring av utbildningsresultatet, och för utbildningen borde sålunda även i fortsättningen uppställas i stort sett samma mål som nu. En effektivisering av utbildningen vore därför erforderlig, om en förkortning av övningstiden skulle genomföras. I sådant syfte hade under det senaste året vissa försök bedrivits inom olika delar av försvaret. Försöken komme att intensifieras och därvid bedrivs efter flera olika riktlinjer. Bland annat skulle undersökas i vad mån de värnpliktigas intresse av en förkortad utbildningstid kunde utnyttjas för att vinna ett snabbare utbildningsresultat. En på en gång snabb och effektiv utbildning syntes icke kunna vinnas utan att de värnpliktiga bringades att i ökad omfattning själva medverka till resultatet. Att lösa denna uppgift framträdde som särskilt angeläget under trycket av de svårigheter som bristen på arbetskraft hade skapat för produktionen i vårt land. Att för försvarets del icke toges i anspråk större del av de produktiva åldrarnas tid och arbetskraft än nödvändigt vore tedde sig sålunda som ett nationalekonomiskt önskemål, vilket krävde uppmärksamhet i väl så hög grad som kravet på budgetekonomiska besparingar. Jag utgick alltså från att de pågående och planerade försöken samt omprövningen av denna fråga skulle bedrivs från förutsättningen att övningstiden skulle förkortas så långt detta vore möjligt vid tillämpning av effektiva utbildningsmetoder och med beaktande av de krav som ur beredskapssynpunkt uppställdes.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 30 underströk *andra lagutskottet* vikten av att för försvarets vidkommande icke toges i anspråk större andel av de produktiva åldrarnas tid och arbetskraft än som vore oundgängligen nödvändigt ur försvarssynpunkt. En omsorgsfull hushållning särskilt med den unga arbetskraften vore nödvändig icke blott med hänsyn till det aktuella allmänna bristläget på arbetsmarknaden utan även på grund av den under de närmaste åren fortgående sammankrympningen av de årskullar, som efter hand skulle träda ut i produktionslivet. Det syntes därför utskottet vara av vikt, att alla möjligheter prövades att genom utbildningens rationalisering förkorta utbildningstiden, utan att för den skull det militära utbildningsresultatet kvalitativt försämrades.

Såsom *direktiv* för de utredningar, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 30 maj 1947 skulle verkställas av försvarsgrensheferna, har, enligt mitt anförande till statsrådsprotokollet nämnda dag, gällt i huvudsak följande.

1. Till utgångspunkt för utredningarna skulle tagas en inom 1945 års försvarskommitté enligt skrivelse från kommittén den 23 maj 1947 diskuterad utbildningstid om sammanlagt 12 månader.

2. För värnpliktsutbildningen skulle eftersträvas att i väsentliga delar och i görligaste mån bibehålla nuvarande utbildningsmål.

3. Värnpliktstjänstgöringen måste liksom nu i viss omfattning tillgodose beredskapskrav.

4. Utbildningstiden för värnpliktiga, som utbildades för vapentjänst, borde i princip icke utnyttjas för handräckning.

5. Frågan om tjänstgöringstiden för icke-vapenföra värnpliktiga skulle tills vidare lämnas öppen.

6. Frågan om anskaffning av ytterligare tekniska hjälpmedel för utbildningen och om vidtagande av andra liknande åtgärder borde övervägas, varvid erfarenheter från utlandet skulle tillgodogöras.

7. Resultaten av pågående utbildningsförsök inom olika delar av krigsmakten borde så vitt möjligt utnyttjas.

8. Frågan, hur de värnpliktigas eget intresse och känsla av medansvar för att inhämta utbildningen på kortast möjliga tid skulle kunna tillvaratas, borde ingående utredas.

9. Utbildningen borde, särskilt såvitt avsåge fortsatt tjänstgöring för dem som uttoges till officers- och underofficersutbildning, i görligaste mån äga rum under sådana delar av året, som vore för den värnpliktige mindre väsentliga ur civil synpunkt.

10. Möjligheterna att låta studerande vid allmänna läroverk, tekniska gymnasier o. s. v. avsluta sina studier å sådan tid, att inryckning till värnplikts-tjänstgöring kunde ske senast den 1 maj, borde dryftas med det civila undervisningsväsendets målsmän.

11. Den närmare utformningen av repetitions- och efterutbildningsövningarna borde ingående prövas med beaktande av att såväl samhällslivet som produktionen vållades minsta möjliga olägenheter.

IV. Föreliggande utredningar.

A. Allmänt.

1945 års försvarskommitté.

Kommittén har framhållit, att frågan om en förkortning av övningstiden för de värnpliktiga självfallet måste tagas under noggrann omprövning i ett läge som det nuvarande, då bristen på arbetskraft skapade betydande svårigheter för produktionen i vårt land. Att för försvarets del icke toges i anspråk större del av de produktiva åldrarnas tid och arbetskraft än nödvändigt tedde sig, såsom vid anmälan av förenämnda proposition framhållits, såsom ett nationalekonomiskt önskemål, vilket krävde uppmärksamhet i väl så hög grad som kravet på budgetekonomiska besparingar. Andra lagutskottet hade ytterligare understrukit nyssnämnda synpunkt med hänvisning icke blott till det aktuella allmänna bristläget på arbetsmarknaden utan även till den under de närmaste åren fortgående sammankrympningen av de årskullar, som efter hand skulle träda ut i produktionslivet. Försvarskommittén anslöte sig för sin del till den uppfattning, som kommit till uttryck i nyssnämnda uttalan-

den. Framhållas kunde, att varje månads minskning av övningstiden medförde, att arbetskraft motsvarande omkring 3 000 årsarbetare frigjordes. Redan arbetsmarknadsläget i och för sig talade sålunda för att de möjligheter till en avkortning av övningstiden, som kunde vara för handen, borde tillvaratagas i syfte att frigöra arbetskraft för produktiva ändamål.

Även fränsett de svårigheter, som betingades av en — tillfällig eller mera permanent — brist på arbetskraft, borde uppenbarligen övningstiden avvägas så, att icke tyngre bördor pålades de värnpliktiga än som måste anses ofrånkomliga för uppnående av ett gott utbildningsresultat. Det måste anses vara av stor betydelse, om sådana åtgärder kunde genomföras som säkerställde, att de värnpliktigas eget intresse för att inhämta utbildningen på kortast möjliga tid tillvaratoges. Dylika åtgärder skulle sannolikt även i sin mån bidra till att bevara den aktning, som försvaret särskilt under beredskapstiden tillvunnit sig i vida kretsar inom vårt land.

Ur nu angiven synpunkt tedde det sig för försvarskommittén såsom en angelägenhet av stor vikt, att möjligheterna till rationalisering och effektivisering av utbildningen underkastades fördomsfri omprövning samt att därvid övervägdes såväl vilka moment i den nuvarande utbildningen som utan allvarlig olägenhet eller rent av med fördel kunde utmönstras som ock vilka nya och mera rationella metoder och anordningar som kunde införas. Givetvis måste härvid eftersträvas att så långt görligt vore undvika en kvalitativ försämring av utbildningsresultatet. Kommittén stode dock icke främmande för tanken, att det kunde bli erforderligt att i viss mån — exempelvis genom ökad specialisering — begränsa de nuvarande utbildningsmålen.

Med hänsyn till den av Kungl. Maj:t beslutade utredningen av dessa frågor genom försvarsgrenschefernas försorg hade försvarskommittén givetvis icke anledning att ingå på en detaljerad granskning av hithörande spörsmål. Kommittén hade emellertid för sin del kommit till den övertygelsen, att det borde vara möjligt att — utan uppgivande av kravet på i stort sett bevarad effektivitet — genom rationalisering av utbildningen åtminstone tills vidare påtagligt minska övningstiden. Kommittén utginge från att det med hänsyn till önskvärdheten såväl att bibehålla de värnpliktiga vid de dem en gång bibringade färdigheterna som att lära dem hantera materiel av nytillkommande typer måste anses lämpligt att liksom nu för huvuddelen av de värnpliktiga föreskriva repetitionsövningar om sammanlagt 60 dagar. Minskningen av övningstiden syntes kommittén böra ske genom förkortande av första tjänstgöringen och genom slopande av efterutbildningsövningen.

Beträffande *första tjänstgöringen* har försvarskommittén i anslutning till det nyss anförda räknat med att den därmed avsedda utbildningen skulle kunna bibringas vederbörande på en tid av 9 månader. För flygvapnets del hade gjorts gällande, att det, om enbart utbildningssynpunkten tillmättes betydelse, vore möjligt att med bibehållna utbildningsmål begränsa första tjänstgöringens längd till 7½ månader. En förutsättning därför vore dock, att flygvapnet, som hade ett kontinuerligt behov av värnpliktigt arbetskraft

för bland annat flygmaterielens betjänande och vård, med hänsyn därtill tilldelades en avsevärt större värnpliktskontingent. En annan förutsättning vore, att därvid även det ökade antalet värnpliktiga i teknisk tjänst uttoges bland ynglingar, som ägde goda förkunskaper inom de yrkesgrenar, i vilka de avsåges tjänstgöra vid flygvapnet. Med hänsyn till arméns och marinens behov av tekniskt kunnig personal syntes emellertid ovisst, i vad mån sistnämnda förutsättning skulle kunna uppfyllas med avseende å de värnpliktiga i teknisk tjänst, med vilka flygvapnets kontingent sålunda komme att ökas. Därtill komme, att utökningen av flygvapnets kontingent skulle ske på bekostnad av arméns till men för dennas krigsorganisation. I betraktande av vad nu anförts hade försvarskommittén icke funnit skäl att för flygvapnet tilldelade värnpliktiga föreslå första tjänstgöringens längd annorlunda än för flertalet övriga värnpliktiga. Kommittén hade härvid icke förbisett, att även en första tjänstgöringstid om 9 månader för flygvapnets vidkommande medförde behov av en större värnpliktskontingent än som erfordrades vid 1-årig första tjänstgöring.

Den nu föreskrivna *efterutbildningsövningen* om en månad (30 dagar), som skall fullgöras före utgången av 18:e året efter inskrivningsåret, vore, enligt vad försvarskommittén vidare anført, avsedd dels för repetition av redan inlärd kunskaper och färdigheter, dels ock för omskolning till andra befattningar i krigsorganisationen antingen inom det truppslag vederbörande från början tillhört eller inom annat truppslag. En inom försvarskommittén gjord undersökning hade givit vid handen, att behov av omskolning föreläge beträffande omkring 40 % av de kontingenter, som inryckte till efterutbildning. Genom att redan vid första tjänstgöringen i viss mån ändra fördelningen av de värnpliktiga truppslagen emellan, genom att i ökad utsträckning bedriva omskolning under andra repetitionsövningen samt genom utnyttjande av vissa av de värnpliktiga, som från marinen och flygvapnet överfördes till armén, syntes det bli möjligt att fylla den av kommittén för armén föreslagna krigsorganisationens behov av värnpliktiga, utbildade för sådana befattningar som hittills avsetts skola besättas med äldre värnpliktiga, vilka omskolats under efterutbildningsövning.

Försvarskommittén har övervägt olika möjligheter i fråga om repetitionsutbildningens fullgörande och därvid undersökt lämpligheten av att uppdelade repetitionsövningstiden på flera övningar av kortare varaktighet, fördelade under den tid de värnpliktiga kvarstå i krigsorganisationen, men funnit, att 30 dagar utgjorde ett minimum i fråga om repetitionsövningarnas längd. Det nuvarande systemet med två repetitionsövningar om vardera 30 dagar syntes sålunda lämpligast.

I anslutning till vad nu anförts har försvarskommittén funnit sig böra vid utarbetandet av sitt förslag utgå från att *den totala tjänstgöringstiden* för flertalet värnpliktiga skall minskas till 11 månader (330 dagar). Härigenom ha vissa svårigheter beräknats uppstå beträffande flottans beredskap. Dessa ha dock med en lämplig uppdelning av de värnpliktiga i inryckningsomgångar syntts kunna i stort sett motverkas.

Den av försvarskommittén förutsatta övningstiden avses skola fullgöras i följande ordning:

a) För huvuddelen av armén eller kustartilleriet tilldelade värnpliktiga, inberäknat dem som skola undergå gruppehfsutbildning, räknar kommittén med en första tjänstgöring om 9 månader (270 dagar) och två repetitionsövningar om vardera en månad (30 dagar).

b) Flottan tilldelade värnpliktiga avses skola fullgöra 11 månaders (330 dagars) tjänstgöring i en följd med inryckning i fyra omgångar.

c) Vid flygvapnet har värnpliktstjänstgöringen förutsatts bli fullgjord med första tjänstgöring om 9 månader (270 dagar) och två repetitionsövningar om en månad (30 dagar) för vapenföra. Dessa avses skola inrycka i tre omgångar. En av inryckningsomgångarna avses skola fullgöra två repetitionsövningar vid armén samt övriga vapenföra värnpliktiga antingen två repetitionsövningar vid flygvapnet eller ock en repetitionsövning vid vardera flygvapnet och armén.

d) Med hänsyn till att det enligt utfärdade direktiv vid utredningen rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning även bör övervägas, i vad mån officers- och underofficersutbildningen för värnpliktiga genom lämpliga åtgärder skulle kunna förkortas, räknar försvarskommittén, i avvaktan på resultatet av nämnda utredning, för värnpliktiga, som skola undergå sådan utbildning, med samma förlängning av övningstiden som nu.

e) För handräckningstjänst avsedda värnpliktiga beräknas skola fullgöra sin tjänstgöring, 11 månader (330 dagar), i en följd eller uppdelad på första tjänstgöring och en eller flera repetitionsövningar. Kommittén utgår från att handräckningspersonalen skall erhålla militärutbildning i sådan utsträckning, att personalen efter kompletterande utbildning i ett skärpt läge blir användbar i vissa krigsbefattningar.

I vissa av de vid försvarskommitténs betänkande fogade särskilda yttrandena ha anförts vissa synpunkter i fråga om värnpliktstidens längd.

Sälunda har kommittéledamoten *Bjelle* anført, att det för att i möjligaste mån utnyttja den personella värnkraften i krigsorganisationen icke syntes förvarligt att slopa efterutbildningsövningen.

Icke heller kommittéledamoten *Ewerlöf* har ansett sig kunna biträda försvarskommitténs förslag att borttaga efterutbildningsövningen. I fråga om första tjänstgöringens längd vore det vanskligt att bilda sig en bestämd uppfattning utan tillgång till resultatet av pågående utredningar. Det förefölle dock sannolikt, att en nedsättning av tiden till 10 månader kunde visa sig möjlig utan egentlig försvagning av utbildningsresultatet. *Ewerlöf* räknade med en sammanlagd utbildningstid för huvuddelen av de värnpliktiga om 13 månader, fördelad vid armén och kustartilleriet på en första tjänstgöring om 10 månader samt två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning om vardera en månad. Vid flottan borde tiden tagas ut i en följd; dock borde undersökas i vad mån värnpliktiga efter en första tjänstgöring om 12 månader kunde överföras till armén och där erhålla en månads omskolning. Vid flygvapnet borde tiden fördelas på en första tjänstgöring om 12 månader och en repetitionsövning om en månad.

Kommittéledamoten *von Heland* har ansett, att den del av flygvapnets värnpliktskontingent i fred, som ej erfordrades för att täcka flygvapnets krigsbehov, borde utnyttjas i arméns lokalförsvarsförband i krig, och har därför räknat med följande anordning. Flygvapnets värnpliktiga skulle börja sin första tjänstgöring vid armén och där under två månader erhålla grundläggande militärutbildning med sikte på kommande placering i lokalförsvaret. De skulle därefter fullgöra fortsatt första tjänstgöring vid flygvapnet under sju månader, varvid den första månadens utbildning skulle vara av förberedande natur och avses ge en grund för yrkestjänsten vid förbanden. De återstående två månaderna (repetitionsövningarna) av den totala tjänstgöringen för värnpliktiga, vilka ej behövdes i flygvapnets krigsorganisation, skulle fullgöras vid armén såsom en omskolning, byggande på den grund, som tidigare under två månader lagts vid armén.

Kommittéledamöterna *Elon Andersson* och *Sven Andersson* ha, i anslutning till uttalade önskemål om ett mera decentraliserat, lokalt bundet försvar, anfört, att en dylik organisation, som åtminstone i vissa avseenden och för vissa grupper av värnpliktiga skulle innebära en ändrad målsättning, möjligen även skulle kunna påverka värnpliktsutbildningen i riktning mot en kortare utbildningstid, varvid de frivilliga försvarsorganisationernas möjligheter att förbereda och vidmakthålla de militära färdigheterna kunde tillmätas ännu större betydelse än för närvarande kunde ske.

Generalmajor *Backlund* har anfört, att efterutbildningsövningen vid armén borde bibehållas för att öka arméns tillgång på krigsplaceringsbar personal och för att förbättra kvaliteten hos de lokalförsvarsförband, som i huvudsak sammansätts av äldre åldersklasser. Med hänsyn till pågående försök och utredningar rörande utbildningen av värnpliktiga hade det varit naturligt, om resultaten därav avvaktats, innan kommittén tagit slutgiltig ställning till frågan om första tjänstgöringens längd. De skäl av ekonomisk natur, brist på arbetskraft m. m., som kommittén anfört för en avkortning av utbildningstiden, syntes — i vad rörde de närmaste åren — emellertid vara av viss betydelse för produktionen inom landet, varför de med det nu rådande krisläget inför ögonen kunde motivera extra-ordinära åtgärder. Det vore emellertid ett bestämt krav, att bestämmelser rörande en avkortning av första tjänstgöringen gäves en sådan utformning, att — när de av kommittén anförda skälen för en avkortning icke längre vore tillräckligt bärande — en övergång till den utbildningstid, som försöken visade erforderlig, på ett smidigt sätt låte sig göra.

Icke heller överste *Bonde* har funnit sig kunna biträda vad försvarskommittén föreslagit beträffande utbildningstidens längd. De av försvarskommittén anförda motiven för en förkortning av utbildningstiden, nämligen dels den nuvarande bristen på arbetskraft, dels resultatet av en attitydundersökning bland värnpliktiga, kunde icke tillerkännas någon bärkraft. Kommittén syntes själv tveksam inför möjligheten att med den föreslagna utbildningstiden nå samma utbildningsmål som nu och ifrågasatte därför en starkare specialisering av utbildningen. En sådan ökad specialisering kunde emellertid

icke undgå att minska försvarskrafternas effektivitet i krig. Krigserfarenheterna talade även bestämt för behovet av en grundlig och hård utbildning, och det funnes intet skäl, varför vi just i fråga om personalens utbildning skulle sätta oss i efterhand. Efterutbildningens avskaffande medförde också svåra organisatoriska konsekvenser. Slutligen innebure förslaget beträffande utbildningen av flygvapnets värnpliktiga ett direkt slöseri med folkets försvarskraft.

Bonde har funnit anmärkningsvärt, att kommittén på så svaga grunder och utan att avvakta vare sig resultatet av pågående försök med 11 månaders första tjänstgöring eller anbefallda utredningar rörande en sammanlagd utbildningstid om 12 månader kunnat föreslå en utbildningstid om 11 månader. Förslaget strede uppenbarligen mot direktiven för kommitténs utredningsarbete, vari en god utbildning av de värnpliktiga betecknats som en förutsättning för att ett försvarsväsende skulle kunna fylla sin uppgift. På anförda skäl och i avvaktan på resultatet av pågående försök borde utbildningstiden tills vidare utgöra 14 månader.

Konteramiral *Ericson* har framhållit, att den av försvarskommittén föreslagna avkortade tjänstgöringstiden otvivelaktigt komme att medföra svårigheter att tillgodose å ena sidan den omfattande utbildningen, vars vikt understrokes av krigserfarenheterna, å andra sidan den betydelsefulla skötseln av materielen.

Överste *Silfverberg* har anført, att avsevärda olägenheter för tjänsten vore förenade med försvarskommitténs förslag att uppdelade flygvapnets kontingent av vapenföra värnpliktiga i tre inryckningsomgångar. Antalet omgångar borde begränsas till två per år. Detta kunde ske antingen genom att bibehålla ettårig första tjänstgöring och i stort sett nuvarande värnpliktskontingent eller också genom att avkorta första tjänstgöringen till $7\frac{1}{2}$ månader och fördubbla kontingenten. Under givna förutsättningar — kortare första tjänstgöring än ett år — hade det senare alternativet förordats.

B. Armén.

1945 års försvarskommitté.

I avvaktan på resultatet av arméchefens utredning har kommittén endast framlagt en preliminär plan för värnpliktstjänstgöringens fullgörande, vilken tjänat som underlag för de av kommittén framlagda organisationsförslagen och kostnadsberäkningarna. Kommittén, som utgått från att utredningen kunde leda till att vissa ändringar i denna plan måste göras bland annat beträffande längden av den fortsatta tjänstgöringen för till officers- och underofficersutbildning uttagna värnpliktiga, har anført i huvudsak följande.

Enligt nuvarande principer för första tjänstgöringens fullgörande uttrycker huvuddelen av de värnpliktiga omkring den 15 mars. Detta har av många skäl ansetts vara en lämplig tidpunkt för uttryckning. I utbildningsavseende innebär det bland annat, att vinterutbildningen i lämplig följd kan inpassas i utbildningsplanen för de värnpliktiga. Dessas första tjänstgöring kommer därvid att avslutas med vinterutbildning och fälttjänstövningar under vinter-

förhållanden. Då även första repetitionsövningen, som i det följande kommer att beröras, lämpligen bör förläggas till tiden februari—mars, har kommittén icke funnit anledning att föreslå någon ändring beträffande tidpunkten för första tjänstgöringens avslutande. Med den avkortning av första tjänstgöringens längd, som kommittén föreslår, innebär detta, att inryckning till första tjänstgöring skall äga rum omkring den 15 juni under förutsättning, att första tjänstgöringen fullgöres i en följd. Emellertid skulle inryckningens förläggande till denna tidpunkt medföra den olägenheten, att jordbruket komme att vara berövad en betydande del av sin arbetskraft under den för denna näring brådaste tiden. Enligt nuvarande princip för värnpliktsutbildningens fullgörande erhålla de värnpliktiga under sommaren ett övningsuppehåll om i regel tre veckor. Tidpunkten för detta uppehåll har varierat i olika delar av landet och i samråd med arbetsmarknadsmyndigheterna bestämts med hänsyn till jordbrukets behov av arbetskraft. Under de senare åren har det författningensliga uppehållet förlängts genom extra skördeledighet eller också har extra arbetskraft tillförts jordbruket såsom militär skördehjälp, d. v. s. militära enheter ha insatts i skördearbete. I praktiken har på detta sätt vid samtliga förband det planlagda utbildningsarbetet störts under en period av omkring en månads längd genom att större eller mindre delar av förbandet i omgångar av växlande storlek tagits i anspråk för skördearbete. Detta har vållat svårt avbräck i utbildningen så mycket mera som avbrottet till väsentlig del icke varit förutsett vid dennas planläggning.

Det synes försvarskommittén sannolikt, att, om det nuvarande läget på arbetsmarknaden fortsätter även under kommande år, krav komma att resas på att åtminstone jordbruket tillhörande inkallade skola kunna disponeras för sitt civila arbete under skördetiden. Under kommitténs arbete har härutinnan från jordbrukarhåll anförts, att ifrågavarande värnpliktiga borde kunna disponeras i två månader ungefär under tiden den 15 juli—den 15 september, med möjlighet dock till viss förskjutning av denna tid alltefter de olika klimatologiska förhållandena i skilda delar av landet. Med utgångspunkt härifrån har kommittén ansett sig böra överväga på vilket sätt detta ur folkförsörjningssynpunkt betydelsefulla önskemål skulle kunna tillgodoses. Det står härvid klart för kommittén, att den förkortade första tjänstgöringstid, som kommittén föreslår, måste utnyttjas för effektivt utbildningsarbete och att det fördenskull icke är möjligt att i övningstiden inräkna ett uppehåll av den längd, varom här är fråga. Ett avbrott av sådan varaktighet synes sålunda kommittén förutsätta förläggandet av inryckningstiden till en däremot svarande tidigare tidpunkt. Å andra sidan föreställer sig kommittén, att ett avbrott i värnpliktstjänstgöringen under sådana förhållanden för flertalet av de värnpliktiga, vilka icke tillhöra jordbruket, skulle framstå som ett slags förlängning av densamma. Med hänsyn till den betänklighet, som ur sistnämnda synpunkt kan resas mot införande av ett tjänstgöringsavbrott av angivna innebörd, har kommittén undersökt möjligheten av en annan förläggning av första tjänstgöringstiden än ovan förutsatts.

En möjlighet, som härvid diskuterats, vore att förlägga inryckningen för huvuddelen av de värnpliktiga till hösten efter den ur skördesynpunkt aktuella tiden. Tidigare erfarenheter visa emellertid, att väderleksförhållandena under hösten försvåra utbildningsarbetet och försämra resultatet av den grundläggande utbildningen. En höstinryckning skulle dessutom medföra bland annat, att vinterutbildningen komme att infalla på en med hänsyn till nödvändigheten av en fortlöpande stegring i utbildningen olämplig tidpunkt samt att förbandsövningarna måste förläggas till tiden maj—juni, vilket ur markskadesynpunkt icke är lämpligt. Kommittén anser sig därför icke kunna förorda höstinryckning för flertalet värnpliktiga.

En annan möjlighet, som undersökts, vore att uppdelade värnpliktskontin-

genten på en vår- och en höstinryckande omgång, varvid jordbrukarna skulle hänföras till den senare. Icke heller detta system har kommittén funnit lämpligt. De mest vägande skälen däremot äro följande. Önskemålet att utnyttja de värnpliktiga i befattningar, där deras civila yrkesskicklighet bäst kommer till användning, d. v. s. enligt principen »rätt man på rätt plats», skulle med nämnda system i stor utsträckning icke kunna tillgodoses. Jordbrukarna böra främst tagas i anspråk för befattningar, där hästvant folk erfordras. Utbildningen av värnpliktiga i hästtjänst kan emellertid icke koncentreras till den ena av de sålunda ifrågasatta utbildningsomgångarna. I varje omgång erfordras utbildade kuskar m. fl. för att förband skola kunna organiseras vid förbandsutbildningen. En uppdelning av årskontingenten på två inryckningsomgångar skulle även medföra den betydande olägenheten, att förbandsutbildning med för dylik utbildning erforderliga styrkor icke skulle kunna organiseras under första tjänstgöringen. De värnpliktigas utbildning bleve, på grund av deras bristande övning i att uppträda i förband, väsentligt försämrad.

Då ingen sådan möjlighet syntts godtagbar, har kommittén sett sig nödsakad att falla tillbaka på anordningen med ett avbrott i utbildningen under två sommarmånader. Sett ur militär utbildningssynpunkt skulle visserligen ett dylikt avbrott medföra vissa svårigheter för ernående av ett gott utbildningsresultat. Men olägenheten härav synes dock mer än väl kompenseras av det tillfälle, som skulle beredas att till avbrottstiden koncentrera befälsutbildning, semestrar m. m., varigenom avbrottet icke skulle behöva menligt inverka på kontinuiteten i befälsutövandet.

Med hänsyn till att behovet av avbrottet främst gör sig gällande beträffande de i jordbruksnäringen sysselsatta och då svårigheter kunna uppstå att under två sommarmånader inom det civila livet bereda sysselsättning för det stora antalet övriga värnpliktiga, bör avbrottet enligt kommitténs mening begränsas till att omfatta de förstnämnda och det ytterligare antal värnpliktiga, som ur militärorganisatoriska synpunkter erfordras för att utbildningsenheterna skola bli lämpligt avpassade.

Nu ifrågavarande värnpliktiga synas böra inrycka omkring den 15 april, varvid för dem ett avbrott under första tjänstgöringen äger rum omkring den 15 juli—den 15 september, till tiden närmare bestämt efter samråd med arbetsmarknadsmyndigheterna. Huvuddelen av övriga värnpliktiga bör inrycka omkring den 15 juni och fullgöra första tjänstgöringen i en följd. Om utbildningen organiseras efter denna princip, anser kommittén, att de värnpliktiga, som inrycka vid den senare tidpunkten, icke böra få tagas i anspråk för skördearbete eller motsvarande.

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att årligen med hänsyn till rådande eller förutsedda arbetsmarknadsförhållanden m. m. avgöra, huru många av de värnpliktiga som böra inrycka vid den tidigare tidpunkten och för vilka sålunda ett avbrott i tjänstgöringen om två månaders längd är beräknat.

Med här föreslaget system komma samtliga värnpliktiga att befinna sig vid lika utbildningsståndpunkt omkring den 15 september, då värnpliktiga ur den tidigare inryckningsomgången återkommit efter avbrottet. Den återstående utbildningen bör därför bedrivas gemensamt efter den omorganisation inom förbanden, som av utbildningsskäl anses erforderlig.

Under återopande av vad sålunda anförts har kommittén föreslagit, att huvuddelen av de värnpliktiga inrycker omkring den 15 juni och fullgör första tjänstgöringen i en följd. Jordbrukare m. fl. föreslås skola inrycka den 15 april och hemförlovas under tiden omkring den 15 juli—den 15 september med möjlighet till anpassning av tiden för avbrottet efter ortens förhållanden. Utbildningen för dessa skulle därefter samordnas med utbildningen för huvuddelen av de värnpliktiga.

För vissa speciella förband, nämligen krigsskolans övningskompani, infanteriskjutskolans övningskompani, garnisonskompaniet samt övningstrupp för vissa andra skolor, har kommittén föreslagit andra in- och utrycknings-tider. Härutinnan torde få hänvisas till kommitténs betänkande (s. 318 och 320).

Kommittén har räknat med att *första repetitionsövningen* skall äga rum senast femte året efter inskrivningsåret och under februari—mars samt att *andra repetitionsövningen* skall äga rum senast tionde året efter inskrivningen vid varierande tidpunkt under året, dock icke under perioden den 15 juli—den 15 september.

Till *handräckningstjänst* avsedda värnpliktiga ha föreslagits skola fullgöra sin tjänstgöring på sådant sätt, att tillgången på handräckningspersonal bäst svarar mot det vid olika perioder under året något skiftande behovet. Kommittén har räknat med att större delen av de för handräckningstjänst avsedda värnpliktiga inrycka omkring den 5 september och fullgöra första tjänstgöring och första repetitionsövning i en följd med utryckning omkring den 5 juli. En mindre del, uttagen bland värnpliktiga, som icke äro jordbrukare, inrycker omkring den 1 februari och fullgör likaledes första tjänstgöring och första repetitionsövning i en följd med utryckning omkring den 1 december. Återstående tjänstgöring (30 dagar) för ifrågavarande värnpliktiga bör reserveras för att kunna uttagas, då behov av förstärkning av handräckningspersonalen föreligger, dock senast tionde året efter inskrivningsåret.

För militärutbildning avsedda värnpliktiga, vilka under pågående tjänstgöring befunnits böra fullgöra återstående tjänstgöring såsom handräckningstjänst, ha ansetts böra i princip fullgöra sin fortsatta tjänstgöring utan ändring av den ursprungligen avsedda tjänstgöringstiden i takt med övriga värnpliktiga tillhörande den grupp de vid utbildningens början tillhört.

Vad beträffar tjänstgöringen för de till värnpliktig *officers- eller underofficersutbildning* uttagna föreslår kommittén, som förut nämnts, i avvaktan på resultatet av pågående utredning ingen förändring beträffande den fortsatta tjänstgöringens längd och fördelning.

Beträffande till utbildning i *specialtjänst* uttagna värnpliktiga — läkare, tandläkare m. fl. — räknar kommittén tills vidare med oförändrade former för tjänstgöringens fullgörande. Kommittén anser, att spørsmålet om ifrågavarande värnpliktigas utbildning bör avgöras först då resultatet av förenämnda utredning föreligger. En avkortning av tjänstgöringstiden motsvarande den som beträffande första tjänstgöringen föreslagits för övriga värnpliktiga synes emellertid möjlig att genomföra.

I fråga om innehållet i vissa vid försvarskommitténs betänkande fogade särskilda yttranden får jag hänvisa till det föregående.

Arméchefens utredning.

Utredningsarbetet har fullgjorts genom en av chefen för armén tillsatt kommitté med t. f. inspektören för infanteriet och kavalleriet, översten A. R. D. Meyerhöffer såsom ordförande. Såsom direktiv för utredningen

har chefen för armén bland annat angivit, att utredningen skulle ske i nära kontakt med utbildningsbefäl vid truppförband och skolor, att de utbildningsmål, som med ifrågasatt övningstid rimligen kunde uppställas, skulle angivas samt att erfarenheterna från försöksverksamheten vid arméns olika truppförband skulle i möjligaste mån utnyttjas.

Chefen för armén har beträffande sättet för utredningsarbetets bedrivande anfört i huvudsak följande.

På grundval av direktiven ha omfattande besök och diskussioner ägt rum vid truppförbanden under augusti—oktober. Vid förband, där betydelsefull försöksverksamhet pågått, ha vissa övningar följts. Vid samtliga besökta förband ha diskussioner ordnats, där befäl i alla grader deltagit. Militärbefälhavarna ha även i vissa fall varit närvarande. Diskussion har även ägt rum vid en Gripsholmskurs, där samtliga regements(kår-)chefer eller deras chefer för utbildningsavdelningarna voro närvarande. Samtliga inspektörer och kadettskolechefer ha även deltagit i diskussionen.

Besöken och diskussionerna ha varit värdefulla ur många avseenden. Först bör nämnas fördelen av att truppbefälet givits tillfälle att få framföra sina på praktisk erfarenhet grundade synpunkter, vilka varit av stort värde för utredningen. Det för utredningen viktigaste har emellertid varit, att man kunnat konstatera en spontant framvuxen allmängiltig inställning till ett par av de viktigaste frågorna i detta sammanhang. Truppbefällets uppfattning, vilken chefen för armén till alla delar instämmer i, är sålunda, att vid avsedd förkortning av övningstiden bör den första tjänstgöringen vara nio månader medan övriga tre månader anslås till repetitions- och efterutbildnings(omskolnings-)övningar. Den övervägande uppfattningen vid förbanden har vidare varit, att möjligheterna att ordna effektiv utbildning endast uppstå, om ett två månaders sommaruppehåll ordnas, vilket uppehåll helt naturligt icke inräknas i de nio månaderna.

Utbildningskommittén har även samarbetat med arbetsmarknadskommisionen.

Särskilda diskussioner ha vidare ordnats med närvaro av representanter från Svenska officersförbundet, Svenska arméns och flygvapnets reservofficersförbund, Svenska underofficersförbundet, Svenska reservunderofficersförbundet, Försvarsväsendets underbefälsförbund, Centraförbundet för befälsutbildning, Centalkommittén Folk och Försvar samt hemvärnsstaben.

Chefen för armén har framlagt vissa erfarenheter från nuvarande värnpliktsutbildning för att belysa det förhållandet, att resultatet av den längre värnpliktstiden icke helt motsvarat förväntningarna. Det har därvid framhållits, att många av orsakerna till att utbildningen icke till fullo lyckats ha varit av övergående natur och sammanhänga med beredskapstidens allmänt kända svårigheter. En sådan svårighet har varit att vid den plötsliga och kraftiga utvidgningen av utbildningen hinna anpassa utbildningsmetodik m. m. efter de ändrade förhållandena. Givetvis måste det taga viss tid innan en dylik anpassning kan ske, så stora som förändringarna ha varit på taktikens och teknikens områden.

I utredningen har framhållits den avsevärda bristen i fråga om kvalificerade trupputbildare. En förutsättning för att få de värnpliktiga intresserade vore emellertid en god tillgång till kvalificerat befäl. En god trupputbildare kunde

genom sitt personliga uppträdande, sin pedagogiska skicklighet och sitt sätt att »ta folk» få sin trupp intresserad för tjänsten. Det gällde alltså att skapa sådana betingelser, att befälsrekryteringen kvantitativt och kvalitativt bleve god. Många svårigheter skulle därigenom bli lösta. Minskades utbildningstiden, kunde uppehåll under den första tjänstgöringen utnyttjas för befälsutbildning, som alltså icke behövde inkräkta på den egentliga trupputbildningen i samma utsträckning som nu. Kunde längre sådant uppehåll göras gemensamt för armén, skulle vissa skolor och kurser kunna inläggas i anslutning till uppehållet. Därigenom ökades effektiviteten i trupputbildningsarbetet genom ökad befälsstillgång.

Under de senaste åren hade utbildningen sönderstyckats under sensommaren av extra skördepermissioner, skördehjälp m. m. Olägenheterna därav hade varit betydande. Med anledning därav borde utbildningen för huvuddelen av de värnpliktiga avbrytas av ett längre sommaruppehåll.

Skärpt uppmärksamhet beträffande frågan om sjukskrivning vore nödvändig, liksom utökad samarbete mellan läkare och befäl. Vissa ändringar beträffande bestämmelserna för sjukskrivning i hemmet och övningstidens beräkning vid sjukanmälan, som ej föranlett sjukskrivning, syntes önskvärda.

Behovet av personal för ekonomitjänst vid förbanden måste tillgodoses utan att de fullt vapenföra värnpliktiga utnyttjades därför.

Medel borde snarast ställas till förfogande för att avhjälpa de största och mest överhängande bristerna i fråga om de materiella betingelserna för utbildningens bedrivande.

Såsom i det föregående anförts har inom armén bedrivits en omfattande försöksverksamhet i syfte att effektivisera utbildningen. Försöken påbörjades på arméchefens initiativ redan år 1946. De under utbildningsåret 1947—48 verkställda försöken ha, i större eller mindre omfattning, ägt rum vid de flesta av arméns truppförband. Chefen för armén har framhållit, att störningarna under 1947 års rekrytskola till följd av skogshuggning och skördehjälp i stor utsträckning förryckt möjligheterna att rationellt fullfölja försöken. Samtliga försök hade ännu icke avslutats, och redan avslutade hade i vissa fall ännu icke hunnit detaljstuderas, varför i det följande meddelade slutsatser vore i vissa avseenden preliminära. Avsikten vore att under år 1948 fullfölja försöken.

Chefen för armén har funnit en begränsning av utbildningsmålen genom ökad specialisering erforderlig och härom närmare anført följande.

Som förut nämnts ökades utbildningsomfånget under loppet av andra världskriget, vilket i sin tur medförde ändrad målsättning för utbildningen. Det har efter hand stått allt mera klart, att man vid samtliga truppslag överskattat vad som kan medhinnas under en nominellt ettårig första tjänstgöringstid. Redan före igångsättandet av här omnämnda försök har därför målsättningen i vissa fall måst ändras, och en kraftig beskärning även ägt rum beträffande programmets omfattning. De verkställda försöken ha ytterligare utvisat, att målsättningen vid vissa truppslag allttjämt är för hög vid elva månaders första tjänstgöring, och redan av denna anledning har anbefallts en revidering av utbildningsbestämmelserna.

Beträffande specialisering och differentiering har redan ett klart utslag vunnits. Utbildningen måste även vid elva månaders första tjänstgöring omläggas så, att soldaten får en grundligare utbildning på ett vapen eller i viss befattning på bekostnad av den mångsidighet i den enskilda utbildningen, som man hittills eftersträvat. Befälet vid samtliga försöksförband anser att effektiviteten av utbildningen härigenom blir bättre.

Givet är, att vid en ännu mer förkortad utbildning målsättningen måste ytterligare begränsas och specialiseringen drivas än längre. Även om man under en ytterligare förkortad första tjänstgöring kan medhinna en tillfredsställande enskild utbildning med *ett* huvudvapen eller i *en* befattning förutom viss erforderlig förbandsutbildning m. m., kan detta resultat endast nås på bekostnad av i fält oundgängligen nödvändig allmänutbildning i flera befattningar. Chefen för armén vill redan nu med skärpa framhålla nackdelarna med detta strängt specialiserade utbildningssystem. För att ett förband skall kunna bibehålla sitt stridsvärde, då förluster uppstå, är det nödvändigt, att varje soldat kan inträda i en annan tjänst eller befattning än den ordinarie. En man i gevärsgrupp bör exempelvis tillfredsställande kunna behärska alla gruppens vapen. Endast härigenom kan gruppens viktigaste vapen verka in i det sista. Han bör dessutom kunna lägga ut minor och röja minfält o. s. v. En stridsvagnsförare bör även vara en god skytt och den ordinarie skytten bör vid behov kunna intaga förarens plats. Förbandet som helhet vinner på detta, blir uthålligare i strid och ej så beroende av personalersättningar. Med här skisserad ändrad målsättning och ytterligare specialisering kommer visserligen den enskilde soldaten att vara väl utbildad med *ett* vapen eller i *en* befattning, men förbandets stridsvärde kommer att kraftigt nedgå. Olägenheterna med specialiseringen komma icke att klart framträda under fredsövningar. Vid dessa framträda främst fördelarna. Vid krig däremot komma systemets olägenheter snabbt och med skärpa att göra sig gällande. Då trots detta ökad specialisering förordas, är detta icke något militärt önskemål utan en följd av det tvångsläge, som uppstått på grund av utbildningstidens förkortning.

I utredningsdirektiven hade pågående försök inom III. militärområdet ansetts vara av särskilt intresse. Dessa försök karakteriserades av att redan på ett tidigt stadium av utbildningen införas moment av mera stridsbetonad karaktär. Den mera formella militärutbildningen inpassas i övningsprogrammet på sådant sätt, att ändamålet med densamma och dess samband med stridsutbildningen i möjligaste mån klarläggas för de värnpliktiga.

Chefen för armén har framhållit, att skillnaden mellan nuvarande utbildningsmetodik och det här angivna försökssystemet i princip vore ringa. Grundtanken, att genom övningar förevisa olika stridsförfaranden och att därigenom klarlägga ändamålet med kommande formella och tillämpade övningar, vore icke ny. Sådana övningar hade emellertid hittills utförts med utbildad trupp, eller ock hade film använts för förevisning. Enligt försökssystemet finge de värnpliktiga själva medverka som förevisningstrupp, innan de hade erforderlig grundläggande utbildning. Det vore främst detta som vore nytt. Av särskilt intresse hade varit diskussionerna med befälet vid ett av försöksförbanden. Man hade allmänt ansett, att fördelarna med den nya metodiken framträtt i början av utbildningen. De värnpliktiga hade med liv och lust spelat med i tidiga förbandsövningar utan att ännu kunna detaljerna i skjutning, terrängens begagnande m. m. Men när det senare gällt att formellt inöva stridsför-

farandet, hade glädjen och intresset snart tagit slut. Enligt befälets uppfattning hade det varit svårare med detta utbildningssystem att inlära grunderna, och resultatet hade blivit sämre än förut. Svagheter i denna nya utbildningsmetodik syntes ligga i vad en inspekterande chef i något tillspetsad form uttryckt med ungefär följande ord: »Man börjar ett husbygge med taket, bygger sedan väggarna men hinner aldrig till grunden.»

Då försöken ännu icke äro avslutade, har chefen för armén icke för närvarande kunnat taga slutgiltig ställning till frågan om denna utbildningsmetodiks lämplighet.

Vid två regementen hade anbefallts särskilda försök av den innebörd, att uppnådda resultat i rekrytskolan skulle belönas genom avkortning av densamma med högst tre veckor.

Chefen för armén har framhållit, att försöken vid det ena regementet icke i allo fyllt de anspråk, som måste vara grundläggande för ett bestämt ställningstagande, även om det syntes vara klart ådagalagt, att försöken varit ägnade att i vissa avseenden höja de värnpliktigas intresse. Vid det andra regementet hade proven till synes varit bättre avvägda samtidigt som de varit bättre infogade i ett större sammanhang. Kontrollen hade dessutom varit effektivare. Truppbefälet liksom truppen hade genomgående varit positivt inställda till provens värde, och utbildningsresultatet hade i början av september 1947 varit mycket gott.

Arméchefen har framhållit, att en ännu outredd fråga vore, i vilken utsträckning denna belöningsprincip vore möjlig att tillämpa vid en ytterligare förkortad första tjänstgöring. Minskades denna exempelvis till nio månader, varav en halv månad ginge bort för juluppehåll, vore det givet, att en ytterligare förkortning om tre veckor icke vore möjlig. Däremot vore det tänkbart, att en förkortning om en vecka kunde vara rimlig. I så fall syntes denna extra ledighet böra uttagas i anslutning till juluppehållet.

Med hänsyn till vad som framkommit vid proven är chefen för armén av den åsikten, att de äga sådant betydande värde, att de försöksvis böra äga rum under utbildningsåret 1948—1949 i större utsträckning än vad som skett under år 1947.

Utöver angivna prov ha också särskilda försök med förlängd permission ägt rum. Försöken innebära, att den värnpliktige som uppmuntran kan beviljas förlängd permission under högst två vardagar, förutsatt att han visat villighet och gott uppförande samt vid prov ådagalagt, att han väl tillgodogjort sig utbildningen under viss tidsperiod (minst fjorton dagar). Sådan permission må beviljas sex dagar under vardera rekryt- och soldatskolan.

Chefen för armén har anfört, att till en början den allmänna uppfattningen vid förbanden varit, att denna form av belöning i hög grad bidragit till att öka intresset för tjänsten. Efter hand hade emellertid förmärkts en viss omsvängning. För att utröna även de värnpliktigas inställning hade attitydundersökningar utförts.

Av dessa framgår i huvudsak följande.

Uppfattningarna om försökens värde äro icke enahanda. Flertalet chefer anse, att försöken i stort ha visat en väg att öka de värnpliktigas intresse för utbildningen. Av vissa uttalanden framgår det emellertid, att detta intresse blott ökats momentant under tiden närmast före provens avläggande. Vid ett par förband har man icke kunnat spåra en ökad villighet eller ett bättre utbildningsresultat. Vid A 3 uppgåvo 96 % av de tillfrågade värnpliktiga, att intresset hade ökat, medan vid A 4 motsvarande siffra endast var 33 %.

Svårigheterna med här nämnt belöningsystem framgå även av såväl förbandschefernas som de värnpliktigas yttranden. Att uppställa rättvisa prov och att rättvist bedöma de avlagda proven har visat sig vara svårt. Särskilt framtråda svårigheterna att ge rättvisa åt sådana, som på grund av sjukdom icke kunnat uppfylla fordringarna. Samma förhållande gäller beträffande dem, som trots visad energi och villighet icke lyckats uppnå godtagbart resultat i proven. Både bland studenter och övriga värnpliktiga förefinnes den uppfattningen, att proven i samband med förlängd permission till stor del ske för att taga ut elever till befälsutbildning.

Arméchefen har framhållit, att de försök och de undersökningar, för vilka här redogjorts, gällt endast rekrytskolan. På grund av tjänstens natur under soldatskolan, där förbandsutbildningen spelade en så dominerande roll, syntes en rättvis, i form av prov verkställd värdesättning som villkor för erhållande av ledighet vara svårare att åstadkomma än under rekrytskolan. Kunde man härvidlag genom vissa prov och övningar få fram en rättvis värde-mätning, kunde lagandan här komma till bättre uttryck och få sin belöning. De bättre överloppsenergi droge med sig de sämre och sporrade till ökade prestationer, varigenom förbanden bleve sammangjutna. Det syntes emellertid icke kunna undvikas, att bedömningen av förbanden bleve subjektiv. Trots detta syntes det lämpligt, att förbandscheferna bereddes möjlighet att bevilja förband viss ledighet på grund av ådagalagt välförhållande eller utförda stora ansträngningar.

Utöver nyss nämnda försök med förlängd permission ha även anbefallts vissa försök med tjänstledighet i anslutning till uttryckning från första tjänstgöringen.

Arméchefen har erinrat om att han tidigare i olika sammanhang framhållit svårigheterna att under en ettårig första tjänstgöring utbilda rutinerade gruppchefer. För att under elva månader nå ett något så när godtagbart resultat måste denna gruppchefsutbildning forceras mera än förut. Bristen på aktivt befäl som gruppchefer under förbandsutbildningen hade ytterligare kommit att medverka i denna riktning. Anbefallda försök avsåge därför att utröna om utbildningen kunde bedrivas så, att gruppchefs-skoleelever (motsvarande) redan den 1 oktober kunde placeras som gruppchefer vid vissa förbandsövningar. De bibringades därunder vana i truppföring. Under övrig tid hade de fortsatt gruppchefsutbildning vid särskilda skolor. Det vore icke ännu möjligt att uttala sig om resultatet. Minskades den första tjänstgöringen till nio eller tio månader, måste man, därest gruppchefsutbildning skulle bibehållas under sådan tjänstgöring, ytterligare forcera densamma. Då den allmänna uppfattningen vid förbanden vore, att man därjämte i så fall måste begränsa mål-

sättningen till att endast omfatta viss förmåga att tjänstgöra som gruppchefs ställföreträdare, måste arméchefen ställa sig synnerligen tveksam till lämpligheten över huvud taget av gruppchefsutbildning under en så kort tid som nio månader. Den måste leda till ytlighet och medföra ett rent självbedrägeri.

En ytterligare förenkling av exercis i sluten ordning, vakttjänst, marschträning m. m. har prövats vid ett förband (I 3). Förenklingen har enligt arméchefen syns kunna medföra någon tidsvinst.

En förenklad stridsutbildningsmetod, s. k. »battle-drill», i fråga om grupp, pluton och även kompani kom till användning i England och U. S. A. under det senaste världskriget. För att underlätta såväl förbandens uppträdande som truppföringen infördes därstädes ett fåtal standardformer för såväl gruppering som strid. Ordergivningen förenklades även.

Chefen för armén har meddelat, att han anbefallt försök med förenklat stridsförfarande vid de lägsta enheterna, grupp och pluton. De nämnda utländska metoderna låge till grund för dessa försök. I samband därmed prövades även en rationalisering av beväpningen i avsikt att minska antalet vapen i gruppen. Det schematiska stridsförfarandet kunde emellertid med hänsyn till i fält växlande lägen och terrängförhållanden icke drivas alltför långt. Resultaten av försöksverksamheten kunde ännu icke överblickas. Sannolikt kunde vårt stridsförfarande i viss utsträckning förenklas, och i så fall ernåddes också viss tidsvinst.

Utbildningsmetoderna inom den svenska armén ha under utredningen ingående granskats och jämförts med metoderna i vissa främmande länder. På grundval av den verkställda undersökningen har chefen för armén anbefallt en översyn av gällande utbildningsbestämmelser i syfte att vinna bättre anslutning till de inom armén gällande reglementena. De värnpliktiga beräknas härigenom komma att lättare förstå utbildningens logiska genomförande, varigenom intresset ökas.

Chefen för armén har vidare funnit behov föreligga av att skolskjutningen i viss mån begränsas. Stridsutbildningen vid artilleriet beräknas kunna i hög grad effektiviseras genom att skilda förband sammanföras till gemensamma utbildningsläger, där stridsskjutningar utföras i större förband.

På grundval av vunna erfarenheter har arméchefen ansett sig icke kunna förorda, att avvikelse göres från det för närvarande tillämpade systemet med utbildningen i princip ordnad i en fast organisation med uppgift att skapa krigsdugliga förband med god laganda, dock med stationsvis bedriven utbildning i vissa speciella utbildningsgrenar.

Frågan om användningen av film och bildband i utbildningsarbetet har ansetts böra ägnas ökad uppmärksamhet, varvid särskilt borde klarläggas, hur filmer och bildband pedagogiskt borde användas för att förbättra utbildningsresultatet. En särskild utredning har även igångsatts i syfte att klarlägga möjligheterna att i vidgad utsträckning utnyttja brevkurser vid undervisningen.

Chefen för armén har ansett en ytterligare begränsning av icke militära ämnen erforderlig, därest övningstiden förkortas. Beträffande utbildningen i medborgarkunskap, för vilken nu anslagits 20 timmar, har arméchefen sålunda räknat med att undervisningen i samhällslära begränsas endast till sådan undervisning av militär betydelse, som klarlägger medborgerska skyldigheter i fråga om värnplikten och försvaret som samhällsfunktion. Medborgarekonomi har icke ansetts vara något militärt ämne och har därför föreslagits skola utgå. Ej heller den propaganda för ökad trafikultur, som hittills bedrivits i form av särskild undervisning, har ansetts böra bibehållas. Undervisning i alkoholfrågan har däremot föreslagits skola äga rum under förutsättning att kvalificerad föreläsare finnes. Den tidsvinst, som beräknas komma den rent militära utbildningen till godo, om undervisningen i medborgarkunskap på angivet sätt inskränkes, har uppskattats till två dagar.

Även bestämmelserna om truppsamtal ha föreslagits skola utgå såsom onödiga.

Chefen för armén har däremot räknat med att den frivilliga fritidsundervisningen bibehålles. Han har emellertid framhållit, att vid förkortad utbildningstid den militära tjänsten utan tvekan borde ges företrädesrätt framför fritidsundervisningen.

Arméchefen har icke kunnat förorda, att utbildning i civilförsvarstjänst upptages som särskild övningsgren. Däremot borde liksom hittills meddelas sådan utbildning i brandskydd och luftskydd, som hade direkt betydelse för förbandens egen verksamhet i depå och i fält.

En viss tidsvinst beräknas uppkomma genom förenkling av explorationen, d. v. s. chefens samtal med de värnpliktiga i syfte att lära känna dessa.

Chefen för armén har framhållit, att enligt en allmän uppfattning vid förbanden tjänsten under de tre första veckorna icke kunde bedrivas fullt effektivt på grund av under denna tidsperiod anordnade läkarundersökningar, skärmbildsundersökningar, blodgrupperingar och skyddskoppypmpning. En allmänt uttryckt önskan hos truppbefälet vore, att skyddskoppypmpning icke skulle utföras under den militära tjänstgöringen ävensom att de medicinska undersökningarna i största möjliga utsträckning skulle förläggas till inskrivningsförrättningarna eller annan tidpunkt före inryckningen. Denna fråga borde göras till föremål för särskild utredning, vilken jämväl borde omfatta formerna för sjukanmälning m. m. Den tidsvinst, som skulle kunna erhållas genom de sålunda föreslagna förändringarna, har uppskattats till fyra dagar.

Vad därefter angår frågan om utbildningen av de värnpliktigas huvuddel har chefen för armén, sedan nuvarande förhållanden närmare belysts, framhållit, att man enligt vunna erfarenheter under olika härordningar med växlande tjänstgöringstider alltid erhöle en trupp av rent milisartad karaktär, om tiden för rekrytskolan nämnvärt pressades under fem månader. Flertalet förbandsövningar med en trupp utan grundläggande utbildning av minst denna tid bleve av föga värde. Någon möjlighet att ytterligare sänka

rekrytskolans längd föreläge icke. Den moderna striden, i vilken soldaterna och de lägsta förbanden ofta vore helt lämnade åt sig själva, vore av sådan natur, att en förlängning av rekrytskolan utöver fem månader vore motiverad. Fixerades rekrytskolan emellertid till fem månader, betecknade detta sålunda i och för sig intet önskemål utan ett nödtvång för att vinterutbildning och stridsövningar i kompani och större förband skulle kunna äga rum i någon omfattning. Vid nio månaders första tjänstgöring borde därför rekrytskolans längd bestämmas till fem månader; vid tio månaders första tjänstgöring borde den förlängas med två veckor till fem och en halv månader.

Arméchefen har upptagit till speciell behandling frågan, huruvida särskild vinterutbildning skall äga rum med all svensk trupp. Som huvudsakliga argument mot den särskilda vinterutbildningen för våra sydligast belägna truppförband hade anförts, att dessa trupper vid krigstillfälle främst måste anses geografiskt bundna till de sydligaste delarna av landet och att utbildningen i vintertjänst vore alltför svår och tidsödande för att kunna ge avsett resultat under den tid, som de senaste åren anslagits för ändamålet. De snabbt växlande militärpolitiska lägena under det andra världskriget hade emellertid visat nödvändigheten av att all svensk linjetrupp vore vinterutbildad. Bristande fredsutbildning i detta avseende kunde under fältförhållanden lätt få katastrofala följder. Vinterutbildningen hade i nu gällande bestämmelser angivits till nio veckor. I praktiken hade emellertid denna tid icke helt kunnat uttagas vid alla förband under de senaste åren. Om tjänstgöringstiden förkortades, måste den särskilda vinterutbildningen begränsas. När det gällde att bestämma dennas längd, syntes därför mycket tala för en uppdelning av förbanden i två huvudgrupper, de norrländska förbanden jämte I 13 å ena sidan och övriga förband å den andra.

Chefen för armén har i anslutning härtill anført i huvudsak följande.

Vid den förstnämnda gruppen har huvuddelen av truppen redan före inryckningen till militärtjänst god färdighet i skidloppning samt god förmåga att skydda sig mot förfrysnings- och förkylningssjukdomar och att sköta hästar och motorer, även om de militära fordringarna av naturliga skäl måste vara väsentligt högre på grund av de höga krav, som ställas på enskilda soldater och förband vid strid under vinterförhållanden. Dessutom gör sig som regel övergången från sommar- till vinterförhållanden under utbildningens gång på ett naturligt sätt gällande efter hand vid de nordliga förbanden utan att några större utrustnings-, organisations- och transportproblem behöva uppstå. Truppen behöver icke heller lämna de ordinarie förläggningssorterna för att lära sig vintertjänst.

Beträffande truppförbanden inom den senare gruppen måste i vissa avseenden andra synpunkter anläggas på vinterutbildningens längd. De värnpliktiga äro vid dessa förband merendels ovana vid skidloppning och deras förmåga att motstå en högvinters påfrestningar äro, ehuru växlande, dock väsentligt lägre än Norrlandsfolkets. Om man av dessa värnpliktiga skall kunna bilda truppförband, som äro fullt i stånd att uppträda under så allvarliga vinterförhållanden, som man i norra Sverige har att räkna med, måste fördenskull deras vinterutbildning taga avsevärt längre tid än som

behöver användas vid de nordliga förbanden. Härtill kommer den avsevärda svårighet, som det i regel erbjuder att i södra Sverige på ordinarie garnisonsorter bedriva en fullt effektiv vinterutbildning. För att ernå en sådan borde strängt taget alla dessa sydliga förbands kontingenter årligen transporteras norrut under högvintern. Alldeles bortsett från de svårigheter av olika slag, som en sådan förläggning norrut alltid vållar, måste framhållas, att man vid en minskning av soldatskolans längd till omkring fyra månader genom en sådan anordning förlorar så avsevärt i tid, att man starkt måste ifrågasätta, huruvida det kan vara ändamålsenligt att under sådana förhållanden fasthålla vid kravet på en fullständig vinterutbildning vid ifrågavarande förband.

Under alla förhållanden måste emellertid utbildningen under högvintern även vid förbanden i södra Sverige inriktas på att göra truppen, såväl enskilt som vad beträffar förbandet, förtrogen med uppträdandet under de vinterförhållanden, som råda vid respektive garnisonsorter. Man kan ungefär beräkna, att en månad i regel kommer att ägnas åt sådan utbildning.

Därest till följd av skäl, som sammanhånga med allmän krigsplanläggning och beredskapssynpunkter, en differentiering av vinterutbildningen blir nödvändig så, att vissa av våra sydligaste förband icke alls bibringas någon vinterutbildning, innebär detta ytterligare en inskränkning i arméns användbarhet vid krigstillfälle. Dylik differentiering är sålunda aldrig något militärt önskemål utan helt föranlett av det tvångsläge, som förkortningen av utbildningstiden medför.

Beträffande förbandsutbildningen har chefen för armén framhållit, att två artskilda frågor trädde i förgrunden, när det gällde en utbildning med den begränsade varaktighet det här vore fråga om, nämligen storleken av de förband som skulle övas (kompani, bataljon, regemente o. s. v.) samt vad övningarna främst skulle omfatta (anfallsstrid och försvarsstrid under skilda förhållanden, strid i skog, strid om bebyggd ort, strid i mörker, samverkan mellan skilda truppslag o. s. v.). Med så kort tid, som här stode till förfogande, krävdes viss begränsning av förbandsutbildningen. Det bleve icke möjligt att under tiden för första utbildningen medhinna förbandsutbildning av formell och tillämpad natur inom samtliga övningsområden. Under ett och samma utbildningsår bleve det möjligt att relativt grundligt endast öva begränsade avsnitt av striden, medan andra endast övades ofullständigt eller icke alls. Detta innebure en stor men på grund av den korta utbildningstiden tyvärr ofrånkomlig svaghet i fråga om förbandsutbildningen och truppföringen. För att minska olägenheterna därav utreddes inom arméledningen dels vilka delar av ifrågavarande utbildning, som med minsta olägenhet kunde utföras i form av teoretiska övningar och stabsövningar och som därför i första hand borde utgå ur värnpliktsutbildningen, dels de med trupp genomförda övningarnas lämpliga fördelning under ett längre tidsskede än ett utbildningsår, d. v. s. två eller tre år.

Sammanfattningsvis kommer enligt arméchefens utredning en första tjänstgöring om nio månader att i stort få följande indelning:

- rekrytskola — fem månader,
- soldatskola — två månader,
- vinterutbildning — en månad,

fälttjänstövningar — en halv månad,
juluppehåll — en halv månad.

För repetitions- och omskolningsövningar skulle vid 12 månaders utbildning återstå tre månader.

Beträffande behovet av dylika övningar har chefen för armén anfört i huvudsak följande.

Den första tjänstgöringen äger icke ett sådant bestående värde, att repetition kan undvaras. Värdet av repetitionsövningar ökas i den mån de kunna ordnas till sådant antal och av sådan längd, att de medge oundgängligen erforderlig uppriskning av under första tjänstgöringen förvärvade kunskaper och färdigheter såväl i den grundläggande utbildningen som i förbandsutbildningen. Som en minimitid kan sättas 60 dagar.

Lokalförsvarfsförbandens stridsduglighet måste säkras. Detta kan endast ske genom en efterutbildningsövning, varunder värnpliktiga, vilka överföras från fältförband, göras förtrogna med de speciella uppgifter, som påvåla lokalförsvaret. För att på bästa sätt utnyttja värnpliktsstyrkan med hänsyn till åldersläge, personliga kvalifikationer m. m. är vidare omskolning nödvändig dels för att upprätthålla vissa fältförbands — främst underhållsförbands — krigsorganisation, dels för att tillgodose det territoriella luftvärnets behov. Det är visserligen möjligt att i viss mån differentiera efterutbildningsövningarna, men för huvuddelen av de värnpliktiga erfordras minst 30 dagar för att utbildningen skall bli av värde.

I utredningen har härefter upptagits till närmare behandling frågan om utformningen av första tjänstgöring om nio månader. Vad härvid först angår frågan om inryckning, uppehåll och utryckning har chefen för armén framhållit, att ur arbetsmarknadssynpunkt en inryckning på hösten vore att föredraga, särskilt för jordbrukets del. Ur militär synpunkt vore emellertid stora olägenheter förenade med en höstinryckning. Höstmånaderna lämpade sig vad mark-, temperatur- och ljusförhållandena beträffade ofta väl för förbandsövningar, men helt annorlunda vore förhållandet med den grundläggande utbildningen. Under denna fordrades nämligen goda ljusförhållanden och en temperatur, som medgäve bedrivande av instruktionsövningar. Den grundläggande utbildningen borde därför till sin övervägande del förläggas till sommarhalvåret.

Vid bestämmandet av tider för in- och utryckning måste även hänsyn tagas till behovet av vinterutbildning, som jämte fälttjänstövningar lämpligen borde avsluta den första tjänstgöringen. Med hänsyn till klimatiska förhållanden borde därför utbildningen avslutas under mars. Med utgångspunkt härifrån kunde vid flertalet truppslag en nio månaders sammanhängande tjänstgöring förläggas till den 15 juni ena året—den 15 mars andra året. Vid ingenjörtrupperna gjorde sig dock av övningstekniska skäl delvis andra synpunkter starkt gällande. Bristen på arbetskraft inom jordbruket vore emellertid mest påtaglig sommartid. En tänkbar lösning, som också allmänt framförts vid truppförbanden, vore därför att förlägga inryckningen till våren och att under de kritiska sommarmånaderna infoga ett längre uppehåll, varigenom främst jordbrukets behov av arbetskraft kunde tillgodoses. Lämpligaste tidpunkt på

våren för inryckning växlade något på grund av de klimatiska förhållandena. För flertalet förband kunde tiden omkring den 15 april anses vara den bästa. En inryckning efter denna tidpunkt låge också efter påskhelgen med därav följande fördelar för tjänsten. Med inryckning den 15 april ena året och utryckning den 15 mars följande år kunde ett uppehåll om två månader erhållas under sommaren.

I denna fråga ha överläggningar ägt rum med statens arbetsmarknadskommission (numera arbetsmarknadsstyrelsen), som i ärendet hört länsarbetsnämnderna. Även vissa militärbefälhavare ha ingående behandlat denna fråga. Härutinnan torde få hänvisas till handlingarna.

Chefen för armén har för egen del anfört i huvudsak följande.

Ur militär synpunkt äro olägenheterna med ett längre uppehåll betydande. Den värnpliktige glömmar vissa av de kunskaper och färdigheter, som inlärts före uppehållet. Efter detta åtgår en icke obetydlig tid för repetition. En annan nackdel är, att gynnsam utbildningstid icke tillvaratages. Det är vidare nödvändigt, att tiden före uppehållet ges en sådan minimilängd, att huvuddelen av meddelat kunskapsstoff hinner i görligaste mån befästas. Denna tid uppskattas till omkring tre månader. Ur militär synpunkt är det vidare angeläget, att uppehållet icke varierar alltför mycket inom skilda delar av landet. Anledningen härtill är, att man med hänsyn till befälsbristen och som ett led i effektiviseringssträvandena avser att förlägga en del centralt ordnade skolor och kurser under ifrågavarande uppehåll. I detta sammanhang må framhållas, att flera kortare uppehåll under sommarhalvåret medföra betydande militära nackdelar och därför icke böra komma i fråga.

Fördelarna ur militär synpunkt med ett längre, i huvudsak enhetligt uppehåll äro emellertid av sådan storlek, att de väsentligen uppväga nackdelarna. Fördelarna äro följande:

den korta utbildningstiden behöver icke användas för skördepermission eller skördehjälp utan kan helt utnyttjas för militär utbildning;

befällets semestrar kunna i motsats till vad nu är fallet i regel inläggas under uppehållet; härigenom kan truppbefälet tjänstgöra under den tid värnpliktsutbildningen pågår;

centrala skolor och kurser av kortare varaktighet för aktivt befäl kunna i stor utsträckning inläggas i uppehållet;

en väsentlig del av befälsutbildningen vid förbanden kan koncentreras till del av uppehållet.

Genom den till uppehållet koncentrerade skolverksamheten och befälsutbildningen kommer befälstillgången att mera rationellt utnyttjas för de värnpliktigas utbildning. De periodvisa minskningarna av antalet truppbefäl, ofta med åtföljande befälsbyten, komma således att väsentligt nedgå. Härigenom blir trupp utbildningen effektiviserad.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har chefen för armén för huvuddelen av de värnpliktiga föreslagit:

inryckning omkring den 15 april;

ett sammanhängande uppehåll om två månader, som icke inräknas i tjänstgöringen och under vilket de värnpliktiga äro oavlönade; ungefärliga tiden den 15 juli—den 15 september; tiden bör variera något allt efter förhållandena i olika delar av landet; samt

utryckning omkring den 15 mars.

För vissa speciella förband har arméchefen förordat andra in- och utrykningstider. Härutinnan torde få hänvisas till handlingarna.

Chefen för armén har framhållit, att genom ledighet i samband med jul- och nyårshelgerna, helgdagar m. m. den effektiva utbildningstiden komme att minskas med nära en månad. Det vore därför ett bestämt militärt och även samhälleligt krav, att utbildningstiden i övrigt icke rubbades av skördehjälp, extra skördepermission, skogsavverkningar samt flottning och dylikt.

Beträffande målsättningen för värnpliktsutbildningen vid den förkortade utbildningstiden har chefen för armén meddelat, att han uppdragit åt inspektören för infanteriet och kavalleriet att för infanteriets del påbörja detta arbete. Avsikten vore att efter hand som arbetet fortskrede omarbета även de övriga truppslagens utbildningsbestämmelser. I nuvarande läge vore det därför icke möjligt att framlägga alla detaljer rörande målsättningen med därav följande konsekvenser. Endast de viktigaste huvuddragen kunde angivas.

Härom har anförts i huvudsak följande.

Krigsdugliga förband kunna icke skapas utan fullgod enskild utbildning. Härav följer att avkall på kraven i fråga om den grundläggande enskilda utbildningen icke kan göras. Det blir i stället nödvändigt att specialisera denna utbildning i större utsträckning än hittills varit fallet. Vid infanteriet kommer härvid varje soldat att bibringas fullgod färdighet med ett vapen eller i en befattning samt dessutom meddelas någon utbildning med ytterligare ett vapen. Vid övriga truppslag sker på motsvarande sätt ävenledes en långt gående specialisering.

Tidigare har målsättningen varit sådan, att de värnpliktiga utbildats för tjänst i flera befattningar. Detta är i fält nödvändigt för att kunna vidmakthålla ett förbands stridsvärde under strid. Målsättningen vid en förminskad utbildningstid medger, som ovan framhållits, endast tjänst i en befattning och någon förmåga i en andrahandsbefattning. Den synnerligen allvarliga följden av specialiseringen är alltså att våra förbands stridsvärde i hög grad kommer att nedgå.

Med den korta tid som står till förfogande är det emellertid icke heller möjligt att medhinna effektiv förbandsutbildning i önskvärd omfattning. Våra förbands stridsutbildning måste därför minskas till sin omfattning. Denna minskning måste ske både genom en differentiering av utbildningen och genom en begränsning av storleken av de förband, som övas. För att motverka vådorna av en sådan differentiering måste utbildningen sannolikt ske efter ett växel-system, varvid vissa delar av stridsutbildningen träda i förgrunden under ett utbildningsår, andra delar under ett annat. Varje år bör dock utbildning äga rum i sådana stridsförfaranden, som främst bedömas komma att bli aktuella för vår del.

Som utbildningsmål vid infanteriet bör under alla förhållanden sättas fullständig utbildning av kompani och bataljon (eller motsvarande förband) i fördröjande strid samt i anfall i öppen terräng under samverkan med artilleri. Bataljon bör övas i renkonteranfall i skog; kompaniet även i skogsanfall under andra förhållanden. Sannolikt måste utbildningen i avvärijande försvarsstrid samt i anfall i bebyggd ort begränsas till pluton (med tunga vapen).

Vid övriga truppslag måste en motsvarande inskränkning av förbandsutbildningens omfattning åstadkommas.

En eventuell differentiering av utbildningen mellan förbanden, orsakad av deras förläggningsplatser och sannolika krigsanvändning, måste medföra, att

endast vissa förband få fullständig vinterutbildning. Utbildning i kustförsvar medhinner måhända endast vid en del förband medan andra utbildas i slättkrig o. s. v.

Då jag icke för närvarande kan taga ställning till föreliggande förslag om repetitions- och efterutbildningsövningar, torde redogörelse för arméchefens utredning härom icke behöva här lämnas.

Icke heller frågan om befälsutbildningens längd kan för närvarande slutligt bedömas, varför arméchefens utredning därom icke torde böra här närmare beröras. Det må blott här anmärkas, att chefen för armén påyrkat, att för gruppchefsutbildningen — enligt 1941 års värnpliktslag 12 månader och för närvarande 11 månader — måtte avses 15 månader eller samma tid som för utbildningen till underofficer (plutonchefs ställföreträdare). Arméchefen har i denna fråga närmare anfört följande.

Vid förkortning av den första tjänstgöringen till nio månader blir den verkligt effektiva utbildningstiden omkring åtta månader. Oberoende av denna minskning av tiden har arméchefen med hänsyn till gruppchefsutbildningens stora betydelse och svårigheterna att redan med nuvarande utbildningstid nå ett godtagbart resultat anbefallt vissa försök, för vilka tidigare redogjorts (forcerad gruppchefsutbildning och förenklat stridsförfarande). Dessa försök ha icke slutförts, men det är dock redan nu uppenbart, att gruppchefsleverna under nio månader icke kunna bibringas en sådan utbildning, att de uppfylla berättigade fordringar på en gruppchef i fält. Ändrad målsättning med ytterligare väsentligt minskade krav måste under sådana förhållanden bli en oundviklig följd av utbildningstidens förkortning. Det må i detta sammanhang också framhållas, att icke inom något område av den militära utbildningen erfordrats så stora beskrningar av utbildningsomfånget, som vad fallet varit beträffande gruppchefsutbildningen. Beskrningarna ha till och med måst gå ut över sådana viktiga grenar av befälstjänsten såsom skjututbildningen, min- och sprängtjänsten samt vinterutbildningen. Svensk ungdom har säkerligen fullt lika goda förutsättningar för soldatutbildning som varje annan nations. Men vi äga icke rättighet förutsätta, att vi utöver soldatutbildning av vår ungdom även skola medhinna en omfattande befälsutbildning på väsentligt kortare tid, än vad man inom andra länder med dyrköpt krigserfarenhet anger vara en minimitid för enbart soldatutbildning.

Arméchefen har förutsatt, att tjänstgöringstiden för värnpliktiga, som uttagits för utbildning i specialtjänst, såsom läkare, tandläkare, veterinär m. fl., skall förkortas med tre månader.

Chefen för armén har närmare undersökt möjligheten att genom avkortning av värnpliktstjänstgöringen lämna kompensation för frivillig utbildning men funnit, att en dylik kompensation av organisatoriska och utbildningstekniska skäl icke är lämplig.

I arméchefens utredning har slutligen framhållits, att en minskning av tiden för första tjänstgöringen till nio månader automatiskt också medförde en minskning av kuppberedskapen. Inkallandet av krigsmässigt organiserade förband för repetitionsövningar samt för efterutbildning och omskolning komme att avsevärt stärka kuppberedskapen. Vid politiskt spänt läge måste därutöver ytterligare skärpning av beredskapen äga rum. Föreskrifterna i värn-

pliktslagen om beredskapsövning borde därför kvarstå för att inkallelse av utbildad trupp snabbt skulle kunna ske.

För effektivisering av värnpliktsutbildningen erfordras enligt arméchefens utredning ett flertal förbättringar i fråga om övningsterräng, skjutbanor m. m. samt anskaffning av tekniska hjälpmedel av olika slag. Enligt de kostnadsberäkningar, som bifogas utredningen, skulle medelsbehovet för de mest angelägna ändamålen uppgå till sammanlagt i runt tal 9 500 000 kronor. Totalkostnaderna för samtliga såsom önskvärda angivna utgiftsändamål ha angivits till omkring 30 500 000 kronor.

Värnpliktsutbildningen under år 1948.

Då det under remissbehandlingen befanns omöjligt att redan under år 1948 framlägga slutliga förslag beträffande värnpliktsutbildningens ordnande på längre sikt, anmodades chefen för armén att verkställa utredning, hur en till 9 månader förkortad första tjänstgöring lämpligen borde anordnas under detta år. Det förutsattes därvid, att berörda tjänstgöring för huvuddelen av arméns värnpliktiga skulle äga rum i en följd med in- och utryckning på sådana tider, att utrymme funnes för ett uppehåll om 14 dagar för skörd eller annan samhällshjälp. Under uppehållet skulle utgå lön, men tiden för uppehållet skulle icke inräknas i de nio månaderna.

I skrivelse den 14 januari 1948 till överbefälhavaren har chefen för armén framlagt utredning i angivna hänsenden. I utredningen diskuteras fyra alternativ.

Alternativ I innebär för värnpliktiga i allmänhet första tjänstgöring i två omgångar, den första i 8½ månader (varav ½ månad skördeuppehåll) under tiden den 1 april—den 15 december 1948 och den andra, efter ett uppehåll om 13 månader, under tiden den 15 januari—den 15 februari 1950, alltså andra året efter inryckningen. I omedelbar anslutning till den senare omgången skulle anordnas en repetitionsövning om 30 dagar. För värnpliktiga tillhörande grupp K skulle tjänstgöringen äga rum i en följd under tiden den 15 juni 1948—den 15 mars 1949.

Chefen för armén har beträffande detta alternativ anført i huvudsak följande.

Ur militär synpunkt medför alternativet den stora fördelen, att övningsuppehåll icke behöver inläggas vid jul och nyår för ifrågavarande värnpliktiga, varigenom utbildningen kan fortgå utan den störande inverkan, som detta uppehåll medför. Utbildningen kan vidare bedrivas även under april och maj, vilka båda månader vid det stora flertalet förband äro gynnsamma för enskild utbildning. Ingen utbildning (utom för grupp K) skulle komma att äga rum från och med julen 1948 till och med inryckning av nästföljande åldersklass våren 1949. Under denna tid förefinnas möjligheter att anordna befälsutbildning och tilldela befälet semester i viss utsträckning. Skall samma tjänstgöringsordning tillämpas även i fortsättningen kommer denna fördel dock att bortfalla. Upphållet mellan tjänstgöringsomgångarna kommer nämligen då icke att uppgå till mer än omkring 14 dagar. Ett uppehåll av denna längd är oundgängligen erforderligt för planläggning m. m. för nästkommande ålders-

klass och därför i hög grad önskvärt. Det torde emellertid icke annat än i mycket begränsad omfattning medgiva annan befälsutbildning.

En annan allvarlig invändning, som kan göras mot alternativet, är svårigheten att samordna utbildningen av värnpliktiga i allmänhet med de värnpliktigas tillhörande grupp K, för vilka inryckning under 1948 icke kan sättas tidigare än den 1 juni. En framkomlig väg vore måhända att göra en uttagning till befälsutbildning bland de värnpliktiga i allmänhet och en annan sådan bland grupp K, utan att dessa båda kategorier kunna jämföras. Båda kategorierna måste därefter genomgå befälsutbildningen (underofficersutbildningen) på skilda tider, varför jämförelse icke kan ske förrän vid den gemensamma kadettskolan (vinterlinje eller sommarlinje).

Ur de värnpliktigas synpunkt torde uppehållet mellan de båda omgångarna huvudsakligen innebära nackdelar. Flertalet värnpliktiga anse det nämligen som en mycket stor olägenhet att icke få fullgöra hela första tjänstgöringen i en följd. En utryckning från första omgången kort före jul kan för många värnpliktiga komma att medföra betydande svårigheter. Arbetslöshet med åtföljande medellöshet torde nämligen bli följden av en sådan anordning.

En annan synnerligen allvarlig nackdel är, att jordbruket berövas en del av sin arbetskraft under vårbruket (april—maj). Arbetsmarknadsstyrelsen har också under hand förklarat det vara av största betydelse att alla åtgärder vidtagas för att under 1948 och sannolikt även under närmast påföljande år förse jordbruket med erforderlig arbetskraft.

Ehuru alternativet medför avsevärda militära fördelar, har chefen för armén funnit olägenheterna, och närmast då de civila, vara så betydande, att han icke kunnat tillstyrka detsamma.

Alternativ II innebär, att första tjänstgöringen skulle äga rum i en följd med inryckning på hösten.

Med hänsyn främst till de militära olägenheterna — den förberedande utbildningen skulle väsentligen äga rum under en ur utbildningssynpunkt olämplig årtid och förbandsövningar skulle icke kunna anordnas — har detta alternativ avstyrkts.

Alternativ III innebär första tjänstgöring i en följd med inryckning för samtliga omkring den 1 juni 1948 och utryckning omkring den 15 mars 1949. Beträffande detta alternativ har chefen för armén anfört i huvudsak följande.

Med gemensam inryckning för flertalet värnpliktiga ernås fördelen med en gemensam utbildningsorganisation för värnpliktiga i allmänhet och för grupp K. Enligt underhandsupplysning från skolöverstyrelsen kommer huvuddelen av läroverkseleverna att under 1948 avlägga studentexamen före den 1 juni, varför denna fördel kan vinnas. Det får emellertid icke bortses ifrån att inryckningen för en stor del av studenterna kommer att ske kort efter ett ansträngande examensarbete. Även den fördelen vinnes, att jordbruket icke behöver avstå från arbetskraft under månaderna april—maj, vilket hittills varit fallet. Ett uppehåll på omkring 2½ månad före åldersklassens inryckning uppstår, varunder befälsutbildning kan bedrivas — särskilt värdefullt med hänsyn till nya utbildningsföreskrifter och taktiska anvisningar. Viss möjlighet att bereda befälet semester föreligger vidare.

En bestämd nackdel vidlåder detta alternativ, nämligen att de för den grundläggande enskilda utbildningen för flertalet förband så värdefulla månaderna april och maj icke tagas i anspråk för utbildning. En annan nackdel är att ett juluppehåll på omkring 17 dagar måste inläggas i utbildningen. På grund

av uppehållets längd uppstår enligt erfarenheten i allmänhet ett väsentligt avbräck i utbildningen.

Med hänsyn till tiden för studentexamens avläggande har chefen för armén ansett lämpligare, att värnpliktiga tillhörande grupp K inryckte den 15 juni. För att utryckning skulle kunna ske för samtliga värnpliktiga den 15 mars 1949, borde värnpliktiga tillhörande grupp K, liksom hittills varit fallet, icke tilldelas skördeuppehåll eller tagas i anspråk för militär skördehjälp. Ehuru gemensam utbildning alltså icke från början kunde organiseras för värnpliktiga i allmänhet och grupp K, bleve det dock möjligt att från och med omkring den 1 oktober samordna båda dessa kategoriernas utbildning.

Chefen för armén har kommit till den uppfattningen, att alternativ III är att föredraga framför alternativ I och II. Av skäl, som i det följande kommer att anföras, har arméchefen emellertid icke ansett sig kunna oreserverat tillstyrka en lösning av frågan i denna riktning.

Alternativ IV, vilket av chefen för armén förordas, innebär första tjänstgöring i en följd:

för huvuddelen av värnpliktiga i allmänhet under tiden den 20 maj 1948—den 15 mars 1949 (med skördeuppehåll 14 dagar, juluppehåll 17 dagar och utrymme för militär skördehjälp under ytterligare 10 dagar),

för värnpliktiga i allmänhet tillhörande kavalleriet och hästanspända artilleriförband (A 2, A 4 och A 5) i 11½ månader, under tiden den 1 april 1948—den 15 mars 1949 (med skördeuppehåll 14 dagar och juluppehåll 17 dagar),

för värnpliktiga tillhörande grupp K — med undantag av dem som tilldelats kavalleriet och hästanspönt artilleri — under tiden den 15 juni 1948—den 15 mars 1949 (med juluppehåll 17 dagar) samt

för värnpliktiga tillhörande grupp K och tilldelade kavalleriet och hästanspönt artilleri i 11 månader under tiden den 15 juni 1948—den 15 maj 1949.

Beträffande huvuddelen av de värnpliktiga har chefen för armén anført i huvudsak följande.

Erfarenheterna från föregående år peka tydligt på behovet av såväl övningsuppehåll för deltagande i skördearbete — skördeuppehåll — som särskild militär skördehjälp. Det har nämligen visat sig att i stort sett inga andra värnpliktiga än sådana, som normalt äro sysselsatta inom jordbruket, ställa sin arbetskraft till dettas förfogande under nämnt skördeuppehåll. Det synes därför vara mindre lämpligt att använda detta begrepp. Övningsuppehåll torde vara en riktigare bestämning. Jordbrukets krav på arbetskraft har därför på senare år måst tillgodoses genom extra åtgärder i form av förlängda skördeuppehåll, extra skördeuppehåll och militär skördehjälp. Med hänsyn till nuvarande läge på arbetsmarknaden torde även med gynnsamma skördeförhållanden under 1948 här berört behov av arbetskraft icke kunna tillgodoses genom endast ett 14 dagars skördeuppehåll. Med anledning härav föreslås, att militär skördehjälp i huvudsaklig överensstämmelse med under 1947 tillämpade principer måtte få utgå under 1948 i högst 10 dagar per man och enskilt förband. Skördehjälp har i likhet med skördeuppehållet icke inräknats i tiden för första tjänstgöringen. Förband, som icke tagits i anspråk för denna skördehjälp, förutsätts skola utrycka 10 dagar tidigare, d. v. s. omkring den 5 mars 1949.

Nackdelarna med detta alternativ äro, att april och maj icke tagas i anspråk

för utbildning, att juluppehåll blir nödvändigt samt att gemensam inryckning icke kan ske för flertalet värnpliktiga, enär enligt under hand inhämtad upplysning hos skolöverstyrelsen endast omkring 50 % av de blivande studenterna beräknas ha avlagt sin examen den 20 maj i år. Som emellertid framgått under alternativ III komma olägenheterna härav att minskas i hög grad genom att utbildningen för grupp K kan samordnas med värnpliktigas i allmänhet redan omkring den 1 oktober.

Fördelarna, vilka närmare berörts i alternativ III, äro av den storlek, att arméchefen bestämt förordar, att frågan löses i här skisserad riktning beträffande värnpliktiga, som föreslagits skola fullgöra en första tjänstgöring om nio månader.

De speciella bestämmelserna för kavalleriet och de hästanspända artilleriförbanden ha motiverats med behovet av en godtagbar hästvård under tiden från den 15 mars 1948, då den år 1947 inryckta årsklassen utryckte, och till dess värnpliktiga av den nya årsklassen kunna övertaga hästvården. Chefen för armén har härom närmare anfört bland annat följande.

Skulle samma inryckningstid som för flertalet övriga värnpliktiga, den 20 maj 1948, gälla även för värnpliktiga vid kavalleriet och det hästanspända artilleriet, måste hästvården ombesörjas av civil arbetskraft fram till omkring den 6 juni. Detta skulle med största sannolikhet försäkra att hästarnas utbildningsståndpunkt så försämrades, att avsevärd tid skulle åtgå för att få hästarna i för utbildningsarbete erforderlig »form». Härigenom skulle effektiviteten i utbildningen av de värnpliktiga minska samtidigt som en betydande risk skulle komma att föreligga för att hästarna skulle taga allvarlig skada.

Arméchefen finner sig därför nödsakad föreslå inryckning till första tjänstgöring under 1948 för värnpliktiga i allmänhet tillhörande kavalleriet och de anspända artilleriförbanden — A 2, A 4 och A 5 — till omkring den 1 april. Med 9 månaders första tjänstgöring jämte 14 dagars skördeuppehåll skulle utryckning emellertid ske omkring den 15 januari 1949 — en med hänsyn till juluppehållet olämplig tidpunkt. De värnpliktiga skulle icke erhålla erforderlig vinterutbildning. För att säkerställa dels en betryggande hästvård, dels ett deltagande i vinterutbildning och vinterfälttjänstgöring, bör denna tjänstgöring förlängas med 2 månader utgörande första och andra repetitionsövning. Utryckning skulle alltså ske omkring den 15 mars 1949. Hästvården under uppehållet mellan åldersklasserna borde, därest detta blir av kort varaktighet, hjälpligt kunna ombesörjas av civila arbetare, värnpliktiga i handräckningstjänst, fast anställt manskap under utbildning m. fl. Den synnerligen stora olägenheten med här skisserad tjänstgöringsordning för åldersklass 1947 är, att repetitionsövningarna tillgripas för att förlänga tiden för första tjänstgöringen och ej utnyttjas för sitt avsedda ändamål. Chefen för armén anser sig icke kunna taga ansvaret att minska användbarheten hos en hel åldersklass vid nämnda förband, vilket skulle bli följden, därest repetitionsövningar icke skulle kunna inläggas i vanlig ordning för dessa värnpliktiga. Den enda framkomliga vägen beträffande åldersklass 1947 (grupp K av åldersklass 1948) vid kavalleriet och hästanspända artilleriet är därför, att den åläggas en första tjänstgöring om elva månader med inryckning den 1 april 1948.

Chefen för armén har som förut nämnts föreslagits, att värnpliktiga tillhörande grupp K skola inrycka den 15 juni 1948 även vid kavalleriet och det hästanspända artilleriet. Genom att befälsutbildningen — underofficersutbildningen — måste påbörjas omkring den 15 mars komma omkring två måna-

der av första tjänstgöringen att återstå för sådana värnpliktiga tillhörande grupp K, som uttagas till dylik utbildning. Chefen för armén har ansett lämpligt, att ifrågavarande värnpliktiga befrias från dessa månader såsom en kompensation för den längre utbildningen.

Beträffande garnisonskompaniet och övningstrupp till krigsskolan och infanteriskjutskolan har tjänstgöringen föreslagits skola liksom hittills ske i en följd med inryckning på hösten. För övningstrupp till vissa stridsskolor och utbildningsanstalter föreslås tjänstgöringen liksom hittills böra ske i två omgångar, varvid inryckning till första omgången i regel skulle ske tillsammans med huvuddelen av de värnpliktiga i allmänhet och till andra omgången på våren påföljande år.

Enligt gällande bestämmelser må tjänstledighet tilldelas de värnpliktiga intill en tiondel av den tid den värnpliktige är inkallad till tjänstgöring.

Chefen för armén har nu föreslagit, att antalet tjänstgöringsdagar begränsas till 20.

Slutligen har chefen för armén ytterligare understrukit vikten av att medel ställas till förfogande för anordnande av skjutbana m. m. i syfte att effektivisera utbildningen.

C. Flottan.

Enligt 1941 års värnpliktslag äger utbildning rum för värnpliktiga inskrivna vid sjömanshus under 15 månader i en följd samt för övriga värnpliktiga under 14 månader i en följd. Den för sistnämnda kategori återstående månaden av den föreskrivna sammanlagda tjänstgöringstiden uttages såsom en efterutbildningsövning i och för omskolning i samband med överföring till annan försvarsgren. Inryckningen sker till samtliga örlogsstationer två gånger årligen, dels omkring den 1 oktober, dels omkring den 1 januari. Efter grundläggande utbildning i land sker embarkering å fartyg eller kommandering till tjänstgöring vid örlogsstation, örlogsvarv o. s. v. för 12 månaders fortsatt praktisk utbildning och tjänstgöring. En viss del av de värnpliktiga gives härunder en yrkesutbildning motsvarande den, som stammanskapet erhåller under första anställningsåret. Härigenom har kadern för stammanskapet kunnat icke oväsentligt minskas.

1945 års försvarskommitté.

Försvarskommittén har framhållit, att de värnpliktiga vid flottan icke blott skulle utbildas för vissa stridsbefattningar ombord utan även skulle underhålla och vårda en komplicerad och dyrbar materiel samt i många fall även bibringas sjömanskap för att kunna utföra sina åligganden ombord. Med tjänstgöringen ombord följde också åtskilliga extra arbetsuppgifter, som i land normalt kunde utföras av handräckningspersonal. Dessa förhållanden satte sin prägel på värnpliktstjänstgöringen vid flottan och medförde, att särskilda

svårigheter vore förenade med en mera omfattande minskning av värnplikts-tidens längd.

Kommittén har dock funnit, att man genom att rationalisera inkallelse- och utbildningssystemet samt genom att ytterligare specialisera de värnpliktigas yrkesutbildning skulle kunna nedbringa tjänstgöringstiden till 12 månader utan att behöva öka stamkadern. En längre gående reduktion av tiden vore, bland annat med hänsyn till kravet på kontinuerlig bemanning av fartygen, förenad med vissa svårigheter. Då det emellertid syntes möjligt att genom särskilda åtgärder något så när bemästra dessa och då en differentiering av tjänstgöringstidens längd mellan olika försvarsgrenar (vapenslag) enligt kommitténs mening borde undvikas, hade kommittén funnit sig böra föreslå, att tjänstgöringstiden även vid flottan reducerades till 11 månader. Denna tjänstgöringstid borde uttagas i en följd för såväl sjömanshus-inskrivna som övriga värnpliktiga.

Kommittén har härefter ingått på problemet att vid den förkortade utbildningen förena kraven på grundläggande utbildning och på kontinuerlig bemanning av fartygen samt härom närmare anfört följande.

Vid övergång till en tjänstgöringstid av 11 månader uppstår främst problemet att förena kraven på grundläggande utbildning och på kontinuerlig bemanning av fartygen. Enär värnpliktiga i stor utsträckning måste användas inom flertalet av flottans olika yrkesgrenar i befattningar, som kräva såväl tekniska kunskaper som personliga färdigheter, måste uttagningen bland de årligen inryckande värnpliktiga göras mycket omsorgsfull för att få bästa möjliga effekt av utbildningen. En viss bedömning erhålles i samband med inskrivningens lämplighetsprövning, men då vid sjömanshus inskrivna värnpliktiga icke personligen inställa sig, måste en relativt omfattande prövning ske även under den första tiden av värnpliktstjänstgöringen. Detta i förening med behovet av läkarundersökningar, vaccinering samt utrustning med kläder och övriga persedlar gör det olämpligt, att de värnpliktiga direkt embarkera på fartygen. Det är dessutom icke rationellt att ombord å fartygen bibringa de värnpliktiga den grundläggande utbildningen, så mycket mindre som denna avsevärt skulle fördröjas genom att den ovana värnpliktsbesättningen måste sköta viss del av fartygstjänsten.

Icke heller synes det kommittén lämpligt att låta fartygen under viss tid av året vara utan större delen av de värnpliktiga, som ingå i besättningslistorna. Detta skulle medföra, att fartygen under de värnpliktigas militära utbildning i land skulle ligga med avsevärt reducerade besättningar och icke kunna bedriva några övningar av större värde, vilket vore oekonomiskt. Den tekniska utrustningen och fartygens underhåll skulle även bli lidande på en sådan ordning. Sedan värnpliktsbesättningen embarkerat, måste den därpå följande tiden användas för att dels sätta de värnpliktiga in i deras åligganden, dels genomföra de förberedande övningarna. Man torde få räkna med att tillämpningen av ett system av angivna innebörd skulle leda till att under cirka 4 månader av året inga övningar eller blott grundläggande sådana skulle kunna äga rum å de rustade fartygen. Även ur beredskapssynpunkt skulle systemet medföra allvarliga nackdelar.

Kommittén har kommit till den uppfattningen, att utbildnings- och bemaningsproblemet bäst löses genom övergång till ett helt nytt inkallelse-system, innebärande att de värnpliktiga årligen inkallas i olika omgångar,

Fartygens stridsberedskap kommer vid det föreslagna systemet att under hela året hållas vid en relativt god och jämn nivå. Vid en skärpning av det utrikespolitiska läget kunna rustade fartyg därigenom på kort tid vara stridsberedda.

Föregående tablå ger en schematisk bild av det av kommittén föreslagna nya inkallelse- och utbildningssystemet för flottans värnpliktiga.

I fråga om utbildningens planläggning har av kommittén anförts, att flottans värnpliktsskola skulle ha till ändamål att uttaga de värnpliktiga till lämpliga yrkesgrenar och specialbefattningar samt att giva dem den grundläggande utbildningen. Genom tillvaratagande av alla möjligheter till rationalisering borde värnpliktsskolan i land kunna begränsas till 8 veckor. Av denna tid komme cirka 1 vecka att erfordras för personaluttagning jämte utrustning samt erforderliga läkarundersökningar och skyddsypning. Med uppläggning av ett 43 timmars veckoschema stode 300 timmar till förfogande. Fördelningen av denna tid komme att bli något olika för olika yrkesgrenar, beroende på dessas olika behov av teknisk undervisning.

Efter avslutad värnpliktsskola skulle de värnpliktiga, vilka icke skulle vidareutbildas, kommenderas till praktisk tjänst å fartyg, stationer eller varv.

För vidareutbildning uttagna värnpliktiga, vilka beräknats uppgå till cirka 25 % av den inryckande kontingenten, skulle uppdelas på olika yrkeskolor, fartyg, varv m. m. för att bibringas de kunskaper och färdigheter, som erfordrades för tjänsten ombord. Tiden för denna vidareutbildning borde omfatta omkring tre månader, varigenom det bleve möjligt, att dessa värnpliktiga efter yrkesutbildningens slut kunde embarkera samtidigt med nästa omgång icke vidareutbildade värnpliktiga från värnpliktsskolan. Därigenom nedbringade man antalet besättningsbyten.

Försvarskommittén har framlagt vissa förslag beträffande uppflyttningar och förordnanden.

För att stimulera de värnpliktigas intresse för utbildningen synes det kommittén lämpligt att premiera dem som bäst tillgodogöra sig utbildningen genom uppflyttning och förordnande till högre grad, varigenom de erhålla högre avlöning. Värnpliktiga, som uttagits för vidareutbildning och med godkända vitsord genomgått denna, böra sålunda efter vissa månaders tjänstgöring uppflyttas till värnpliktiga 2. klass sjömän. Även värnpliktig, som icke genomgått vidareutbildning, bör kunna uppflyttas till värnpliktig 2. klass sjöman, om han under sin praktiska tjänst visat sig särskilt skötsam och användbar. Sådan uppflyttning bör dock ske vid en senare tidpunkt än för de värnpliktiga, vilka genomgått vidareutbildning, enär det är av vikt, att sistnämnda kategori särskilt premieras.

Förordnande till värnpliktig korpral för värnpliktiga i allmänhet synes icke böra ifrågakomma under tjänstgöringstiden. Dels medger icke denna tid någon befälsutbildning, dels vore det orättvist mot stampersonalen att efter så kort tjänstgöringstid låta värnpliktiga komma i underbefälsställning i förhållande till 2. klass sjömän med utbildning från flottans sjömansskola. Då krigsorganisationen emellertid förutsätter tillgång på ett visst antal värnpliktigt underbefäl, bör varje år i samband med värnpliktstjänstgöringens slut bland de värnpliktiga, som erhållit vidareutbildning, erforderligt antal ur de olika yrkesgrenarna uttagas och förordnas till värnpliktiga korpraler.

I avvaktan på resultatet av den försvarsgrensheferna anbefallda utredningen rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning har kommittén räknat med att utbildningstiderna för värnpliktiga specialister och för värnpliktiga sjökaptener, styrmän och maskinister skola nedbringas med samma tid som för övriga värnpliktiga, d. v. s. fyra månader.

Beträffande innehållet i vissa vid försvarskommitténs betänkande fogade särskilda yttranden får jag hänvisa till vad i det föregående anförts.

Chefen för marinen.

Den chefen för marinen anbefallda utredningen rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning har för flottans del verkställts genom chefen för marininstabens utbildningsavdelning.

I utredningen föreslås 12 månaders tjänstgöringstid samt övergång till det av försvarskommittén förordade inkallelse- och utbildningssystemet med fyra inryckningar om året och centraliserad grundläggande utbildning. Det nya systemet har i utredningen belysts mera ingående än i försvarskommitténs betänkande.

Beträffande utbildningens anordnande har i utredningen framhållits, att med anledning av den successiva inkallelsen av värnpliktiga skolutbildningen i motsats till vad nu vore fallet måste vara organiserad året runt. Därvid bleve det fördelaktigt att bygga upp utbildningen efter det i utlandet under andra världskriget prövade »stationssystemet».

Beträffande denna fråga har anförts i huvudsak följande.

Stationssystemet går ut på att eleverna skola inlära vissa utbildningsavsnitt i tur och ordning på olika utbildningsplatser, där de omhändertagas av instruktörer, som äro särskilt lämpade för just de aktuella ämnena, och där övningsmateriel samlas för att på effektivaste sätt underlätta inlärandet. Stationssystemet tillämpat på flottans värnpliktsutbildning innebär, att de värnpliktiga först genomgå prövning för lämplighet till yrkesgren med hjälp av en personaluttagsdetalj och därefter erhålla allmän militär utbildning i land. Sedan denna landtjänst avslutats sändas de för vidareutbildning uttagna till yrkesskolor, som till sitt förfogande ha lämpliga örlogsfartyg, och slutligen inplaceras de för stridsutbildning å rustade fartyg. De värnpliktiga, vilka icke erfordra vidareutbildning vid särskilda yrkesskolor, kommenderas efter avslutad utbildning i land direkt till fartygen.

I anslutning härtill har närmare utredning förebragts rörande frågan om centraliserad utbildning. Härom har anförts följande.

Fördelas de till flottan inskrivna värnpliktiga i allmänhet på fyra lika stora kontingenter, blir antalet man i varje kontingent cirka 900 sammanlagt från alla tre stationerna. Uppdelas kontingenten enligt nu gällande föreskrifter på de olika stationerna, får Karlskrona cirka 450, Stockholm 300 och Göteborg 150 man. Enligt gjorda beräkningar erfordras vidareutbildning för minst 25 % av de inryckta. Då antalet yrkesgrenar, till vilka dessa skola utbildas, är 19, är det påtagligt att elevantalet i de olika kurserna blir så lågt, att centraliserad utbildning åtminstone vad beträffar vidareutbildningen är nödvändig ur rationell synpunkt. Yrkesgrensvis centraliserad yrkesskola är nödvändig även ur den synpunkten, att utbildningen måste repliera på fartyg.

Det är däremot icke lika klart att den allmänt militära utbildningen bör centraliseras.

Vid en centraliserad utbildning skulle vinnas följande fördelar. En skola erfordrade mindre personal för ledning och såsom instruktörer än tre med sammanlagt samma elevantal. Personaluttagningen kunde koncentreras till en plats, vilket medförde enhetlighet i arbetet och möjlighet att säkrare bearbeta erhållna resultat och tillämpa gjorda erfarenheter. Minskat behov av övningsmateriel uppstode, enär denna kunde användas mer rationellt. Även lokalbehovet minskades, enär lokalerna kunde utnyttjas mer rationellt.

Å andra sidan vore centraliseringen förenad med vissa nackdelar. Sålunda komme de värnpliktigas resor i tjänsten att öka såväl vad beträffade längd som antal. Merkostnaden hade beräknats till 26 000 kronor. Denna merkostnad uppvägs mer än väl av de besparingar å övnings- och åskådningsmateriel m. m. som uppstode genom att utbildningen koncentrerades till en skola i stället för tre. Vidare komme de värnpliktiga att förläggas längre från sina hemorter, vilket kunde omöjliggöra veckoslutsbesök i hemmet eller åtminstone medföra ökade kostnader för sådana.

I utredningen har emellertid framhållits, att man för att motverka det psykologiskt oförmånliga förhållandet, att de värnpliktiga vid en centraliserad utbildning ej i större utsträckning kunde resa hem på veckoslut, kunde bereda de värnpliktiga någon tids ledighet efter värnpliktsskolans slut. Nackdelarna med den centraliserade värnpliktsskolan vore ej av den art att de förhindrade en sådan skolas tillkomst.

Behovet av lokaler för förläggning och utbildning av värnpliktiga, som skulle genomgå allmän militär utbildning, bestämdes, enligt vad i utredningen vidare anförts, av antalet man och utgjorde för Karlskrona 450, för Stockholm 300 och för Göteborg 150 man eller vid centraliserad skola 800—900 man. Efter som allmän militär utbildning beräknats äga rum under tre månader och de värnpliktiga skulle inkallas fyra gånger om året, bleve behovet av lokaler lika stort under hela året. Endast kasernerna i Karlskrona vore av den storlek, att de kunde rymma den centraliserade skolan om 800—900 man, varvid avdelning Sparre med exercissal och simhall vore att föredraga. Central värnpliktsskola föresloges därför skola förläggas till avdelning Sparre i Karlskrona.

Genom att sjömansskolan för den stamanställda personalen vore förlagd till Karlskrona kunde denna skolas övningsmateriel i viss utsträckning även disponeras av de värnpliktiga. Personaluttagningsorganisationen kunde även nyttjas gemensamt med sjömansskolan. Vissa i det följande berörda förändringsarbeten å avdelning Sparre vore dock erforderliga.

I utredningen har framhållits, att en minskning av tjänstgöringstiden till 12 månader och ett inkallelsesystem med fyra omgångar för de värnpliktiga i allmänhet medförde i första hand en minskning av utbildningstiden ombord. För att trots detta så vitt möjligt bibehålla nuvarande utbildningsmål för denna, den viktigaste delen av utbildningen, måste utbildningen koncentreras på stridsutbildning. Alla förberedande detaljer skulle inläggas vid den grundläggande skolan i land.

Efter en närmare utveckling av frågan om lämpliga kursplaner i de olika

i värnpliktsskolan ingående ämnena har framhållits, att skolan, så långt sig göra låter, borde försöka levandegöra de olika ämnena med verklighetsbetonad övningsmateriel för de värnpliktiga. Rutin och order borde där så ske kunde lämpas efter fartygsförhållanden. De värnpliktiga med sitt befäl borde genom lämpliga fördelningar och benämningar vid skolan göras förtrogna med tjänsten ombord. Film- och bildbandsundervisning skulle giva de värnpliktiga vidgad och effektivare undervisning om stridstjänsten och materielen å fartygen. En sålunda organiserad och driven värnpliktsskola omfattande 12 veckor tillgodosåge den enskilde värnpliktiges förberedande utbildning och möjliggjorde att de värnpliktiga efter utbildningens slut kunde erhålla en veckas ledighet.

Beträffande yrkesskolorna har i utredningen erinrats om att minst 25 % av de inryckande värnpliktiga måste utbildas för att täcka behovet av personal för befattningar vilka enligt föregående försvarsorganisationer avsetts för 2. klass sjömän av stammen. Yrkesutbildning erfordrades inom praktiskt taget alla yrkesgrenar. Det syntes dock möjligt att göra denna yrkesutbildning för en del yrkesgrenar i direkt anslutning till den praktiska tjänsten ombord. Med nuvarande organisation av vidareutbildning användes dels tre månader för yrkeskurs 1, dels 2½ månad för yrkeskurs 2. Denna tid förutsattes i den föreslagna organisationen kunna nedbringas till cirka 3 månader genom att renodla yrkesutbildningen och bedriva den vid centraliserade yrkesskolor.

Beträffande yrkesskolornas organisation har i utredningen anförts i huvudsak följande.

Organisationen måste anpassas så, att såväl stampersonalen som de värnpliktiga kunde erhålla en så vitt möjligt gemensam utbildning genom utnyttjande av samma instruktörer och samma övningsmateriel. Med hänsyn till arten av utbildningen inom de olika yrkesgrenarna, till hur tillgängliga fartyg mest rationellt borde utnyttjas och till förefintligheten av lämpliga lokaler i land föresloges, att yrkesskolor organiserades å Berga och Nya Varvet samt i Karlskrona. Å Berga skulle anordnas skjutskola, eldledningsskola, radarskola, hydrofonskola, ubåtsskola, telehantverkarskola, skyddstjänstskola och skola för väderlekstjänst. Å Nya Varvet skulle finnas fyra skolor, nämligen radioskola, signalskola, minskola och svepskola. Slutligen skulle i Karlskrona anordnas en förplägnadsskola i anslutning till sjömansskolan.

Övrig yrkesutbildning skulle bedrivas dels vid de olika örlogsvarven för vapensmeder, torpedhantverkare samt motorskötare avsedda för såväl minsvepare som torpedbåtar, dels å de rustade fartygen för skeppeldare, motordare och ubåtseldare, hovmästare och förrådsmän. För sjukvårdare skulle yrkesutbildningen äga rum vid sjukhus och för hornblåsare vid respektive örlogsstationers musikkårer.

Beträffande lokalbehovet för yrkesskolorna har i utredningen anförts i huvudsak följande.

Vid yrkesskolorna vid Berga kunna eleverna förläggas i land. Utrymmena i de nuvarande värnpliktsskolorna äro beräknade till 550 man och summan av elever i planerade yrkesskolor uppgår till cirka 250 värnpliktiga. Av dessa torde dock en del elever omfattande artilleri- och eldledningsmatrosor ligga

förlagda å fartyg men med övningslokaler vid skolan. Antalet värnpliktiga, som sålunda skall förläggas, uppgår till cirka 180 man. Härtill kommer stampersonal till ett beräknat antal om 120 elever att erfordra förläggning.

Utöver detta bör räknas med att till skolorna kommenderas personal för repetitionsövningar och särskilda kurser till sammanlagt antal av cirka 40 man. Erforderlig handräkningspersonal m. m. för skolorna beräknas uppgå till cirka 50 man. Totala förlägningsbehovet blir således för cirka 400 man. Instruktionspersonal och elever i uo- och off-kurser beräknas kunna beredas plats i underofficersskolans kaserner.

De förläggningsutrymmen, som icke behöva tagas i bruk, erfordras för de ökade kraven på specialrum för undervisningen. En radar- och hydrofonskola, som enligt föreliggande planer skall byggas vid Berga, är en förutsättning för att den här berörda yrkesutbildningen skall kunna genomföras.

Eleverna i Nya Varvets yrkesskola beräknas kunna förläggas i de ordinarie kasernutrymmena och erhålla undervisningslokaler i en skolbyggnad, som enligt uppgjord plan skall byggas jämte exercishus.

Antalet av de värnpliktiga eleverna i förplägnadsskolan i Karlskrona är så obetydligt att några särskilda dispositioner utöver de nuvarande icke behöva vidtagas. Eleverna böra förläggas i sjömansskolans lokaler.

Utbildningen vid yrkesskolorna avses skola äga rum i land och ombord å övningsfartyg och omfatta dels yrkesämnen, dels utbildning i sjömanskap. Kursplanerna skulle utformas så, att eleverna bibringades en viss befälsvana inom det egna yrkesområdet. Under utbildningens tredje månad skulle de värnpliktiga eleverna i största utsträckning kommenderas ombord å övningsfartygen för att under en rörlig period erhålla sjövana och övas i fartygsfördelningar, vaktgöring och övrig rutin ombord.

Med här föreslagna yrkesskolor har yrkesutbildningen för de värnpliktiga ansetts bli tillfredsställande.

Beträffande stridsutbildningen efter avslutad skolutbildning har föreslagits, att för de rustade fartygen skulle uppläggas ett ur värnpliktsynpunkt under hela året löpande utbildningsprogram med jämn fördelning av tillämpningsövningar till fyra olika perioder, sammanfallande med årets olika kvartal. Utbildningens gång skulle under dessa perioder bli likartad, dock med skillnader, som betingades av årstiden. Perioden under årets sista kvartal vore den mest krävande på grund av mörker och i allmänhet sämre väder, och under första kvartalsperioden måste fartygen ligga stilla under tiden för isläggningen. Huvuddelen av de värnpliktiga, de icke vidareutbildade, låge emellertid ombord under tre perioder och de vidareutbildade under två perioder, varför alla komme att deltaga i minst en rörlig period. Övningsuppehållen bleve längre under tredje och fjärde kvartalen men uppvägdes av att påsk och pingst inträffade under första och andra kvartalen.

I utredningen framhålles, att målet för stridsutbildningen vore att utbilda de värnpliktiga så att materielen (kanoner, radar, signalmateriel, pannor, maskiner m. m.) kunde utnyttjas i strid med högsta verkningsgrad. Denna materiel skulle även efter inträffade haverier snarast möjligt åter bringas till effektiv verksamhet. Detta krävde omsorgsfull utbildning icke endast å ordinarie drabbningsplats utan även på intilliggande samt viss utbildning inom

andra tjänstegrenar än den egna. Utöver denna stridsutbildning tillkomme främst för däckspersonal sjömansutbildning, som hade till ändamål att utbilda besättningen i handhavandet av de hjälpmedel m. m., som erfordrades för fartygstjänsten.

För att utbildningsmålen skulle kunna uppnås på nio respektive sex månader för huvuddelen av de värnpliktiga respektive de vidareutbildade värnpliktiga fordrades som förut framhållits en omsorgsfull underbyggnad i de förberedande skolorna.

Det har framhållits såsom självfallet, att den föreslagna avkortningen av värnpliktstiden komme att medföra en allmän sänkning av standarden. Hur stor denna nedgång bleve kunde emellertid endast praktiskt utrönas.

En del av flottans värnpliktiga måste undergå utbildning i land efter avslutad värnpliktsskola för att fullgöra tjänstgöringsuppgifter i land. I utredningen anföres beträffande denna kategori i huvudsak följande.

Vissa grupper värnpliktiga äro direkt avsedda för landbefattningar, dels värnpliktiga ur besiktningsgrupp 4, vilka av fysiska eller psykiska orsaker ej få sjökommenderas, dels värnpliktiga ur grupp K (väderlekstekniker, tygtekniker m. fl.). De värnpliktiga, som ytterligare erfordras i land, uttagas bland de värnpliktiga i allmänhet, som ej visat sig lämpliga för vidareutbildning eller ej visat sig tåla sjölivet. Det har hittills varit möjligt att ordna med växeltjänstgöring för flertalet av de på sjön lämpliga värnpliktiga, vilka sålunda fått utbildning i strids- och fartygstjänst under halva tjänstgöringstiden. Med den till 12 månader begränsade tjänstgöringstiden ställs man inför valet att vid uttagningen av personal i samband med värnpliktsskolans början antingen förfara såsom hittills eller taga ut en särskild grupp värnpliktiga enbart för landtjänst. Fördelarna med det senare förfarings sättet äro dels att dessa värnpliktigas arbete i land blir mera effektivt, dels att de störande besättningsbytena, som bliva erforderliga, undvikas.

Enär ett stort antal värnpliktiga erfordras för olika uppgifter i land vid krigsorganisation, är det lämpligast, att flertalet av de värnpliktiga, som efter slutad skolutbildning uttagas för landorganisationen, kvarstanna i land hela tjänstgöringstiden. Utbildningsmålet för dessa landtjänstgörande bör preciseras till civilförsvarsuppgifter såsom luftförsvar, skyddstjänst, brandtjänst, samarittjänst och eventuellt handvapenutbildning i likhet med hemvärnets utbildning. För denna fortsatta utbildning i land bör som regel en övningstid om tre till fyra timmar uttagas per vecka. Stationsmyndigheterna böra dock kunna kommendera en del av de landtjänstgörande värnpliktiga ombord å övningsfartygen under en utbildningsperiod om tre månader för att giva dem sådan kännedom om fartygstjänsten, att de vid mobilisering eller beredskaps-tjänst kunna krigsplaceras som meniga å hjälpfartyg.

Beträffande uppflyttningar och förordnanden ha föreslagits i huvudsak samma bestämmelser, som enligt det föregående förordats av försvarskommittén.

I fråga om utbildning av värnpliktiga, som uttagits till special-tjänst, värnpliktiga sjökaptener m. fl. ha framlagts vissa förslag, på vilka jag icke i detta sammanhang ingår.

I ett särskilt avsnitt av utredningen behandlas frågan om åtgärder för att stimulera de värnpliktigas intresse för utbildningen.

De åtgärder, som föreslås, innebära i huvudsak, att de värnpliktiga mera ingående skola orienteras i frågor, som kunna vara ägnade att väcka deras intresse för utbildningen, såsom betydelsen av ett militärt försvar och av de värnpliktigas medverkan däri. Vidare förordas anordnande av tävlingar. Betydelsen av förstklassig övningsmateriel och tillräckliga övningsanslag med möjlighet att anordna realistiska övningar, rörlig förläggning och utlandsbesök framhäves även.

Påtagliga personliga förmåner anses böra utgå till de värnpliktiga efter väl förrättad tjänst. Bland dylika förmåner må nämnas tjänstledighet i samband med avslutning av skola eller kurs, i vilken elev visat klanderfritt uppförande och antingen uppnått visst fastställt medelbetyg eller ock, därest detta medelbetyg ej uppnåtts, visat påtaglig vilja att göra sitt allra bästa. Eleverna föreslås vidare skola fortlöpande erhålla del av uppnådda utbildningsresultat. Även vidareutbildningen med möjlighet till uppflyttning till 2. klass sjöman (och i vissa fall befördran till korpral) framhålles såsom en lockelse för de värnpliktiga.

I utredningen framhålles, att det i övertvägande grad beror på befälet, hur den värnpliktige reagerar under sin utbildning, varför det ligger vikt uppå att befälet är mäktigt sin uppgift som uppfostrare och ledare.

I anslutning till utredningen ha framlagts preliminära kostnadsberäkningar, enligt vilka för utbildningsprogrammets genomförande skulle erfordras, att tillhopa 3 264 000 kronor anvisas. Beloppet fördelar sig på följande ändamål:

Centralradioanläggning vid värnpliktsskolan i avd. Sparres kaserner i Karlskrona	»	20 000
Ny skolbyggnad vid Nya Varvet	»	870 000
Riktövningsbatteri med riktardom vid Nya Varvet	kronor	65 000
Excercis- och gymnastikbyggnad vid Nya Varvet	»	425 000
Radar- och ubåtsjaktskola vid Berga	»	1 620 000
Ombyggnad av block 6 i avd. Sparres kaserner, Karlskrona, för att erhålla 14 klassrum m. m. för den centrala värnpliktsskolan	»	180 000
Vissa ändringsarbeten för att i Skeppsholmens riktövningsbatteri och excercishus anordna övnings- och åskådningsmateriel för tekniska yrkesskolor	»	50 000
Ej här specificerade anordningar för utbildningsändamål ...	»	34 000
		<hr/>
		Summa kronor 3 264 000

Chefen för marinen har i anslutning till den verkställda utredningen för egen del anfört, att lika lång tjänstgöringstid i en följd för samtliga värnpliktiga i allmänhet vore nödvändig för en rationell uppläggning av utbildningen vid så kort värnpliktstid. Den nu avsedda efterutbildningsövningen om en månad före adertonde värnpliktsårets utgång för omskolning för krigs-

placering vid arméförband för vissa icke sjömanshusinskrivna värnpliktiga bortfölla därigenom. Det föreslagna inkallelsesystemet hade icke förut prövats och vore därför i viss mån att betrakta som ett experiment, vilket medförde, att smärre modifikationer i förslaget kunde visa sig önskvärda under utbildningens gång.

Beträffande övergången till det nya utbildningssystemet har chefen för marinen anfört.

Övergång från nuvarande till här föreslaget inkallelse- och utbildningssystem vid flottan kunde ske från hösten 1948. Andra omgången av 1947 års värnpliktiga hade fördelats på två kontingenter för att möjliggöra övergång till det nya systemet. Utbildningen av första omgången av 1947 års årsklass (de oktoberinryckta) påginge redan, varför en eventuell minskning av deras tjänstgöringstid måste göras i slutet av värnpliktstjänstgöringen då de vore sjökommenderade. Därigenom skulle fartygen under denna tid stå utan värnpliktiga. En ytterligare minskning av nuvarande värnpliktstid (14 respektive 13 månader) för flottans värnpliktiga, tillhörande 1947 års årsklass, skulle därför medföra mycket allvarliga konsekvenser.

Värnpliktsutbildningen under år 1948.

Liksom chefen för armén har även chefen för marinen i skrivelse den 14 januari 1948 inkommit med särskild utredning rörande värnpliktsutbildningens ordnande under år 1948.

Chefen för marinen har i sin skrivelse erinrat om att utbildningsåret med den nuvarande utbildningens uppläggning började den 1 oktober, då den första värnpliktskontingenten av de under samma år inskrivna värnpliktiga inryckte för att påbörja sin värnpliktsskola i land. Vid 1948 års början vore sålunda cirka 1 800 man av 1947 års klass redan under utbildning, och den 7 januari hade ytterligare cirka 900 man inryckt. Samtliga dessa utbildades efter ett program, som uppgjorts med en förutsättning av 14 (vissa värnpliktiga 13) månaders tjänstgöringstid. Inkallelsen av de återstående cirka 700 värnpliktiga i allmänhet av årsklass 1947 hade uppskjutits från januari till den 1 juli. Denna uppdelning av den ordinarie januarikontingenten hade gjorts för att underlätta en övergång till den föreslagna organisationen med inkallelser i 4 omgångar. Därest årsklass 1947 skulle få sin tjänstgöringstid avkortad till 12 månader, skulle flottan under tiden den 1 oktober 1948—den 1 april 1949 endast disponera över cirka 1 650 värnpliktiga för bemanning av tjänstgöringsplatser ombord och i land. Detta innebure ett underskott av cirka 1 000 värnpliktiga. Det svåra läge, som därigenom uppstode, förvärrades ytterligare på grund av de stora vakanserna för närvarande inom stamkaderns manskapsgrader.

Det bleve därför icke möjligt att med den tillgängliga manskapsstyrkan ha någon sjöstyrka rustad utöver nödvändiga enheter för yrkesskolor, isbryartjänst och aspirantutbildning. Detta hade till följd, att stridsmässiga övningar i förband icke utan betydande svårigheter kunde anordnas, och innebure en allvarlig nedgång i beredskapen under vintern 1948—49 och delvis under sommaren 1949, då verkningarna av vinterns brister komme att medföra en försenad strids- och fartygsutbildning.

För att råda bot härför funnes, under förutsättning att tjänstgöringstiden för 1947 års klass nedskures till 12 månader, endast den lösningen att framflytta inkallelserna för 1948 års klass ett kvartal. Den första kvartalskontingenten av denna årsklass komme därigenom att inkallas den 1 juli i stället för den 1 oktober och det nya inkallellesystemet att börja tillämpas från förstnämnda datum. Detta komme visserligen att medföra betydande svårigheter att få instruktionspersonalen att räcka till under juli—september detta år men vore den enda lösningen på de bemanningsproblem, som uppstode vid en avkortning av tjänstgöringstiden för 1947 års klass.

Chefen för marinen har i detta sammanhang framhållit, att övningstidens längd från och med den 1 juli 1948, i likhet med vad försvarskommittén föreslagit, borde sättas lika för samtliga värnpliktiga i allmänhet och värnpliktiga uttagna i yrkestjänst, vilka tilldelades flottan, oavsett om de vore inskrivna vid sjömanshus eller icke.

Slutligen har chefen för marinen i anslutning till det anförda erinrat om tidigare framställningar om att särskilda medel måtte anvisas för utbildningsprogrammets genomförande och för anskaffning av tekniska hjälpmedel m. m. för effektivisering av utbildningen.

D. Kustartilleriet.

1945 års försvarskommitté.

Kommittén har såsom i det föregående anförts föreslagit, att tjänstgöringstiden för huvuddelen av kustartilleriet tilldelade värnpliktiga, inberäknat dem som skola genomgå underbefälsutbildning, skall bestämmas till sammanlagt 11 månader och uppdelas på en första tjänstgöring om 9 månader och två repetitionsövningar om vardera 30 dagar. Någon efterutbildningsövning har kommittén icke ansett sig böra räkna med.

Med hänsyn till de för kustartilleriet speciella utbildningsförhållandena har kommittén räknat med att värnpliktiga, sysselsatta inom jordbruket, ej tilldelas kustartilleriet.

Chefen för marinen.

Den chefen för marinen anbefallda utredningen rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning har för kustartilleriets del verkställts av inspektören för kustartilleriet.

I kustartilleriinspektörens utredning framhålles beträffande utbildningsmålen, att den värnpliktige borde fullt behärska alla de situationer han kunde komma att ställas inför under tjänstgöring i krig i sin mobiliseringsbefattning. Då såväl materielens funktion som den enskilde mannens taktiska uppträdande rönte inflytande av årstider och väderleksförhållanden, komme en värnpliktsutbildning, som icke sträckte sig över minst ett år i sammanhängande följd, icke att kunna medgiva den allsidighet, som komme att krävas i krig. Genom att väl tillvarata utbildningstiden och inpassa

densamma under året på ett sådant sätt, att största möjliga effektivitet kunde erhållas i utbildningsarbetet, kunde de brister i utbildningen, som komme att uppstå vid en nedskärning av utbildningstiden, begränsas. En viss sänkning av utbildningsmålen med åtföljande kvalitetsförsämring hos truppen bleve emellertid ofrånkomlig.

Beträffande fördelningen i stort av 12 månaders utbildningstid har anförts, att första tjänstgöring icke kunde göras kortare än omkring 9 månader, om de värnpliktiga skulle kunna bibringas befast förmåga och färdighet i de befattningar, i vilka de utbildades. Därutöver erfordrades två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning, envar om 30 dagar.

I fråga om in- och utryckning för värnpliktiga under första tjänstgöring har i utredningen framhållits, att om utbildningen med så vitt möjligt bibehållen målsättning skulle kunna genomföras på två månader eller omkring 300 timmar kortare tid än för närvarande, den betydelsefullaste delen av utbildningen, bland annat artilleri- och minutbildningen, måste genomföras under sommaren och förhösten, vilka erbjöde de gynnsammaste betingelserna för utbildning av ifrågavarande slag. Det vore därför önskvärt, att kustartilleriet tilldelades värnpliktiga huvudsakligen ur andra yrkesgrupper än jordbrukare.

Beträffande väderleksförhållandenas inverkan på övningarna har i övrigt anförts i huvudsak följande.

I stort sett äro november, december och januari månader olämpliga för utbildning, enär risken för förlorad utbildningstid på grund av ogynnsam väderlek då är som störst. Under månaderna februari och mars äro övningar, som kräva båt- och fartygsmateriel, ofta ogenomförbara. För förbandsvis anordnade övningar i egentlig kustartilleritjänst äro därför februari och mars icke lämpliga ur effektivitetssynpunkt. Däremot kunna dylika övningar under vinterförhållanden med armésamverkande artilleri med fördel anordnas under nämnda årstid. Förberedande enskild utbildning beträffande vissa övningsdetaljer kan även tack vare befintliga pjäsexercishallar utan alltför stora olägenheter bedrivas under februari och mars.

Med hänsyn till väderleksförhållanden och utbildningens därav beroende effektivitet har därför utbildningstiden för huvuddelen av de värnpliktiga vid kustartilleriet ansetts böra vara januari—oktober.

Marinöverläkaren har i yttrande till kustartilleriinspektören, under framhållande av att såväl den allmänna som den för hela marinen upprättade sjukstatistiken visade ökad frekvens av förkylningssjukdomar under första kvartalet och särskilt under januari månad, avstyrkt inryckning till första tjänstgöring under årets första månader.

Inspektören har emellertid anført, att det ur utbildningssynpunkt vore nödvändigt med en sådan inplacering på året av tjänstgöringstiden, att inryckning skedde i januari, oaktat detta ur hälsosynpunkt icke vore det bästa. Därest inryckning icke kunde ske vid nämnda tid, syntes det ej vara möjligt att med förkortad första tjänstgöring nå ett godtagbart utbildningsresultat.

I fråga om värnpliktiga tillhörande grupp K har framhållits, att det med

hänsyn till tiden för studentexamens avläggande syntes nödvändigt att anordna utbildningen i stort skild från huvuddelen av de värnpliktiga. För att åsamka studenterna minsta avbräck i deras civila yrkesutbildning kunde det ifrågasättas, huruvida icke värnpliktsutbildningen för grupp K borde uppdelas på en vinterlinje och en sommarlinje, den förra avsedd för sådana värnpliktiga, vilka önskade fullgöra sin värnpliktsutbildning i en följd, den senare för sådana, som önskade bedriva universitetsstudier under vintermånaderna. Båda linjerna skulle utbildas gemensamt under tre månader — juli—september — varefter sommarlinjens värnpliktiga skulle utrycka och ansluta till underbefälsutbildningen av påföljande åldersklass värnpliktiga i allmänhet — under april—september — under det att vinterlinjens värnpliktiga skulle kvarbli i tjänst och samutbildas med officers- och reservofficersaspiranter.

Förslagets konsekvenser beträffande de värnpliktigas civila studier ha sammanfattats sålunda.

Vinterlinjens studenter komma att förlora ett studieår vid utbildning till värnpliktig underofficer, under det att sommarlinjens studenter i stort sett skulle kunna genomföra universitetsstudier under perioderna mellan värnpliktsutbildningsomgångarna. Vinterlinjens värnpliktiga ha däremot fullgjort sin utbildning till värnpliktig underofficer på hösten året efter värnpliktstjänstgöringens påbörjande, sommarlinjens först på hösten andra året efter värnpliktstjänstgöringens påbörjande. För båda linjerna tillkommer ett vinterhalvår för utbildning till värnpliktig officer.

Med hänsyn till de värnpliktigas berättigade krav på att värnpliktstiden såvitt möjligt anpassas så att den bereder dem minsta möjliga avbräck i deras civila studier ha båda linjerna föreslagits skola finnas vid kustartilleriet.

För värnpliktiga ur vissa kategorier, t. ex. båtgarvar, eldare och kockar har en uppdelning i tjänstgöringsomgångar ansetts erforderlig för att tillgodose truppförbandens behov av yrkesmän för tjänstgöring ombord på kustartilleriets fartyg och båtar, i matinrättningar och mässar m. m. under den tid värnpliktiga eljest icke äro i tjänst.

Det framlagda förslaget innebär, att vinterutbildning icke kommer att kunna äga rum för de värnpliktigas huvuddel. Härom anföres följande.

Betydelsen av den speciella vinterutbildningen torde vid ett kustartilleriförband i allmänhet icke vara lika framträdande som vid ett förband ur armén. Ett minutläggningsförband tvingas sålunda ofta av isen till översamhet vintertid, vid ett fast uppställt batteri är det främst materielens funktion under stark kyla och de särskilda problem för närförsvaret, som skapas av framkomligheten över isen, vilka skilja tjänsten vintertid från densamma under övriga årstider. Endast i fråga om de rörliga kustartilleriförbanden kan bristen på vinterutbildning anses vara allvarlig. För att de rörliga kustartilleriförbanden skola kunna lösa sina uppgifter i krig måste man kräva, att personalen bemästrar de problem, vilka äro förknippade med genomförandet av marsch, gruppering och strid vintertid.

För att kompensera bristen på vinterutbildning under första tjänstgöringen för huvuddelen av de värnpliktiga bör den första av repetitionsövningarna förläggas till tiden februari—mars. Dessutom bör såvitt möjligt allt befäl

vara vinterutbildat, vilket synes kunna åvägabringas dels genom att officerare kommanderas till växeltjänstgöring vid förband ur armén, dels genom att särskild vinterutbildning anordnas för officers- och reservofficersaspiranter samt vinterlinjens studenter, dels även genom att stammanskap i korpralsskola bibringas någon vinterutbildning.

Vinterutbildningen bör vidare förberedas under första tjänstgöringen, vars första del infaller under den kalla årstiden. I övrigt måste vinterutbildningen begränsas till vad som kan bibringas de värnpliktiga under första repetitionsövningen.

Kustartilleriinspektören har framhållit, att genom de föreslagna in- och utryckningstiderna möjligheter syntes föreligga att organisera utbildade förband under de tider, då samövningar med förband ur andra försvarsgrenar kunde äga rum.

I fråga om möjligheterna till rationalisering och effektivisering av utbildningen har i utredningen till en början framhållits, att en viss begränsning av antalet tjänstledighetsdagar vore erforderlig. Vid en förkortad utbildningstid syntes 18 dagar vara till fyllest.

En begränsning av utbildningen i icke militära ämnen, för närvarande 45 timmar, har ansetts böra vidtagas. Härom har anförts följande.

När det gäller att begränsa timantalet för de olika övningsgrenarna och ämnena, ligger det nära till hands att helt slopa undervisningen i allmän medborgarkunskap, vars kursomfång icke är av militär art. Ämnet i fråga har emellertid visat sig ha betydelse, då det gällt att skapa ett gott förhållande mellan de värnpliktiga och instruktionsbefälet. Det har härigenom indirekt verkat till att förbättra utbildningsresultatet i de rent militära övningsgrenarna. Undervisning i allmän medborgarkunskap synes därför böra bibehållas, ehuru i begränsad omfattning.

Beträffande möjligheterna att begränsa utbildningstiden i militära ämnen har i utredningen framhållits i huvudsak följande.

Möjligheterna härtill äro ytterst en fråga om utbildningens rationalisering och effektivisering. Vid kustartilleriet är utbildningen redan sedan flera år tillbaka starkt differentierad. Att genom ytterligare differentiering av utbildningen kunna nedbringa utbildningstiden synes icke låta sig göra, utan att möjligheterna till personalsättning under krig begränsas på ett sätt, som äventyrar kustartilleriförbandens förmåga att lösa sina uppgifter. Vissa övningsgrenar, för vilka avsetts ett relativt blygsamt timantal, kunna över huvud taget icke reduceras.

Någon reduktion av kursomfånget i ämnet rekrytinstruktion synes icke kunna ske. En viss reduktion av timantalet torde dock kunna åstadkommas genom utnyttjande i högre grad än hittills av bildband och filmundervisning.

Genom förbättrad tillgång till skjutbanor och övningsterräng samt genom ändamålsenligare målanordningar och markörskydd synes en viss tidsbesparing kunna göras för utbildning i skjutning, närförsvarstjänst och fälttjänst.

Idrottens betydelse i den militära utbildningen är så stor, att någon inskränkning av densamma icke bör göras. Genom förbättrad tillgång vid truppförbanden på idrottsplatser, sporthallar för inomhusidrott av olika slag samt simanläggningar kan emellertid inbesparas icke obetydlig tid, som för närvarande bortgår för transporter till och från idrottsplatser m. m.

Viss inbesparing av nu för utbildningen i yrkestjänst anslagen tid torde kunna bli möjlig genom att utbildningen för huvuddelen av kustartilleriets

värnpliktiga såsom i det föregående föreslagits inpassas så att de för väderleken mest känsliga förbandsvisa övningarna infalla under den härför gynnsammaste årstiden. Bland annat kommer härigenom mindre tid att gå förlorad till följd av ogynnsamt väder, dålig sikt eller dylikt.

Genom iordningställande av utbildningslokaler för viss specialutbildning ävensom anskaffning av viss materiel av teknisk natur kan utbildningen i yrkestjänst ytterligare effektiviseras. Härigenom kan ett antal övningstimmar inbesparas.

Av stor vikt för utbildningens effektivitet är även, att tillräckliga anslag för ammunition och drivmedel ställas till förfogande, så att skarpskjutningar i artilleriförband, minfällningsövningar m. m. kunna anordnas i erforderlig utsträckning och inom härför lämplig övningsterräng.

Slutligen kunna vissa utbildningstimmar inbesparas genom att i högre grad än hitills förlägga persedelvärden till de värnpliktigas fritid.

På grund av vad sålunda anförts och under förutsättning att erforderliga byggnader, lokaler och tekniska hjälpmedel för utbildningens effektivisering kunna erhållas har ett godtagbart resultat av värnpliktsutbildningen vid kustartilleriet ansetts kunna vinnas inom ramen för den förkortade utbildningstiden. Det har dock icke ansetts möjligt att i samma utsträckning som för närvarande bibringa de värnpliktiga utbildning i s. k. andrahandsbefattningar. Personalersättningen kommer följaktligen att i framtiden i någon mån försvåras.

Vakt- och handräckningstjänsten har ansetts böra såvitt möjligt inskränkas genom olika åtgärder, såsom utnyttjande av civil personal, större tillgång på handräckningsvärnpliktiga m. m.

Bättre tillgång på tekniska hjälpmedel för utbildningen har framhållits såsom mycket betydelsefull, liksom ock ökade möjligheter att bedriva utbildning inomhus.

Det har även ansetts angeläget att nedbringa transporttiden till och från övningsplatser och att förbättra möjligheterna att reparera och överse materielen. Särskilda medel behöva anvisas härför.

Såsom i utredningsdirektiven framhållits är det av vikt, att de värnpliktigas eget intresse i görligaste mån utnyttjas. I denna fråga har i utredningen anförts i huvudsak följande.

När det gäller att mobilisera den värnpliktiges intresse är det av synnerlig vikt att ändamålet med övningarna klarlägges. Likaså måste den utstakade vägen för att nå detta mål stå klar för den värnpliktige. Han måste känna, att varje övningspass inneburit en förkovran i hans utbildning. Övningarna skola byggas upp efter en klart logisk stegringsföljd. De skola göras omväxlande för att icke bli tröttnande. Stora krav måste därför ställas på instruktionspersonalen, vilken det åligger att planlägga och organisera övningarna. Förutom teknisk skicklighet i alla övningsdetaljer måste man av en god instruktör kräva god pedagogisk förmåga och psykologisk skolning. Antalet instruktörer måste vara tillräckligt dels för att skapa utbildningsavdelningar av lämplig storlek för att utbildningen skall bli effektiv, dels för att medgiva att instruktionspersonalen beredes tid för rekognoscering och detaljplanläggning av övningarna.

Av stor betydelse, då det gäller att höja de värnpliktigas intresse för den militära utbildningen, vore tvivelsutan möjligheterna för en ambitiös värn-

pliktig att kunna arbeta in viss tid, som han sedan kunde ha till godo. Bäst vore härvid, om den sålunda intjänade tiden kunde tagas ut i slutet av tjänstgöringen, så att den värnpliktige kunde beviljas tidigare utryckning. Emellertid pågå mot slutet av utbildningen strids- och krigsövningar, varifrån hempermittering icke bör ske i alltför stor utsträckning. Under ett tidigare skede av utbildningen kan man väl tänka sig, att värnpliktiga, vilka fullgjort vissa prov, kunde beredas någon extra ledighet t. ex i anslutning till veckoslutspermissionen. Beviljandet av sådan ledighet bör dock ske med stor urskiljning och icke alltför ofta. Viss hänsyn bör härvid även tagas till den individuella prestationen såsom sådan och icke blott till det uppnådda resultatet. Systemet får icke tillåtas erhålla slentrianmässig karaktär.

Viss yrkesutbildning vid kustartilleriet är av den art, att den värnpliktige kan ha direkt nytta av densamma i sitt civila arbete. Detta gäller särskilt utbildningen för kategorierna radiosignalister, motorförare samt eldare och maskinskötare. Intresset för sådan utbildning har i allmänhet visat sig vara stort från de värnpliktigas sida. För att ytterligare stimulera de värnpliktiga att nå ett gott resultat kan man tänka sig, att de erhålla ett bevis för uppnådd skicklighet. Beträffande motorförare sker detta för närvarande så, att de som bedömas besitta erforderlig kompetens härför erhålla tillfälle avlägga prov för trafik kort eller busskort. På samma sätt skulle värnpliktiga radiosignalister kunna få tillfälle avlägga prov för erhållande av radiocertifikat.

Beträffande den s. k. maskningen har framhållits, att man i stort sett kunde särskilja två olika slag. Det ena hade sin grund i allmän olust att delta i övningar, som syntes vara tråkiga eller som innebure större påfrestande. Denna form av maskning kunde motverkas genom lämplig planläggning av övningarna och genom att deras utförande gäves en intresseväckande form. Det andra slaget av maskning bottnade i ängslan att bliva uttagen till vidareutbildning till värnpliktigt befäl och att därigenom löpa risk att få värnpliktsutbildningen förlängd.

Härom har närmare anförts följande.

Det effektivaste sättet att få bort denna maskning vore otvivelaktigt att göra vidareutbildningen frivillig. Det synes emellertid osannolikt, att kustartilleriets behov av värnpliktigt befäl skall kunna fyllas under sådana förutsättningar, varför det torde bli nödvändigt att även i framtiden tillgripa tvångsvis uttagning åtminstone till underofficersutbildning. Eftersom maskningen enligt hittills föreliggande erfarenhet tenderar att avtaga eller försvinna, sedan uttagningen till vidareutbildning skett, bör denna uttagning äga rum på ett så tidigt stadium som möjligt under utbildningen. Slutligen synas försök böra göras med att bereda de till befälsutbildning uttagna värnpliktiga, vilka visat särskilt nit och intresse samt väl tillgodogjort sig utbildningen, möjlighet att rycka ut från tjänstgöring något tidigare, förslagsvis 14 dagar, än övriga värnpliktiga. Vetskapen härom torde komma att verka i hög grad sporrande på de värnpliktiga såväl när det gäller uttagning till underbefälsutbildning, som när det gäller att nå ett gott resultat av utbildningen till värnpliktigt befäl.

Det verksammaste medlet att motverka maskningen bland de värnpliktiga skulle dock förvisso vara, att den civila allmänheten genom lämpliga åtgärder från det allmännas sida bibragtes en positiv inställning till krigsmakten och värnpliktstjänstgöringen, så att den värnpliktige inryckte till tjänstgöring utan motvilja och med föresats att göra sitt bästa.

Liksom chefen för armén har även inspektören för kustartilleriet uttalat sig för att tiden för läkarundersökningar m. m. nedbringas, främst genom att skyddsympning mot smittkoppor verkställas i anslutning till inskrivningsförrättningarna.

Såsom av det föregående framgår har inspektören för kustartilleriet ansett erforderligt, att medel anvisas för vidtagande av vissa åtgärder för effektivisering av utbildningen. Det är här främst fråga om anskaffande av övningsterräng, byggnader, undervisningslokaler, skjutbanor och tekniska hjälpmedel. Enligt vid utredningen fogade kostnadsberäkningar skulle en del av dessa åtgärder draga en kostnad av tillhoppa i runt tal 2 700 000 kronor. Beträffande ett flertal av de föreslagna åtgärderna saknas dock för närvarande kostnadsberäkningar.

Chefen för marinen har anslutit sig till vad inspektören för kustartilleriet anført. Vad särskilt angår marinöverläkarens invändning mot inryckning i januari månad har marinchefen framhållit, att vid flottan hittills omkring hälften av de värnpliktiga inkallats i januari och att enligt det föreslagna nya utbildningssystemet för flottan omkring en fjärdedel skulle börja sin tjänstgöring under nämnda månad.

Värnpliktsutbildningen under år 1948.

Chefen för marinen har i sin skrivelse den 14 januari 1948 i denna fråga hänvisat till en av inspektören för kustartilleriet verkställd utredning.

Under förutsättning av en första tjänstgöring omfattande 9 månader och ett sommaruppehåll om 14 dagar, vilket icke inräknas i tjänstgöringen, har inryckning för värnpliktiga i allmänhet föreslagits skola äga rum den 11 mars 1948 och utryckning den 21 december 1948. Sommaruppehållet borde förläggas till tiden den 21 juni—den 4 juli.

Något uppehåll för skörde- eller annan samhällshjälp borde icke förekomma vid kustartilleriet. Då såväl inrycknings- som utryckningsdata praktiskt taget vore bundna med hänsyn till föregående och efterföljande åldersklassers ut- respektive inryckning, låte det sig knappast göra att anordna skördeledighet utan att denna ledighet inrymdes i den effektiva utbildningstiden.

För studenter och likställda borde redan sommaren 1948 övergång ske till det utbildningssystem, som föreslagits i det föregående.

Särskilda in- och utryckningstider ha föreslagits för vissa värnpliktiga yrkesmän.

Inspektören för kustartilleriet har erinrat om det tidigare anmälda behovet av medel för anskaffning av vissa tekniska hjälpmedel m. m. och anført, att de medel, som under budgetåret 1948/49 oundgängligen erfordrades för sagda ändamål, uppginge till 950 000 kronor.

E. Flygvapnet.

1945 års försvarskommitté.

Såsom förut nämnts har kommittén för vapenföra värnpliktiga räknat med en första tjänstgöring om 9 månader och två repetitionsövningar om vardera en månad. De värnpliktiga ha förutsatts skola inrycka i tre omgångar.

Kommittén har anfört, att utbildningen under de vapenföra värnpliktigas (utom studenter och likställda) första tjänstgöring borde uppdelas i grundläggande allmänmilitär utbildning och förberedande yrkesutbildning under omkring 2 månader samt fortsatt yrkesutbildning och — i mindre utsträckning — allmänmilitär utbildning under återstående tid, d. v. s. omkring 7 månader. För att förbanden m. m. vid olika tidpunkter på året skulle ha en så långt möjligt jämn tillgång på vapenföra värnpliktiga, som fullgjort de första månadernas grundläggande utbildning, borde inryckning för huvuddelen av de värnpliktiga ske i tre omgångar. Därigenom minskades även behovet av trupputbildare i instruktörstjänst. Å andra sidan stördes verksamheten vid staber och förband m. m. av att värnpliktsutbildning skulle påbörjas vid tre olika tidpunkter på året. Med den föreslagna längden på värnpliktstjänstgöringen och med den värnpliktskontingent, som kunnat tilldelas flygvapnet, syntes detta arrangemang dock vara den gynnsammaste lösningen. Den här föreslagna utbildningsgången överensstämde i princip med vad som nu tillämpades. I nuvarande organisation vore det dock med hänsyn till den längre tjänstgöringstiden för värnpliktiga möjligt att begränsa antalet inryckningsomgångar till två och därmed förenkla utbildningsverksamheten.

Studenter och likställda — såsom biträdande ingenjörer, fototekniker och expeditjonsbiträden — borde utbildas efter i stort sett samma grunder som i nuvarande organisation.

Utbildningen av huvuddelen av de vapenföra värnpliktiga borde liksom i nuvarande organisation ske vid förbanden. För vissa värnpliktskategorier borde utbildningen centraliseras till vid vissa förband anordnade kurser samt till centrala utbildningsanstalter. Vid en särskild radarskola borde sålunda utbildas radarobservatörer, radarmekaniker och biträdande ingenjörer i radar-tjänst.

Beträffande innehållet i vissa vid kommitténs betänkande fogade särskilda yttranden får jag hänvisa till det föregående.

Chefen för flygvapnet.

Den chefen för flygvapnet anbefallda utredningen rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning har verkställt av chefen för fjärde flygeskadern.

I utredningen framhålles till en början beträffande de värnpliktigas uppgifter och flygtjänstens inverkan på värnpliktstjänstgöringen, att huvuddelen av flygvapnets värnpliktiga, i motsats till förhållandena vid armén, icke vore stridande personal i egentlig mening. Deras främsta uppgift vore i fred att delta i sådana arbeten på marken, som direkt eller

indirekt erfordrades för flygverksamheten. De deltog sålunda i skötseln av flygplan, motorer och vapen, tjänstgjorde vid marksignalorgan och expeditioner, vid transportorgan m. m. Flygtjänsten måste i fred, såväl med hänsyn till försvarsberedskapen som till den flygande personalens utbildning, kunna bedrivas kontinuerligt hela året. Flygintensiteten varierade emellertid något med årstiden. På sommaren bedreves sålunda, med utnyttjande av de goda väderleksförhållandena, flygutbildning i större omfattning än under vintern. På grund av de svårare arbetsförhållandena och bristen på stampersonal till följd av pågående skolor vore å andra sidan behovet av värnpliktig arbetskraft i stort sett lika under vintern som under sommaren. En ökning av personalbehovet inträdde under februari—mars och augusti—september, då tillämpningsövningar i högre förband i regel anordnades.

Den komplicerade flygmaterielen krävde yrkeskunnig personal för sin skötsel och vård, varför det mera kvalificerade arbetet i flygstationstjänsten måste handhas av stampersonal med långvarig specialutbildning. Vid sidan av dessa mera kvalificerade befattningar funnes emellertid ett flertal enklare befattningar, som vore nödvändiga för att flygtjänsten skulle kunna bedrivas planligt. För dessa befattningar användes värnpliktig personal med särskilda förutsättningar härför.

På grund av flygvapnets snabba utveckling förefunnes vissa brister i nuvarande värnpliktsutbildning. Det rådde sålunda brist på instruktörer, lokaler, instruktionsmateriel och böcker. En övergång till modernare undervisningsmetoder hade ännu ej helt kunnat genomföras på grund av allt för knapp tillgång på därför lämplig materiel, i första hand filmer. Nämda brister i värnpliktsutbildningen vore dock av övergående natur.

En förutsättning för att utbildningstiden för de värnpliktiga skulle kunna nedbringas vore att tilldelningen av värnpliktiga till flygvapnet skedde såsom hittills och att sålunda flygvapnet tilldelades värnpliktiga med vissa förkunskaper från deras civila sysselsättning. En undersökning av hur uttagningen av de värnpliktiga utfallit hade givit vid handen, att denna för närvarande i stort sett skedde tillfredsställande. Ett ännu bättre resultat skulle emellertid kunna erhållas, om representanter för flygvapnets förband kunde beredas tillfälle att i viss utsträckning närvara vid inskrivningsförrättningarna. Det vore därjämte värdefullt, om den i inskrivningsförrättningarna deltagande personalen, främst inskrivningscheferna, i större utsträckning än hittills genom besök vid flygvapnets förband erhöle kännedom om de olika värnpliktskategoriernas arbetsuppgifter.

Frågan om åtgärder för att öka de värnpliktigas intresse och känsla av medansvar hade ägnats ett omsorgsfullt studium. Vid samtal med såväl de värnpliktiga som befälet vid vissa flottiljer hade framkommit, att intresset för värnpliktstjänstgöringen hos de värnpliktiga i allmänhet vore relativt stort, i varje fall hos dem som vore sysselsatta med teknisk tjänst. Åtgärder kunde emellertid vidtagas för att ytterligare öka detta intresse samt känslan av medansvar från de värnpliktigas sida. Därvid hade främst följande åtgärder ansetts böra komma i fråga, nämligen

a) spridande av ökad kännedom om de betyg, som gaves de värnpliktiga efter första tjänstgöringens slut, samt större hänsynstagande vid civilianställning till dessa betyg;

b) ökad kontakt mellan befäl och värnpliktiga genom orienteringar i större omfattning än för närvarande angående övningar, materiel m. m.;

c) inläggande av tävlingar i större utsträckning än hittills skett;

d) ökad användning av de värnpliktiga i ansvarsfulla och mera kvalificerade befattningar i den mån de värnpliktigas kunskaper och färdigheter medgäve detta; samt

e) premiering av värnpliktiga, som med intresse och energi tillgodogjort sig utbildningen.

Under utredningsarbetet har, enligt vad vidare anförts, en ingående undersökning av tjänstgöringsförhållanden för värnpliktiga i stationstjänst utförts i avsikt att på bästa sätt utnyttja utbildningstiden för dessa värnpliktiga. Särskild uppmärksamhet har därvid ägnats de perioder, då stationstjänsten är mindre forcerad. Härom har anförts i huvudsak följande.

Vid de divisioner, där flygtjänst förekommer, finnas vissa tider, då behovet av arbetskraft är stort, och vissa tider, då arbetsbelastningen är mindre. På morgonen t. ex., då flygplanen skola rullas ut ur hangarerna och klargöras före flygning, samt efter avslutad flygning, då flygplanen skola iordningställas efter flygningen och dragas in i hangarerna, är arbetsbelastningen störst. Under den tid flygning pågår och ett flertal flygplan äro i luften nedgår behovet av arbetskraft något. Det är under denna tid som s. k. »hängtjänst» kan förekomma.

Vid företagen undersökning har det visat sig att hängtjänst för närvarande icke förekommer i nämnvärd utsträckning vid flygdivisionerna. Dels beror detta på att åtgärder genom befälets försorg vidtagits för att utnyttja denna tid för utbildning och tekniskt arbete av löpande natur och dels beror det på att flertalet av flygvapnets förband äro jaktförband, vilkas flygplan ha relativt korta flygpass.

De åtgärder, som genom befälets försorg sålunda vidtagits för att effektivt utnyttja dessa tider av lägre arbetsbelastning för utbildning, ha i allmänhet skett efter de anvisningar, som numera återfinnas i de år 1947 fastställda nya utbildningsbestämmelserna för värnpliktiga. Dessa anvisningar torde komma att verksamt bidra till att s. k. »hängtjänsttid» effektivt utnyttjas.

Slutligen må framhållas, att särskilda kurser i arbetsledning under innevarande år anordnats för vissa befattningshavare vid flygvapnet, såsom stationsavdelningschefer m. fl. Det kan förväntas att befälets förmåga att effektivt och rationellt utnyttja utbildningstiden härigenom kommer att ytterligare förbättras.

Utbildningen under första tjänstgöring har förutsatts skola liksom nu uppdelas i två perioder, den första med grundläggande utbildning i allmänmilitära ämnen och övningsgrenar samt den andra med huvudsakligen yrkesutbildning i respektive yrkesgrenar.

Beträffande den första perioden, vilken liksom nu förutsatts skola omfatta fyra veckor, har i utredningen framhållits, att enligt vunna erfarenheter åtgärder för att effektivisera utbildningen redan vidtagits i sådan utsträckning, att nedskärning av denna tid icke vore möjlig utan att avsevärt ändra utbild-

ningens allmänna mål. Läkarundersökningar, tvättbyten, bad m. m. hade sålunda i stor utsträckning måst förläggas till fritid för att utbildningen skulle kunna medhinnas. En åtgärd av visst värde syntes dock vara, att de värnpliktiga redan någon månad före inryckningen erhöle »Soldatundervisning för flygvapnet». En dylik åtgärd skulle i viss mån förbereda de värnpliktiga på deras kommande tjänstgöring och därvid förminska de omställningsproblemen, som vore förenade med inryckningen.

Gemensamma bestämmelser för vad den under andra perioden av första tjänstgöringen bedrivna yrkesutbildningen avsåge att bibringa de värnpliktiga vore utfärdade av chefen för flygvapnet. Mera detaljerade föreskrifter om hur utbildningen skulle bedrivas funnes däremot icke; endast allmänna anvisningar hade utfärdats för var utbildningen skulle bedrivas. Utredningen hade givit vid handen, att denna utbildning, såvitt avsåge de värnpliktiga som ej genomginge centralt ordnade skolor eller kurser, bedrevs på något olika sätt och inte alltid så effektivt och rationellt som vore möjligt.

När de värnpliktiga efter den allmänmilitära utbildningens slut fördelades till divisioner och till avdelningar inom flottiljstab m. m. för yrkesutbildning, komme de i beröring med arbetsuppgifter, som de tidigare endast erhållit mycket ytlig orientering om. De finge sålunda direkt övergå till yrkesutbildningen vid respektive arbetsplatser, innan de blivit tillräckligt insatta i vad denna tjänst verkligen omfattade. Innan den egentliga yrkesutbildningen påbörjades, syntes det därför mest rationellt att inlägga en förberedande yrkesutbildning omfattande orientering om omfattningen av samt vissa grunder m. m. för den fortsatta yrkesutbildningen, genomgång av ordnings- och säkerhetsföreskrifter, eldsläcknings- och räddningsmateriel o. s. v. De värnpliktiga skulle därigenom snabbare komma in i tjänstgöringen samt bättre förstå de arbetsuppgifter och den utbildning, som under den fortsatta yrkesutbildningen komme att meddelas dem. Tiden för och omfattningen av denna förberedande yrkesutbildning varierade för olika kategorier av värnpliktiga; någon bestämd gräns mellan den förberedande och den fortsatta yrkesutbildningen syntes dessutom av praktiska skäl icke kunna dragas. Omkring två veckor syntes emellertid böra beräknas för den förberedande yrkesutbildningen.

Den fortsatta yrkesutbildningen syntes kunna effektiviseras och rationaliseras genom att mera detaljerade föreskrifter utfärdades för omfattningen av utbildningen. Därvid borde lämpligen inläggas ett visst antal lektioner eller övningar, i vilka inrymdes allt vad de värnpliktiga skulle bibringas under denna del av utbildningen. Vidare borde uppgöras en ungefärlig tidsplan för när de olika lektionerna eller övningarna skulle genomgå. Denna tidsplan borde lämpligen indelas i perioder om två—tre veckors längd. Beröende på tjänstgöringens art och arbetsbelastningen i övrigt kunde dessa lektioner och övningar sedan inläggas på härför lämpliga tider. Genom att här angivet förfarings sätt tillämpades syntes utbildningstiden rationellt utnyttjas samtidigt som största effektivitet erhöles. Med tillämpning av an-

givna utbildningsmetoder syntes en tid av sex månader vara till fyllest för den fortsatta yrkesutbildningen.

1947 års luftförsvarskommitté hade föreslagit, att vissa värnpliktiga vid flygvapnet skulle erhålla utbildning i luftbevakningstjänst.

Värnpliktiga avsedda för manskapsbefattningar i dylik tjänst syntes bära uttagas och utbildas vid flygvapnets samtliga flottiljer (motsvarande). Därigenom skulle den fördelen vinnas att alla flottiljer bleve lika belastade av utbildningen och att varje enskild utbildningsavdelning bleve mindre än om, såsom nämnda kommitté föreslagit, utbildningen skulle ske endast vid vissa flottiljer.

Tjänstgöringen inom luftbevakningen kunde på grund av tjänstgöringens natur sägas ske inom två yrkesgrenar, nämligen i lsttjänst (tjänst vid luftbevakningsstationer) samt lgc- och lfttjänst (tjänst vid luftbevakningsgruppscentraler respektive luftförsvarscentraler). Med hänsyn till den skilda karaktären av dessa båda tjänstgöringsområden borde värnpliktiga avsedda för lsttjänst främst uttagas bland kategorierna mekaniker och stationsmanskap, medan värnpliktiga avsedda för lgc- och lfttjänst främst borde uttagas bland kategorierna skrivbiträden och ordonnanser samt radarobservatörer.

Beträffande luftbevakningsutbildningens närmare utformning har anförts i huvudsak följande.

Då erfarenheter från utbildning i luftbevakningstjänst saknades vid flygvapnet, kunde endast riktlinjerna i stort för utbildningens omfattning uppdragas. För utbildningen syntes komma att åtgå för värnpliktiga i lsttjänst omkring 90 timmar och för övriga omkring 130 timmar. De värnpliktiga, som avsåges för luftbevakningsutbildning, borde uttagas därför i början av yrkesutbildningen. Därefter borde de jämsides med sin övriga tjänst under de tider av dagen, då arbetsbelastningen vore minst, genomgå luftbevakningsutbildning. Detta syntes kunna genomföras under förutsättning att antalet värnpliktiga, som skulle utbildas, icke överstege 40—50 per flottilj. Vid flygbaskåren syntes dock ett större antal värnpliktiga kunna utbildas samtidigt. Praktisk övning av ifrågavarande värnpliktiga i luftbevakningstjänst borde ske i samband med större luftförsvars- eller flygvapen-(eskader-)övningar. Denna del av utbildningen kunde dock icke inrymmas i första tjänstgöringen utan borde lämpligen ske under repetitions- eller efterutbildningsövning. Den kompletterande utbildningen syntes kunna meddelas på omkring 30 dagar.

Den sammanlagda erforderliga utbildningstiden skulle alltså för samtliga värnpliktskategorier vid flygvapnet uppgå till sju och en halv månader, dock att värnpliktiga uttagna till utbildning i luftbevakningstjänst därutöver skulle ha att undergå viss kompletterande utbildning under omkring 30 dagar.

En första tjänstgöring av sju och en halv månader förutsatte emellertid, dels att flygvapnet tilldelades en avsevärt större värnpliktskontingent än för närvarande och dels att de värnpliktiga uttoges bland ynglingar med förkunskaper inom respektive yrkesgrenar. För att kunna tillgodose behovet av värnpliktiga, användbara i praktisk yrkestjänst, vid varje flygtjänsthalvårs början vore det vidare nödvändigt att inryckningstiderna förlades till mitten

av mars respektive mitten av september. Det syntes nämligen icke vara möjligt att under en flygutbildningsperiod företaga ombyte av värnpliktiga utan men för flygtjänsten. Därjämte vore inryckningstiderna betingade av behovet av utbildade värnpliktiga vid förbanden vid tider för större tillämpningsövningar (augusti—september) och vinterövningar (februari—mars). Med föreslagna inryckningstider kunde även dessa behov tillgodoses.

I utredningen har behovet av repetitionsövningar vid flygvapnet närmare belysts. Härutinnan torde få hänvisas till handlingarna.

Värnpliktsutbildningen under år 1948.

Liksom övriga försvarsgrenshefer har chefen för flygvapnet i skrivelse den 14 januari 1948 avgivit utredning med förslag rörande värnpliktsutbildningen under år 1948, varvid såsom förutsättning gällt antingen 11 månaders tjänstgöring i en följd jämte en repetitionsövning vid flygvapnet (alternativ I) eller ock 12 månaders tjänstgöring i en följd (alternativ II), i båda alternativen med i huvudsak nuvarande storlek på värnpliktskontingenten.

Chefen för flygvapnet har inledningsvis framhållit, att den ifrågasatta tjänstgöringstiden finge betraktas som ett provisorium som i huvudsak endast skulle omfatta under år 1948 inryckande värnpliktiga. Förslaget finge därför icke anses utgöra en principlösning på längre sikt. Hur anslutningen mellan det nu ifrågasatta provisoriet och den slutgiltiga lösningen av värnpliktsfrågan skulle ordnas på ett för tjänsten vid flygvapnet godtagbart sätt, kunde icke för närvarande överblickas.

Beträffande *alternativ I* har i utredningen anförts, att man kunde tänka sig att de värnpliktiga antingen inryckte samtidigt eller att de — liksom under nuvarande förhållanden — ryckte in i två omgångar. I det förra fallet erhöles en period om 2½ månader, varunder inga värnpliktiga disponerades för praktisk tjänst. Med hänsyn till kravet på krigsberedskap — särskilt kuppberedskap — och nödvändigheten av att i fred hålla bland annat flygsäkerhetstjänst och materieltjänst kontinuerligt i gång kunde detta förfarande över huvud taget icke komma i fråga.

I det senare fallet, med två inryckningsomgångar, erhöles en period om cirka 1 månad, varunder inga utbildade vapenföra värnpliktiga stode till förfogande, varjämte under sammanlagt 3½ månader endast halva kontingenten kunde utnyttjas för praktisk tjänst.

Även i detta fall vore emellertid krigsberedskapen mindre god. För att fylla kravet på kontinuerlig flygtjänst av full omfattning under hela året måste — utan ökning av den årliga värnpliktskontingenten — en del av de delårstjänstgörande värnpliktiga under tiden för provisoriet ersättas med helårstjänstgörande annan personal. Därvid borde per flottilj cirka 80 värnpliktiga ersättas av annan personal. De ekonomiska konsekvenserna av en sådan lösning skulle dock bliva så avsevärda, att redan av detta skäl denna utväg icke kunde anses framkomlig.

Den enda möjligheten att på ett någorlunda godtagbart sätt tillgodose

tjänstens krav under de tider, då endast halva eller ingen del av värnpliktskontingenten (de vapenföra) vore under tjänstgöring, syntes vara att under denna tid dels minska flygtjänstens omfattning, dels tillföra den av 1945 års försvarskommitté föreslagna organisationen ett minimibehov av civil personal såsom ersättare för värnpliktiga. Den sammanlagda merkostnaden per månad för denna civila personal hade överslagsvis beräknats till cirka 175 000 kronor.

Med hänsyn till de olägenheter ur krigsberedskaps- och fredsutbildnings-synpunkt, som vidlåda sålunda skisserade möjligheter till tjänstgöringens ordnande, samt med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna och svårigheten att erhålla angiven personal, har chefen för flygvapnet ansett sig icke kunna tillstyrka en lösning i denna riktning, trots den möjlighet till repetitionsövning den medger.

I fråga om *alternativ II* har anförts, att om enligt detta en tjänstgöringstid om 12 månader uttoges i en följd, detta för flygvapnets del medförde samma tjänstgöringstid för de värnpliktiga som under år 1947, enär icke heller under detta år några repetitionsövningar fått uttagas i nämnvärd utsträckning. Olägenheterna härav ha sammanfattats sålunda.

Detta förhållande har bland annat inneburit att repetitionsövande värnpliktiga icke kunnat inkallas för övertäckning, varigenom stora olägenheter vållats förbanden och kraven på fullgod tjänst måst eftersättas. Vid flera förband har flygtjänsten sålunda måst bedrivas endast i form av allmän flygträning i stället för erforderlig och planerad flygslagsutbildning. Väderleks-tjänsten har ej heller kunnat bedrivas i erforderlig utsträckning, vilket allvarligt påverkat en del av underlaget för flygsäkerhetstjänsten.

Större tillämpningsövningar ha icke kunnat genomföras utan endast eska-derövningar, vilka måst planläggas såsom momentövningar och därigenom endast i begränsad omfattning kunnat ge övning åt deltagande personal. Sålunda ha varken de operativa staberna med stridsledare eller basförbanden och luftbevakningen kunnat ges erforderlig övning.

De värnpliktiga av äldre åldersklasser ha icke kunnat erhålla repetition av sina färdigheter och kunskaper för de befattningar, i vilka de äro krigs-placerade.

Ovan anförda förhållanden ha medfört mindre effektiv fredstjänst, enär flygmaterielen icke kunnat utnyttjas i önskvärd grad och flygtjänsten icke kunnat bedrivas i erforderlig omfattning. Även krigsberedskapen har minskat för såväl flygförband, basförband och luftbevakning som för den operativa ledningen.

Alternativet 12 månaders tjänstgöring i en följd även för 1948 års klass skulle således enligt utredningen medföra, att det svaghetstillstånd, vari flygvapnet för närvarande befunne sig, ytterligare förlängdes, såvida icke under år 1949 äldre åldersklasser finge inkallas till repetitionsövning. I sistnämnda fall kvarstode dock alltid den olägenheten att 1948 års klass icke komme att bli i tillfälle att under repetitionsövning uppfriska sina kunskaper.

Sammanfattningsvis har chefen för flygvapnet uttalat, att av de angivna alternativen intet vore för flygvapnets del tillfredsställande. I valet dem emellan vore som ett provisorium för ifrågavarande åldersklass 12 månaders tjänstgöring i en följd minst oläglig. Då repetitionsövningar under såväl år

1947 som år 1948 icke fått uttagas, med påföljd att varken flygvapnets förband eller luftbevakningen kunnat beredas för krigsberedskapens upprätthållande betryggande övning, bleve det än mer nödvändigt att sådana övningar kunde bedrivas under år 1949. Därför erfordrades att värnpliktiga tillhörande äldre åldersklasser finge inkallas till repetitionsövningar under nämnda år. Det förutsattes vidare att — på grund av den uteblivna möjligheten till övertäckning — en eller annan civil befattningshavare vid varje flottilj (motsvarande) finge anställas för flygsäkerhetstjänsten.

V. Remissutlåtanden.

Överbefälhavaren, som framdeles i särskilt utlåtande kommer att närmare yttra sig rörande försvarskommitténs förslag om värnpliktsutbildningen och försvarsgrenshefernas i november 1947 avgivna utredningar i samma ämne, har i utlåtande över försvarskommitténs förslag anfört, att utbildningstiden enligt kommitténs förslag avkortats på ett sätt, som strede mot krigs- och beredskapserfarenheterna. Slopandet av efterutbildningsövningen och avkortningen av första tjänstgöring medförde allvarliga konsekvenser för krigsorganisationen.

I utlåtande över försvarsgrenshefernas förslag rörande värnpliktsutbildningen under år 1948 har överbefälhavaren anslutit sig till berörda förslag under de givna förutsättningarna. Överbefälhavaren betraktade den föreslagna organisationen av utbildningen under år 1948 som ett provisorium. Det vore emellertid uppenbart, att den förkortade första tjänstgöringen och de inställda repetitions- och efterutbildningsövningarna medförde allvarliga följder för förbandens krigsduglighet vid mobilisering och för den omedelbara krigsberedskapen. Överbefälhavaren uttalade med hänsyn till den ovissa utrikespolitiska utvecklingen vissa farhågor i dessa avseenden.

Enär övriga militära myndigheters yttranden över försvarskommitténs betänkande, i vad detta avser värnpliktsfrågorna, komma att av överbefälhavaren ingivas i samband med dennes blivande utlåtande i ämnet, lämnas här ingen redogörelse för dessa yttrandens innehåll.

Arbetsmarknadsstyrelsen och de stora parterna på arbetsmarknaden ha haft att yttra sig över såväl försvarskommitténs betänkande som försvarsgrenshefernas i november 1947 avgivna förslag rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning.

Arbetsmarknadsstyrelsen har beträffande utbildningen vid armén framhållit, att under nu rådande förhållanden med en allmän brist på arbetskraft en minskning av övningstidens längd ur arbetsmarknadssynpunkt givetvis vore önskvärd. Enligt erfarenheterna från beredskapstiden under sista världskriget hade det emellertid visat sig vara förenat med stora svårigheter att under ett s. k. skärpt läge igångsätta en allmän kompletterande utbildning av de värn-

pliktiga, om samtidigt — vilket säkerligen komme att bliva fallet — en forcerad materielanskaffning för krigsmaktens m. fl. behov måste igångsättas med åtföljande stora krav på arbetskraft till industrien.

Styrelsen har mera ingående berört jordbrukets behov av arbetskraft och härom anfört bland annat följande.

Erfarenheterna från åren efter kriget ge vid handen, att under ordinarie vapenövningsuppehåll, förlagt till tiden för hö- eller stråsädesskörd, i allmänhet de till jordbruket hörande värnpliktiga deltog i skördearbetet, under det att endast ett mindre antal av de övriga värnpliktiga frivilligt anmälde sig härtill. Det blev sålunda i huvudsak jordbrukets egen ordinarie personal, som återbördades till detsamma. Jordbrukets övriga behov av arbetskraft under skörden måste i viss omfattning tillgodoses genom militär skördehjälp i form av antingen villkorligt extra övningsuppehåll eller utbeordrande av militär skördetrupp. Det är ej säkert att man i längden lyckas få ut frivilliga till skördearbete bland de värnpliktiga icke-jordbrukarna. Insättande av militära förband till skördearbete är ett tvångsförfarande och kan enligt nu gällande lagstiftning egentligen endast tillgripas vid katastroflägen. Att göra detta slag av militär skördehjälp permanent är detsamma som att införa ett slags tjänsteplikt för skördearbete, samtidigt som statsmakterna låtit den år 1939 antagna tjänstepliktslagen upphöra att äga giltighet. En dylik permanent militär skördehjälp år efter år kan även komma att bland annat motverka den rationalisering av jordbruksdriften, som eftersträvas. Det synes styrelsen icke lämpligt att jordbrukets extra behov av arbetskraft under skördetiden i framtiden tillgodoses som under de senaste åren genom villkorliga extra övningsuppehåll eller genom utbeordrande av militär skördetrupp, därest det ej gäller mera allmänna rena katastrofsituationer å jordbrukets område.

Ur jordbrukssynpunkt torde i allmänhet en uppdelning av det i utredningen och betänkandet föreslagna tvåmånadersuppehållet under den första tjänstgöringen på höskörden och stråsädesskörden vara att föredraga framför ett sammanhängande uppehåll om 2 månader, som icke helt kommer att spänna över de båda viktigaste säsongtopparna, hö- och stråsädesskörden. Styrelsen har dock icke något att erinra emot att det i utredningen och betänkandet föreslagna övningsuppehållet under första tjänstgöringen för vissa av de värnpliktiga göres sammanhängande, särskilt som ett sammanhängande övningsuppehåll av här ifrågakommande längd i regel torde kunna beräknas neutralisera de på skördearbetet inverkan skiftande väderleksförhållandena.

Förläggandet av det i utredningen och betänkandet föreslagna tvåmånadersuppehållet till tiden mitten juli—mitten september synes styrelsen lämpligt. Styrelsen förutsätter dock givetvis att viss jämkning av sagda tid för övningsuppehållet vid behov bör kunna ifrågakomma, varvid tiden för uppehållet bör bestämmas efter hörande av styrelsen.

Ett sommaruppehåll om 2 månader under första tjänstgöringen skulle sålunda vara särskilt fördelaktigt för jordbruket. För hantverket och handeln samt för statliga och kommunala verk och dylikt skulle ett dylikt uppehåll möjligen kunna tänkas bereda vissa lättnader vid anskaffandet av semesterersättare. Vid industrien ha semestrarna hittills varit förlagda särskilt till juli månad, varvid hela personalen vid ett industriföretag i regel erhållit semester på en gång och driften vid företaget därigenom inställt under semestern. Under sådana förhållanden synes ett övningsuppehåll tiden 15 juli—15 september icke ha någon särskild betydelse för industrien. Emellertid har på sistone observerats en tendens till utspridning av industrisemestrarna under en längre tidsperiod och till en fortsatt kontinuerlig drift vid industriföretagen även under semestertiden.

Inom hantverket, handeln samt statliga och kommunala verk m. fl. kan emellertid ersättare ha anskaffats i stället för de till första tjänstgöring inkallade värnpliktiga. Dessa kunna därför icke alltid vara säkra på att under ett två-månaders övningsuppehåll få återtaga sina platser. Svårigheterna härvidlag torde i hög grad ökas vid vikande konjunkturer, vilket givetvis även gäller värnpliktiga från industrien, där de under övningsuppehållet pågående semestrarna, såsom de hittills anordnats, i och för sig skapa anställningssvårigheter. Risk förefinnes alltså för att ett två-månaders sommaruppehåll kan skapa ett arbetslöshetsklintel. Här anförda synpunkter äro beaktade i försvarskommitténs förslag.

Försvarskommitténs förslag, att de i jordbruksnäringen sysselsatta värnpliktiga jämte det ytterligare antal värnpliktiga, som erfordras för att utbildningsenheterna skola bli lämpligt avpassade, skola inkallas till första tjänstgöring i mitten av april, varvid för dem ett avbrott skall äga rum omkring mitten av juli—mitten av september, samt att huvuddelen av övriga värnpliktiga skola inrycka i mitten av juni och fullgöra tjänstgöringen i en följd, synes styrelsen sålunda lämpligt. Styrelsen anser dock, att förslaget i fråga bör försöksvis prövas under ett eller annat år, innan slutligt avgörande i frågan träffas. Här må framhållas, att styrelsen förutsätter att uttagningen av icke-jordbrukare till förstnämnda inkallelseomgången i första hand skall ske bland sådana värnpliktiga, som därtill frivilligt anmäla sig. Likaså förutsätter styrelsen att värnpliktig, som inkallats till aprilomgången, må kvarbliva i tjänst vid sitt förband under sommaruppehållet och därvid åtnjuta värnpliktigs vanliga förmåner, allt under förutsättning att den värnpliktige ej kan beredas tillräckligt avlönad civil sysselsättning under uppehållet. Styrelsen är dock medveten om att värnpliktig, som sålunda kvarbliver vid sitt förband, icke gärna kan få tillgodoräkna sig tjänstgöringen under uppehållet som fullgjord värnpliktstjänstgöring.

Arbetsmarknadsstyrelsen har ifrågasatt, om icke den av arméchefen föreslagna fortsatta gruppchefsutbildningen, om sådan ansåges erforderlig, borde kunna förkortas så att gruppchefeleverna icke behöfde vara inkallade under skördemånaderna.

Mot förslagen rörande ordnandet av värnpliktsutbildningen vid flottan och kustartilleriet har styrelsen intet haft att erinra under förutsättning att värnpliktiga jordbrukare som regel icke tilldelas dessa vapengrenar.

I fråga om värnpliktsorganisationen vid flygvapnet har styrelsen framhållit, att flygvapnet för sin krigsorganisation endast komme att taga i anspråk högst sju åldersklasser av huvuddelen av sina värnpliktiga. Enär tillgången å tekniskt kunniga värnpliktiga vore begränsad i förhållande till de militära behoven, syntes det styrelsen som om man borde undvika att med hänsyn till fredstjänsten öka flygvapnets årliga värnpliktskontingent, om en dylik ökning icke vore betingad av krigsorganisationens behov. Styrelsen tillstyrkte därför försvarskommitténs förslag om inkallelse av flygvapnets värnpliktiga i tre omgångar och en första tjänstgöring om 9 månader, även om utredningens förslag om $7\frac{1}{2}$ månaders första tjänstgöring givetvis för dagen ur arbetsmarknadssynpunkt skulle vara att föredraga.

Svenska arbetsgivareföreningen har framhållit, att på kort sikt en inskränkning av värnpliktsutbildningen ur arbetsmarknadssynpunkt otvivelaktigt vore

att hälsa med tillfredsställelse. Därigenom skulle bristen på arbetskraft, som åtminstone inom vissa sektorer av näringslivet, om hänsyn ej toges till konjunkturella förskjutningar, kunde väntas bliva relativt långvarig, bli mindre accentuerad. Å andra sidan måste man vid ett mera långsiktigt bedömande och med hänsyn till erfarenheterna från de första krigsåren under det andra världskriget bringa i erinran, att den otillfredsställande utbildningen under 1930-talet nödgade till relativt långvariga inkallelser under krigets första år för att åstadkomma en efterutbildning. Då en forcerad krigsberedskap ofta sammanföle med en synnerligen arbetskrävande industriell omställning, vore det ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt ytterst beklagligt, om på grund av bristande tidigare utbildning ett större antal värnpliktiga behövde inkallas till beredskapstjänstgöring än det aktuella utrikespolitiska läget för sin del syntes kräva.

Vid övervägande av i vad mån ett dagsaktuellt arbetsmarknadspolitiskt krav på förkortad och koncentrerad utbildning borde väga starkare än det militärpolitiska kravet om en gedigen utbildning vore föreningen närmast böjd att åtminstone i viss utsträckning förorda tillmötesgående av de militära kraven. Föreningen ville emellertid starkt understryka, att det vore ett arbetsmarknadspolitiskt intresse av mycket stor betydelse, att uppehåll i militärtjänstgöring i möjligaste mån gjordes under en till cirka två månader uppskattad skördetid. Förslaget om uppehåll i värnpliktsutbildningen under tiden 15 juli—15 september tillstyrktes följaktligen livligt av föreningen.

Landsorganisationen i Sverige har beträffande värnpliktsutbildningen anslutit sig till försvarskommitténs förslag. Kommittén syntes ha goda skäl till stöd för sin övertygelse om möjligheten att — utan uppgivande av kravet på i stort sett bevarad effektivitet — genom rationalisering av utbildningen åtminstone tills vidare nedbringa övningstiden på sätt föreslagits. Utbildningstidens förkortning vore starkt motiverad av denna åtgärds betydelse för vår civila arbetskraftsförsörjning i ett bristläge, som med sannolikhet kunde antagas bli bestående under de närmaste åren. Vid den avvägning av militära, produktionsella och statsfinansiella hänsyn, som måste ske vid värnpliktstidens bestämmande, borde också beaktas den betydelse, som tryggheten av vårt civila arbetskraftsbehov hade även för vidmakthållande av våra materiella försvarsresurser.

Kommitténs förslag om ett sommaruppehåll om två månader har landsorganisationen funnit väl motiverat från jordbruksnäringens och folkförsörjningens synpunkter.

Även förslaget om efterutbildningsövningens slopande har landsorganisationen funnit väl motiverat.

Med anledning av arméchefens förslag om en till 15 månader förlängd gruppchefsutbildning har landsorganisationen uttalat, att det syntes sannolikt att — sedan nu ej heller, såsom under kriget, beredskapsövningarna kunde användas för utbildning — tiden för första tjänstgöringen ej medgäve en tillfredsställande gruppchefsutbildning. Den förlängda utbildningen syntes emel-

lertid ej böra omfatta längre tid än för närvarande toges i anspråk för densamma eller 12 månader; vid fastställande av tiden för första tjänstgöringen hade man ju utgått från att förkortningen icke skulle behöva ske på bekostnad av utbildningens effektivitet.

Riksförbundet Landsbygdens Folk (R. L. F.) har icke haft någon erinran att göra mot förkortningen av de värnpliktigas övningstid men har förutsatt att genomgripande åtgärder vidtoges för att verkligen effektivisera utbildningen och göra den i möjligaste mån intresseväckande för de värnpliktiga. Det föreslagna övningsuppehållet med två månader under sommaren för värnpliktiga knutna till jordbruksnäringen hälsade riksförbundet med tillfredsställelse. Riksförbundet ville starkt understryka vikten av att detta förslag genomfördes. Därutöver ville riksförbundet rörande denna fråga framhålla önskvärdheten av att hänsyn måtte tagas till de ur klimatsynpunkt mycket olikartade jordbruksförhållandena i olika delar av vårt land och att sålunda övningsuppehållet måtte förläggas tidigare i norra Sverige och senare i södra Sverige.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) har ansett sig icke kunna ingå på frågan, huruvida den föreslagna avsevärda minskningen av utbildningstiden kunde medföra en betänkelig minskning av försvarets effektivitet. Dock ville organisationen framhålla, att såväl finansiella och arbetsmarknadspolitiska som folkpsykologiska skäl gjorde det angeläget, att utbildningstiden icke bleve längre än som ur effektivitetssynpunkt ansåges ofrånkomligt.

Den föreslagna väsentliga minskningen av den första utbildningstidens längd förutsattes kunna ske med i stort sett bibehållna utbildningsmål, och följaktligen måste utbildningen komma att intensifieras och bliva avsevärt mera krävande än hittills. Organisationen ansåge sig ha anledning antaga att en sådan utveckling i och för sig vore gynnsam för vidmakthållande av de värnpliktigas intresse för den militära tjänsten samt av försvarsintresset överhuvudtaget. Den allmänna känslan av att tid förspilldes till föga eller ingen nytta verkade, vare sig den ansåges sakligt befogad eller ej, i motsatt riktning.

Organisationen ville i detta sammanhang starkt understryka, att de nämnda ökade kraven icke enbart eller ens främst komme att ställas på de värnpliktiga utan i än högre grad på befälskårerna, inte minst de befälsgrupper, som huvudsakligen sysslade med den praktiska trupptjänsten. Om icke en i nuvarande läge allvarlig sänkning av utbildningsnivån skulle uppstå, måste befälet nedlägga ett ytterst minutiöst planläggnings- och förberedelsearbete samt söka utvinna högsta möjliga effekt av instruktioner och övningar. Detta måste komma att ställa ökade krav både i fråga om kunnighet och ambition, och det kunde förutses att dessa personalgrupper, för vilka någon arbetstidsreglering icke tillämpades, också i fråga om arbetstidens längd komme att bli hårt belastade. Ifrågavarande omständigheter måste särskilt beaktas i de sammanhang, då frågor om befälskårernas ekonomiska och andra förmåner vore föremål för bedömanden. Vidare vore det angeläget, att man åstadkomme en rationell arbetsfördelning och ett effektivt utnyttjande av befälsstillgångarna.

Kommitténs förslag om ett avbrott i utbildningen för värnpliktiga jordbrukare syntes ändamålsenligt. Organisationen funne det önskvärt att man såvitt möjligt uttoge de övriga värnpliktiga, som skulle ingå i övningsavdelningar för jordbruksbefolkningen, efter frivilligt åtagande. Detta måste i så fall ordnas i samband med inskrivningsförrättningarna, eftersom huvuddelen av de värnpliktiga förutsattes ha senare inryckningsdatum.

Icke heller *Sveriges lantbruksförbund* har haft något att erinra mot den föreslagna förkortningen av utbildningstiden. Det vore enligt förbundets mening möjligt att i avsevärd utsträckning kompensera minskningen i utbildningstiden genom effektivisering av utbildningen. De förslag, som i sådant syfte framlagts i försvarsgrenschefernas utredningar, funne förbundet beaktansvärda. Särskilt ville förbundet framhålla betydelsen av att tillräckliga medel avsåges för anskaffning av undervisningsmateriel och övriga hjälpmedel för utbildningen. Med hänsyn till det stora behovet av arbetskraft inom jordbruket under perioder av toppbelastning hälsade förbundet med särskild tillfredsställelse förslaget om införande av ett två månaders övningsuppehåll under sommaren för till jordbruket hörande värnpliktiga. Vid utformandet av reglerna för övningsuppehållet borde beaktas, att tiden för detsamma måste anpassas efter de växlande jordbruksförhållandena i olika delar av landet.

Av övriga myndigheter och organisationer, som yttrat sig över försvarskommitténs förslag, ha ett flertal berört frågan om förkortning av utbildningstiden. I allmänhet har därvid påyrkats längre utbildningstid än enligt kommitténs förslag.

Statens organisationsnämnd har icke blivit övertygad om att utbildningen komme att giva fullgott resultat. Tjänstgöringstiden vore endast en faktor — av större betydelse än en långvarig utbildning vore att föfoga över väl kvalificerat befäl i tillräckligt antal. Enär stora brister föreläge i nuvarande befälsorganisation, borde befälsfrågan i dess helhet omprövas. En ökning av antalet värnpliktiga vid flygvapnet skulle medföra bestämda olägenheter, varför nuvarande system med inryckning i två omgångar borde bibehållas. Slopandet av efterutbildningsövningen medförde vådor för omskolningen, som bleve än viktigare i den föreslagna organisationen.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har anfört, att, om utbildningstiden förkortades, utbildningsresurserna i fråga om befäl och materiel m. m. måste vara fullt tillräckliga. Länsstyrelsen ifrågasatte, om kommittén tillbörligt beaktat detta.

Sveriges industriförbund har framhållit, att det ur industriens synpunkt vore önskvärt, att utbildningstiden icke gjordes längre än nödvändigt. Den ökning av tillgången på arbetskraft, som en nedskärning av övningstiden skulle möjliggöra, vore emellertid under normala förhållanden så ringa, att den ej kunde tillmätas avgörande betydelse, därest utbildningsstandarden skulle nämnvärt försämrans. En längre men fullgod utbildning i fred vore för industrien förmånligare ur arbetsmarknadssynpunkt än en kortare utbildning

under fred men ökad sådan i ett skärpt läge. En forcerad utbildning för att i ett skärpt läge gottgöra försummelse i tidigare utbildning skulle nämligen medföra en ökad avtappning av arbetskraft från industrien samtidigt som kraven på industriens produktionsförmåga ökade.

Förbundet har funnit slopandet av efterutbildningsövningen olyckligt. De olägenheter för industrien, som militärtjänstgöring för 35-åringar innebure, vore ej av så stor betydelse, att de uppvägede fördelarna med att få rätt man på rätt plats.

Värnpliktiga officerares riksförbund anser det betänkligt att minska övnings-tiden. Kommittén hade frångått sina direktiv i denna fråga.

Svenska sportskytteförbundet har anfört, att utbildningstidens förkortning innebure, att skjututbildningen icke finge tillfredsställande omfattning. Utvecklingen inom det militära skyttet löpte fara att avbrytas.

Försvarsväsendets underbefälsförbund har uttalat, att nackdelarna med den minskade övnings-tiden för de värnpliktiga syntes delvis kunna neutraliseras genom ökad tillgång på rutinerad personal för trupptjänsten.

Slopandet av efterutbildningsövningen har föranlett gensagor i ett par andra remissutlåtanden.

Sälunda har *arméförvaltningen* framhållit, att åtgärden äventyrade underhållsförbandens användbarhet, och *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap* har anfört, att möjligheten att tillföra underhållstrupperna omskolad personal minskades genom efterutbildningsövningens borttagande. *Bevakningsinspektören* har ansett, att efterutbildningsövningen vore viktig för landstormspolisorganisationen. Besparingarna genom övningens slopande uppvägede icke skadeverkingarna.

Slutligen må nämnas, att *länsstyrelsen i Gävleborgs län* ansett lämpligare med provisoriska jämkningar i utbildningstiden än med en radikal nedskärning av densamma.

VI. Departementschefen.

Av olika skäl kan något definitivt förslag rörande värnpliktstidens längd och utformning i övrigt icke framläggas för innevarande års riksdag. Med hänsyn härtill och då det ansetts önskvärt att hithörande spörsmål erhålla en så allsidig belysning som möjligt har remisstiden för de militära myndigheterna i vad avser denna del av försvarskommitténs betänkande — på begäran av överbefälhavaren — utsträckts. Remissyttrandena skola avgivas före den 1 juni innevarande år.

Vad därefter angår frågan huruvida en begränsning av övnings-tidens längd nu bör genomföras ehuru utformningen ej kan bli definitiv vill jag erinra om de motiv jag anförde vid framläggande av proposition nr 227 till 1947 års riksdag angående övnings-tiden och som av riksdagen då godtogos. Jag vill även erinra om att riksdagen fann en ytterligare nedsättning av övnings-tiden utöver den då föreslagna, avseende en månad, möjlig. I proposition tidigare denna

dag upptager jag olika förslag beträffande försvarets organisation, som framlagts av 1945 års försvarskommitté. Jag har dock icke ansett det möjligt att nu genomföra den begränsning av värnpliktskontingenten, som kommittén förordat, ej heller huvudparten av de organisationsförändringar, som skulle bli en följd av denna. Av kommittén genom dessa åtgärder åsyftade lättnader för produktionen i vårt land och ekonomiska besparingar kunna sålunda ej nu genomföras. Under dessa förhållanden anser jag det så mycket mera angeläget, att de åtgärder icke skjutas på framtiden, vilka innebära att icke mera arbetskraft bindes vid försvaret genom övningstidens längd än vad som är oundgängligen erforderligt. Ehuru jag väl beaktat de invändningar från de militära myndigheternas sida, som knyta sig till en ytterligare nedsättning av övningstiden, håller jag före att ett gott utbildningsresultat skall kunna vinnas på kortare tid, om effektivare utbildningsmetoder komma till användning och de värnpliktigas ökade intresse för utbildningens bedrivande på olika sätt kan bättre utnyttjas än hittills. Jag är dock medveten om att vissa svårigheter kunna finnas att omedelbart uppnå resultat i form av en icke försämrad utbildning. I detta sammanhang vill jag framhålla, att jag nu ej är beredd att ta ställning till försvarskommitténs förslag att indraga efterutbildningsövningen.

Vid statsmakternas beslut föregående år om förkortning av de värnpliktigas utbildningstid med en månad förutsattes, att utbildningstiden skulle förkortas så långt detta vore möjligt vid tillämpning av effektiva utbildningsmetoder och med beaktande av de krav som ur beredskapssynpunkt uppställdes. Närmare utredningar härutinnan ha sedermera efter uppdrag av Kungl. Maj:t verkställts genom försvarsgrenschefernas försorg.

I direktiven för de utredningar, som försvarsgrenscheferna förlidet år erhöilo uppdrag att verkställa, förutsattes, att nuvarande utbildningsmål skulle i väsentliga delar och i görligaste mån bibehållas. Övningstidens förkortning avsågs skola i första hand vinnas genom att utbildningen i olika hänseenden effektiviserades, varvid de värnpliktigas intresse och känsla av medansvar för utbildningen i görligaste mån skulle tillvaratagas. I syfte att utreda möjligheterna i sistnämnda avseende ha omfattande försök ägt rum under det senaste utbildningsåret.

Vad först armén beträffar ha försöken varit upplagda på många olika sätt och äro icke ännu i alla delar avslutade. Det är därför för tidigt att nu fälla något slutligt omdöme rörande möjligheterna att efter dessa linjer effektivisera utbildningen. Jag delar arméchefens uppfattning, att försöksverksamheten bör fullföljas under kommande utbildningsår. Då erfarenheterna från de redan verkställda försöken därvid kunna tillvaratagas, torde det finnas anledning förvänta, att resultaten skola kunna bli bättre än hittills.

Såsom av arméchefens utredning framgår ha försök ägt rum även efter andra linjer än nyss berörts. Ett flertal goda uppslag för utformningen av värnpliktsutbildningen ha därvid framkommit. Av särskilt intresse äro härvid försöken med förenklad gruppehfsutbildning och med rationalisering av

beväpningen i syfte att minska antalet vapentyper inom gruppen. Möjligheterna att gå fram efter dylika riktlinjer äro emellertid ännu svåra att överblicka, icke minst ur organisatoriska och ekonomiska synpunkter.

Enligt de av 1947 års riksdag beslutade provisoriska bestämmelserna utgör utbildningstiden för huvuddelen av de värnpliktiga vid armén 14 månader, varav 11 månader utgör första tjänstgöring. Försvarskommittén har räknat med att tiden för första tjänstgöring genom att utbildningen effektiviseras skall kunna nedbringas till 9 månader. Samma tid har föreslagits av chefen för armén för den händelse att den sammanlagda utbildningstiden skall minskas med 2 månader.

Den föreslagna minskningen av första tjänstgöringen har föranlett erinran från de militära myndigheternas sida, och även andra myndigheter ha uttalat betänkligheter mot en så avsevärd nedsättning av övningstiden. Med hänsyn till de möjligheter att effektivisera utbildningen, som i olika avseenden torde stå till buds, anser jag mig dock kunna förorda att en nedsättning sker. I likhet med försvarskommittén räknar jag med att utbildningstiden under första tjänstgöringen skall utgöra 9 månader och förutsätter härvid att utbildningsmålen icke begränsas mer än som är oundgängligen nödvändigt.

Såväl försvarskommittén som chefen för armén ha förutsatt, att inom den sålunda begränsade utbildningstiden icke kan beredas utrymme för skördeuppehåll eller militär skördehjälp. Med anledning därav har föreslagits ett två månaders uppehåll under sommaren. Enligt försvarskommitténs förslag skulle detta uppehåll i utbildningen i huvudsak anordnas endast för värnpliktiga jordbrukare, medan arméchefen räknat med att även andra värnpliktiga skulle få del därav. I förslagen har förutsatts, att de värnpliktiga under uppehållet icke skulle åtnjuta de ekonomiska förmåner, som äro förenade med tjänstgöring. Förslagen ha tillstyrkts av samtliga remissmyndigheter, i allmänhet med förord för försvarskommitténs förslag.

En uppdelning av de värnpliktiga i två skilda grupper med olika inryckningstider medför ett flertal svårbedömbara konsekvenser ur organisatorisk synpunkt. Enär å andra sidan arméchefens förslag torde vara förenat med allvarliga olägenheter ur social synpunkt, kan jag icke för närvarande tillstyrka något av förslagen.

Då emellertid ett uppehåll i utbildningen med hänsyn till jordbrukets behov av arbetskraft under skördetiden åtminstone de närmaste åren torde vara oundgängligen erforderligt, föreslår jag i enlighet med arméchefens förslag rörande utbildningen under år 1948, att i avvaktan på ytterligare överväganden ett uppehåll om 14 dagar inlägges under sommaren på för jordbruket lämplig tidpunkt. Utrymme för detta uppehåll torde icke finnas inom ramen för den av mig nyss förordade övningstiden, och jag förutsätter därför, att tiden för uppehållet icke skall inräknas i övningstiden. De värnpliktiga böra under uppehållet åtnjuta ekonomiska förmåner enligt samma bestämmelser som under tjänstgöring. Jag kan däremot icke tillstyrka, att utöver angivna sommaruppehåll skulle be-

vänkas ytterligare 10 dagar för militär skördehjälp. Inberäknat sommaruppehållet skulle således utbildningstiden för de värnpliktigas huvuddel utgöra 9½ månader. Värnpliktiga tillhörande grupp K torde icke böra erhålla det angivna sommaruppehållet.

Chefen för armén har i sin sistberörda utredning framhållit, att det med hänsyn till hästvärden vore nödvändigt med 11 månaders första tjänstgöring vid kavalleriet och hästanspända artilleriförband. Jag har intet att erinra mot att värnpliktiga vid nämnda förband få tjänstgöra 11 månader under första utbildningsåret. Jag förutsätter dock härvid, att de två sista månaderna av tjänstgöringen tillgodoräknas de värnpliktiga som repetitionsövningar. Värnpliktiga tillhörande grupp K torde även vid dessa förband böra fullgöra allenast 9 månaders första tjänstgöring. Vid de fortsatta övervägandena rörande värnpliktsutbildningen bör frågan om hästvärden ägnas särskild uppmärksamhet i syfte att möjliggöra, att repetitionsövningar kunna anordnas vid dessa förband efter samma grunder som vid armén i övrigt.

Mot det av arméchefen senast framlagda förslaget rörande in- och uttryckningstider har jag i stort sett intet att erinra. En jämkning av tiderna för in- och uttryckning blir dock erforderlig med anledning av mitt ställningstagande till frågan om militär skördehjälp.

Det av chefen för armén diskuterade alternativ I — innebärande 8 månaders tjänstgöring första året och den återstående månaden av första tjänstgöringen jämte en repetitionsövning under tredje året — synes mig ur militär synpunkt innebära så stora fördelar, att det vid den fortsatta utredningen om värnpliktsutbildningen bör ytterligare övervägas.

Frågan om utbildningen av befäl och specialister kräver ytterligare utredning. I avvaktan därpå räknar jag med i stort sett oförändrade bestämmelser. Av det anförda följer, att jag icke nu kan tillstyrka, att värnpliktiga som uttagas till gruppehufvutbildning erhålla förlängd tjänstgöring.

Till frågan om slopandet av efterutbildningsövningen är jag, såsom redan anförts, icke för närvarande beredd att taga ställning. Denna fråga sammanhänger nära med vissa av de frågor, som — enligt vad jag förut denna dag anfört vid anmälan av frågan om försvarsorganisationens utformning — tarva ytterligare utredning.

För flottans del har av såväl försvarskommittén som chefen för marinen föreslagits en radikal omläggning av utbildningssystemet. De värnpliktiga skulle årligen inrycka i fyra omgångar, och utbildningen skulle i rationaliseringssyfte i stor utsträckning centraliseras. Det föreslagna utbildningssystemet synes innebära en lämplig lösning, och jag kan därför tillstyrka detsamma. Värnpliktiga jordbrukare böra som regel icke tilldelas flottan. Av skäl som chefen för marinen anför i sin skrivelse rörande värnpliktsutbildningens ordnande under år 1948 bör inryckning till tjänstgöring enligt det nya systemet eventuellt börja redan i juli detta år.

Försvarskommittén har räknat med att övningstiden skall kunna nedbringas till 11 månader. Chefen för marinen anser däremot, att tillfredsstäl-

lande utbildningsresultat icke kunna erhållas på kortare tid än 12 månader. För egen del kan jag tillstyrka, att övningstiden tills vidare bestämmes till 12 månader.

Kustartilleriets värnpliktiga torde böra erhålla samma utbildningstid som värnpliktiga vid armén, eller sålunda första tjänstgöring i 9 månader samt två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning, vardera om 30 dagar. Av skäl som inspektören för kustartilleriet anfört torde inryckningen för huvuddelen av de värnpliktiga böra äga rum i januari månad oaktat de olägenheter ur hälsovårdssynpunkt, som kunna vara därmed förknippade. Innevarande år har dock inryckning enligt inspektörens förslag ägt rum i mars månad. Föreslagen inryckningstid förutsätter, att skördeuppehåll icke äger rum vid kustartilleriet, som sålunda som regel icke bör tilldelas värnpliktiga jordbrukare.

För värnpliktiga tillhörande grupp K har föreslagits den ordningen, att för senare delen av första tjänstgöringen skulle finnas två linjer, en vinterlinje och en sommarlinje. Enär detta medför fördelar ur tjänstesynpunkt och en viss valfrihet kan vara till fördel för de värnpliktiga, särskilt med hänsyn till studier och dylikt, har jag intet att erinra mot att anordningen försöksvis tillämpas.

De åtgärder för att effektivisera utbildningen, som inspektören för kustartilleriet förordnat, torde böra närmare övervägas och i lämplig omfattning göras till föremål för försök.

Beträffande den obligatoriska befälsutbildningen vid marinen ifrågasätter jag icke för närvarande någon huvudsaklig ändring. Frågan därom bör emellertid ägnas uppmärksamhet i samband med motsvarande spörsmål för armén.

I fråga om värnpliktstjänstgöringen vid flygvapnet göra sig i vissa avseenden andra synpunkter gällande än vid de andra försvarsgrenarna. Det är här till väsentlig del fråga om möjligheterna att på lämpligaste sätt kontinuerligt tillgodose flygvapnets behov av personal för skötsel och underhåll av materiel.

För närvarande fullgöra de värnpliktiga vid flygvapnet 12 månaders tjänstgöring i en följd; den sista månaden av tjänstgöringen utgör repetitionsövning. Huvuddelen av de värnpliktiga inrycka på hösten i två omgångar med hälften i varje omgång. Uppehållet mellan inryckningarna är omkring 6 veckor. Genom denna anordning vinnes, att antalet för yrkestjänst användbara värnpliktiga kan hållas konstant under hela året med undantag av en kortare period på hösten, då endast halva styrkan är tillgänglig.

Enligt försvarskommitténs förslag skulle första tjänstgöring begränsas till 9 månader med inryckning i tre omgångar. Förslaget förutsätter en icke oväsentlig utökning av flygvapnets värnpliktskontingent. Chefen för flygvapnet har bestämt avstyrkt detta förslag. De tre inryckningarna anses avsevärt försvåra möjligheterna att på ett tillfredsställande sätt ordna utbildningen och utnyttja utbildningsbefälet. Chefen för flygvapnet har i stället förordnat en första tjänstgöring om 7½ månader, vilken tid anses tillräcklig för att ut

bildningsmålen skola kunna nås. Inryckning skulle ske i två omgångar. Förslaget genomförande kräver en ytterligare ökning av värnpliktskontingenten utöver vad som skulle erfordras, om försvarskommitténs förslag genomföres.

Jag är icke beredd att för närvarande taga slutlig ställning till de sålunda framlagda förslagen utan förordar, i överensstämmelse med chefens för flygvapnet förslag rörande värnpliktsutbildningens ordnande under år 1948, att den nuvarande anordningen tills vidare i huvudsak bibehålles. De värnpliktiga böra således fullgöra tjänstgöring i en följd under 12 månader. Detta förslag innebär, att det icke finnes utrymme för någon repetitions- eller efterutbildningsövning. Denna olägenhet torde emellertid i nuvarande läge vara ofrånkomlig. Vid de fortsatta övervägandena rörande värnpliktsutbildningen synes dock böra övervägas, huruvida den sammanlagda utbildningstiden vid flygvapnet borde bestämmas till 13 månader. Utrymme skulle därigenom erhållas för en repetitionsövning, vilken på längre sikt lär vara erforderlig, om större övningar skola kunna anordnas vid flygvapnet. Utan repetitionsövning skulle flygvapnets värnpliktiga dessutom ej kunna utnyttjas i dess krigsorganisation under lika lång tid som hittills varit fallet, vilket skulle ställa krav på utökning av flygvapnets värnpliktskontingent i fred.

De åtgärder i effektiviseringssyfte, som chefen för flygvapnet föreslagit, synas i stort sett lämpliga.

Vid anmälan av försvarspropositionen har jag föreslagit, att luftbevakningsutbildningen skall övertagas av flygvapnet. Jag tillstyrker chefens för flygvapnet förslag rörande denna utbildnings ordnande inom ramen för flygvapnets värnpliktsutbildning. Till frågan om hur den i försvarspropositionen förutsatta vidareutbildningen av värnpliktigt befäl för luftbevakningsorganisationen närmare skall utformas kan jag dock icke utan ytterligare utredning taga ställning.

I vissa av försvarsgrenshefernas utlåtanden ha föreslagits begränsningar beträffande utbildningen i vissa icke-militära ämnen, såsom medborgarkunskap och medborgarekonomi. Jag kan icke ansluta mig till uppfattningen att dessa ämnen sakna betydelse för den militära utbildningen och förutsätter därför, att denna utbildning skall meddelas i samma omfattning som under den ettåriga utbildningen. Undervisningen i här avsedda ämnen omfattade då 35 timmar. Bestämmelser ha utfärdats av denna innebörd.

I det föregående har jag icke gått närmare in på frågan om utbildningen för vissa speciella kategorier av värnpliktiga, som ha från huvuddelen av de värnpliktiga avvikande utbildningsförhållanden, exempelvis värnpliktiga vid vissa övningsförband vid armén. Icke heller ekonomivärnpliktiga ha berörts. Jag förutsätter, att Kungl. Maj:t skall äga att meddela erforderliga bestämmelser rörande utbildningens anordnande och fördelning på omgångar m. m. inom ramen för den i det föregående föreslagna totala utbildningstiden, för huvuddelen av de värnpliktiga 12 månader. I fråga om värnpliktiga, som avses i 27 § 1 mom. D. värnpliktslagen — värnpliktiga i specialtjänst — bör minskningen av utbildningstiden ske på sätt närmare bestämmes i kommandoväg.

Den föreslagna begränsningen av utbildningstiden för de värnpliktiga kommer att inom vissa delar av försvaret väsentligt minska kuppberedskapen. Vid de fortsatta övervägandena rörande värnpliktsutbildningen bör denna fråga ägnas särskild uppmärksamhet. Därvid bör även övervägas, huruvida nu gällande bestämmelser rörande beredskapsövning med hänsyn till utbildningstidens förkortning äro i behov av överarbetning.

Vapenfria värnpliktiga skola enligt gällande bestämmelser (SFS 1943: 121) för sin utbildning tjänstgöra ett antal dagar, som med en tredjedel överstiger det som angives i 27 § 1 mom. A. värnpliktslagen. En begränsning av utbildningstiden enligt värnpliktslagen med två månader föranleder alltså en minskning av de vapenfrias utbildningstid med en tredjedel utöver de två månaderna.

I försvarsgrenschefernas utredningar har starkt understrukits behovet av anslagsmedel för effektivisering av utbildningen. Denna fråga torde emellertid få bedömas i vanlig ordning i samband med prövning av myndigheternas framställningar om dylika medel.

Ett flertal betydelsefulla frågor i anslutning till förslagen om förkortad utbildningstid för värnpliktiga kan, såsom av det anförda framgår, icke för närvarande slutligt bedömas. Med hänsyn därtill anser jag mig icke nu böra föreslå, att värnpliktslagen ändras. Bestämmelser i ämnet torde i stället, liksom föregående år, böra sammanfattas i en förordning, som förelägges riksdagen för antagande. I enlighet härmed har inom försvarsdepartementet utarbetats förslag till *förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga* av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Bestämmelserna torde böra göras generellt tillämpliga på värnpliktiga, som inrycka till tjänstgöring efter mars 1948. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att pröva vilka kategorier av de före nämnda tidpunkt inryckta värnpliktiga som böra omfattas av de nya bestämmelserna.

Aberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att antaga förenämnda förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Magnus T. Möller.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga	3
I. Inledning	4
II. Gällande bestämmelser	5
III. Utbildningsfrågan vid 1947 års riksdag och utredningsdirektiven	6
IV. Föreliggande utredningar.	
A. Allmänt	7
B. Armén	12
C. Flottan	34
D. Kustartilleriet	45
E. Flygvapnet	52
V. Remissutlåtanden	59
VI. Departementschefen	65